

ΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ

Η ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

ΥΠΟ

ΔΗΜ. ΑΙΓΙΝΗΤΟΥ†

Ἱστορικὴ ἐπισκόπησις. Ἡ ἐξέλιξις τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης.

Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα, κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, ἦτο, ὡς γνωστόν, διηρημένη εἰς διαφόρους διαλέκτους (Ἰωνικὴν, Δωρικὴν Αἰολικὴν κλπ.), ὅπως καὶ οἱ κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἐλθόντες εἰς τὴν Ἑλλάδα Ἕλληνες ἦσαν διηρημένοι εἰς ὁμωνύμους φυλάς. Βραδύτερον ὅμως, ὅταν ἡ Ἀττικὴ διάλεκτος, καλλιεργηθεῖσα καὶ τελειοποιηθεῖσα, ἐπεβλήθη καὶ διεδόθη ὡς γραπτὴ γλῶσσα ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς ὅλους σχεδὸν τοὺς Ἕλληνας, κατέστη αὐτῇ, ἰδίως μετὰ τοὺς χρόνους τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἡ Κοινὴ δι' ὅλους γλῶσσα.

Τὴν ἐκ τῆς Ἀττικῆς διαμορφωθεῖσαν Κοινὴν αὐτὴν γλῶσσαν, μικρὰς κατὰ τόπους παρουσιάζουσαν παραλλαγὰς, ἐξηκολούθησαν νὰ ὁμιλοῦν καὶ νὰ γράφουν οἱ λόγοι τοῦ ἔθνους καθ' ὅλους τοὺς αἰῶνας, καὶ κατ' αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς χρόνους τῆς δουλείας, ἐνῶ ὁ ἀπαίδευτος λαός, ἰδίως κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς καὶ τοὺς νεωτέρους χρόνους, ὠμίλει τὴν ἐκ τῆς βαθμιαίας ἐξελίξεως τῆς Κοινῆς προελθοῦσαν λαϊκὴν. Ἄλλ' ἢ δημώδης αὐτὴ γλῶσσα, ἔνεκα τῆς δυσκόλου τότε συγκοινωνίας καὶ ἐπικοινωνίας τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ ἐν γένει τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς ἄλλης καταστάσεως τοῦ ἔθνους διαφοροτρόπως κατὰ τόπους ἀλλοιουμένη καὶ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ὡς διάφορος τῆς γραπτῆς σὺν τῷ χρόνῳ ἀναπτυσσομένη, διεσπάσθη εἰς πολλὰς καὶ διαφόρους τοπικὰς διαλέκτους ἢ ιδιώματα. Καὶ τοιοιουτρόπως ἀνεπτύχθη ὁ λεγόμενος Ἀττικισμὸς τῶν νοσταλγῶν τῆς ἀμιγοῦς ἀττικῆς διαλέκτου, μετ' αὐτοῦ δὲ καὶ ἡ διγλωσσία, ἢ ὁποία διετηρήθη διὰ μέσου ὄλων τῶν αἰῶνων.

Παρὰ τὴν ἀρχαϊκὴν ὅμως τῶν Ἀττικιστῶν γλῶσσαν καὶ τὰς κατὰ τόπους ἐν χρήσει διαφόρους διαλέκτους κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους, ἀπὸ αὐτῶν ἤδη τῶν πρώτων μεσαιωνικῶν χρόνων καὶ καθ' ὅλους τοὺς αἰῶνας, ἀνεπτύχθη καὶ ἦτο ἐν χρήσει καὶ ἄλλη (δευτέρα τρόπον τινὰ) κοινὴ γλῶσσα, πολὺ ἀπλουστέρα τῆς ἀττικίζουσης γραπτῆς, ἥτοι ἀπηλλαγμένη πολλῶν ἐκ τῶν ἀρχαῖσμων ἐκείνης, καὶ ἀνάμεικτος μετὰ διαφόρων στοιχείων τῆς ἐν χρήσει ὑπὸ τῶν πολλῶν ὁμιλουμένης λαϊκῆς, ὅπως δεικνύεται ἐκ τῶν παπύρων, τῶν ἔργων τοῦ Μαλάλα, τοῦ Θεοφάνους, τοῦ Πορφυρογεννήτου, τοῦ Κεκαυμένου, τῶν ἐπιστολῶν τοῦ αὐτοκράτορος Ἡρακλείου ἐν Χρονικῷ Πασχαλίῳ, ἐκ τῶν συναξαρίων, τῶν ἰατροσοφίων, διαφόρων διαθηκῶν, συμβολαιογραφι-

κῶν πράξεων κλπ. κλπ. Διὰ τῆς γλώσσης αὐτῆς, ἡ ὁποία ἦτο καταληπτὴ καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀπαιδεύτους, ἐπεκοινώνουν τότε οἱ Ἕλληνες τῶν διαφόρων χωρῶν ὄχι μόνον πρὸς ἀλλήλους, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὸ τὸ Κράτος· αὐτὴ ἦτο ἡ γλῶσσα τῆς Διοικήσεως, τοῦ Στρατοῦ, τῶν Δικαστηρίων, τοῦ Ἐμπορίου, τῆς ἐπιστολογραφίας κλπ. Διότι, καὶ ὅταν ἀκόμη οἱ Ἕλληνες ὑπεδουλώθησαν ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους καὶ ἠνώθησαν οὗτοι εἰς ἓν Κράτος, ἐξελληνισθέντων τῶν κατακτητῶν αὐτῶν ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐπίσημος γλῶσσα τοῦ τμήματος τούτου τοῦ Κράτους ἦτο ἡ Ἑλληνική.

Ἡ κοινὴ ὅμως αὐτὴ γλῶσσα, ἡ ὁποία ἀπετέλει τὸν κύριον σύνδεσμον τοῦ Ἔθνους μας, τὴν κατ' ἐξοχὴν Ἐθνικὴν ἡμῶν γλῶσσαν κατὰ τε τὸν μεσαιῶνα καὶ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους, δὲν ἦτο ὁμοιογενής, ἀλλ' ἀνάμεικτος ἐξ ἀρχαίων καὶ δημωδῶν στοιχείων, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἕνεκα τῆς ὑπὸ τῶν λογίων συνήθους χρήσεως τῆς ἀρχαίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἕνεκα τῆς ἀμαθείας τοῦ λαοῦ· μετεβάλλετο δὲ καὶ ἀνεπτύσσετο ἐπὶ τὸ ἀπλούστερον κατὰ τὰς ἐκάστοτε περιστάσεις καὶ ἀνάγκας. Ἐνῶ δὲ ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῆς Ἀττικῆς - Κοινῆς καὶ τῆς δημῶδους, μικρὰ κατ' ἀρχάς, ἔγινε βαθμηδὸν πολὺ μεγάλη, ἡ κατὰ τοὺς κατόπιν χρόνους γραφομένη μεικτὴ αὐτὴ γλῶσσα συνεβάδιζεν ὀπωσδήποτε μετὰ τῆς κοινῆς ὁμιλουμένης. Καὶ διὰ τοῦτο, ἐνῶ ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἀττικισμοῦ καὶ καθ' ὅλους τοὺς αἰῶνας ἐθεωρεῖτο πρέπον ὑπὸ τῶν λογίων τοῦ Ἔθνους νὰ γράφουν εἰς μόνην τὴν ἀρχαίαν, ὑπῆρξαν ἐν τούτοις, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, καὶ συγγραφεῖς, οἱ ὅποιοι, εἴτε διότι δὲν ἐγνώριζον ἐπαρκῶς τὴν Κοινήν, εἴτε διότι ἔκρινον ἐπιβεβλημένον, ὅπως ἐλέγετο, νὰ *κοινολεκτῶσι*, διὰ νὰ γίνωνται καταληπτοὶ εἰς τοὺς πολλοὺς, κατέφευγον δι' ὠρισμένα τοῦλάχιστον φιλολογικὰ ἔργα εἰς τὴν ἀπλουστέραν αὐτὴν γλῶσσαν τῶν ὀπωσδήποτε ἐγγραμμάτων ἢ καὶ εἰς αὐτὰς τὰς διαλέκτους τοῦ τόπου των.

Τοιοιουτρόπως ἐξηκολούθησαν τὰ πράγματα μέχρι τοῦ 17ου αἰῶνος, ὅτε, ὀλοκλήρου τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους (ἐκτὸς τῶν Ἑπτανησίων) ἐνωθέντος ὑπὸ τὸν Τουρκικὸν ζυγόν, ἀνεπτύχθη ἡ ἔννοια τῆς *ἐνότητος τῆς φυλῆς*, τῆς *ἐνιαίας Πατρίδος*. Τότε οἱ εἰς τὸ Ἐξωτερικὸν ἰδίως διαμένοντες Ἕλληνες ἤρχισαν νὰ φροντίζουν περὶ τῆς παιδείας, τοῦ φωτισμοῦ καὶ τῆς μορφώσεως ὅλου ἐν γένει τοῦ Γένους διὰ τῆς ἰδρύσεως Σχολείων, ἐκδόσεως βιβλίων κτλ. Ὅθεν τότε καὶ ἠσθάνθησαν οἱ Ἕλληνες τὴν ἀπόλυτον ἀνάγκην τῆς *ἐνότητος* τῆς γλώσσης χάριν τῆς γενικῆς αὐτῶν συνεννοήσεως, τὴν ἀνάγκην τῆς διαμορφώσεως μιᾶς καὶ μόνης *ἐθνικῆς* γλώσσης, καταληπτῆς ὑπὸ ὅλου τοῦ ἐν τῇ δουλείᾳ ἠνωμένου Ἔθνους. Ἀλλὰ τότε κοινὴ ὁμιλουμένη ἢ γραφομένη καταληπτὴ ὑπὸ ὅλων τῶν Ἑλλήνων καὶ, ἐπομένως, δυναμένη νὰ ἀνταποκριθῆ εἰς τὰς ἀνάγκας αὐτὰς τοῦ Ἔθνους δὲν ὑπῆρχεν· διότι ἡ μὲν ὁμιλουμένη ἦτο ποικίλη ἐκ διαλέκτων, οὐδεμία τῶν ὁποίων ἦτο πανταχοῦ ἐν χρήσει καὶ ὑπὸ ὅλων καταληπτὴ, ἡ δὲ γραφομένη ἦτο πολλαχῶς ἀπηρχαιωμένη καὶ ἀκατάληπτος εἰς τοὺς πολλοὺς.

Τότε λοιπὸν τὸ πρῶτον ἐγεννήθη τὸ ζήτημα τῆς καλλιέργειας μιᾶς ἐνιαίας γλώσσης καὶ ἀνεφάνη τὸ πρόβλημα ποῖος γλωσσικὸς τύπος ἔπρεπε νὰ προτιμηθῆ, ὁ τῆς

ὀμιλουμένης ἢ ὁ τῆς ἀπὸ αἰῶνων ἤδη ἐξελισσομένης ἀναμείκτου γραπτῆς ὡς ἐθνικὴ ἡμῶν γλῶσσα. Ὅθεν οὕτω τότε τὸ πρῶτον ἐγεννήθη τὸ γλωσσικὸν ἡμῶν ζήτημα. Καὶ ἄλλοι μὲν τῶν λογίων ὑπεστήριζον τὴν χρῆσιν τῆς ὀμιλουμένης, ἄλλοι τὴν χρῆσιν τῆς ἀρχαϊζούσης Κοινῆς καὶ ἄλλοι τὸν παλαιόθεν ἐν χρήσει ἀνάμεικτον ἐξ ἀρχαίων καὶ νέων στοιχείων γραπτὸν ἡμῶν λόγον, ὅστις καὶ ἐπροτιμήθη. Τοιοῦτοτρόπως ἤρχισε νὰ καλλιεργῆται νὰ συμπληρώνεται καὶ νὰ διαπλάσσεται ἀπὸ τοῦ 18ου αἰῶνος ὑπὸ διαφόρων λογίων (Θεοτόκη, Βούλγαρη, Σκούφου κλπ.), καθαριζομένη ὑπ' αὐτῶν συγχρόνως ἐκ τε τῶν ἀγνώστων ἀρχαϊκῶν τῆς λογίας παραδόσεως λέξεων καθὼς καὶ ἐκ τῶν ἰδιωματικῶν, τῶν ξένων καὶ ἄλλων στοιχείων τοῦ προφορικοῦ λόγου, ἢ παλαιὰ μεικτὴ κοινὴ γλῶσσα, ἢ ὁποία καὶ ὀνομάσθη διὰ τοῦτο *καθαρεύουσα*. Πρὸς διάπλασιν αὐτῆς ἐχρησιμοποιήθησαν πολλοὶ τῶν τύπων καὶ μέρος τοῦ λεκτικοῦ καὶ φραστικοῦ πλούτου τῆς Κοινῆς, κυρίως ὅπως αὕτη διετηρήθη εἰς τὴν γλῶσσαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Σχολείου, ἢτοι ἐχρησιμοποιήθησαν τὰ ἐκ τῆς χρήσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ διδασκτικῶν βιβλίων καὶ τῶν εὐχρησίων ἐγγράφων συνηθέστερα καὶ γνωστότερα εἰς ὅλους γλωσσικὰ στοιχεῖα τῆς Κοινῆς, πρὸς δὲ καὶ τὰ οὐδαμοῦ *ιδιάζοντα* ἀλλὰ κοινὰ εἰς ὅλας τὰς νεοελληνικὰς διαλέκτους, καθὼς καὶ ἄλλα νέα συμφώνως πρὸς ἐκεῖνα σχηματισθέντα. Ἡ γλῶσσα αὕτη σπουδαίως καλλιεργηθεῖσα διὰ τῶν συγγραμμάτων διαφόρων σοφῶν ἀνδρῶν καὶ ἰσχυρῶς ὑποστηριχθεῖσα διὰ τῶν ἐν αὐτοῖς σχετικῶν σοφῶν συμβουλῶν καὶ ὁδηγίων, ἰδίως τοῦ Κοραῆ, ἐγίνε δεκτὴ ὑπὸ τῆς μετ' ὀλίγον ἐλευθερωθείσης Ἑλλάδος ὡς ἐπίσημος γλῶσσα τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους καὶ ἐπεκράτησεν ἕκτοτε ὡς κοινὴ γραπτὴ γλῶσσα ὀλοκλήρου τοῦ Ἑθνους καταστάσα ὁ σύνδεσμος καὶ τὸ ἐπίσημον ὄργανον τοῦ πνευματικοῦ καὶ κοινωνικοῦ ἡμῶν βίου.

Ἄλλ' ἂν καὶ ἐπεκράτησεν ἕκτοτε ὡς ἐπίσημος ἡμῶν γλῶσσα ἢ καθαρεύουσα, δὲν ἔπαυσαν συγχρόνως καὶ αἱ περὶ τοῦ γραπτοῦ ἡμῶν λόγου συζητήσεις, διχογνωμίαι καὶ ἀντεγκλήσεις. Ὅθεν τὸ γλωσσικὸν ἡμῶν ζήτημα ἐξηκολούθησεν οὕτω νὰ παραμένῃ ἕκτοτε ἄλυτον καὶ εἰς τοιοῦτον μάλιστα βαθμὸν διετηρήθη φλέγον, ὥστε δὲν παύει νὰ ἐξάπτῃ ἄσβεστα τὰ πάθη καὶ νὰ ἐνσπείρῃ τὰς ἔριδας καὶ τὴν διχόνοιαν μεταξὺ τῶν λογίων μας πρὸς μεγάλην ζημίαν τοῦ Ἑθνους. Οἱ Ἕλληνες λόγιοι διηρέθησαν, ἀπὸ τινος ἰδίως, εἰς δύο σφοδρῶς ἀλληλομαχόμενα γλωσσικὰ κόμματα ἀποκρούοντα, τὸ μὲν τὴν *λογίαν*, τὸ δὲ τὴν *λαϊκὴν* γλῶσσαν. Καὶ οἱ μὲν ταχθέντες ὑπὲρ τῆς ἀρχαϊκῆς καθαρευούσης ἀποκλείουν πολλοὺς τῶν νεωτέρων τύπων, καθὼς καὶ διάφορα ἄλλα γλωσσικὰ στοιχεῖα τῆς κοινῆς ὀμιλουμένης, θεωροῦντες αὐτὰ ὡς ἀκατάλληλα διὰ τὸν γραπτὸν ἡμῶν λόγον· οἱ δὲ ὑποστηρίζοντες τὴν χρῆσιν ἀποκλειστικῶς τῆς *δημώδους* ἀποκρούουν ἐντελῶς τὴν καθαρεύουσαν ὡς *νεκρὰν* καὶ *ἄχρηστον* καὶ *ἐπιβλαβῆ*.

Αἱ γνώμαι τοῦ Κοραῆ.

Ὁ αἰόδιμος Κοραῆς, ἀποκρούων τὰς μονομερεῖς καὶ ἀδιαλλάκτους αὐτὰς ἀκρότητας καὶ ὑπερβολάς, ἔλεγε μὲν πρὸς τοὺς ἀρχαϊζοντας: «Ἡ σήμερον λαλουμένη δὲν

εἶναι βάρβαρος, ... ἀλλὰ θυγάτηρ καὶ κληρονόμος παλαιᾶς πλουσιωτάτης γλώσσης τῆς Ἑλληνικῆς. Συγχωρεῖται ὁ λαλῶν ἢ γράφων νὰ κανονίζῃ καὶ νὰ καλλωπίσῃ ἐπὶ τὸ εὐσημιότερον τὰς συνειθισμένας λέξεις, ἀλλ' ὄχι νὰ βάλλῃ εἰς τὸν τόπον αὐτῶν ἄλλας παλαιάς, διὰ τοῦτο μόνον ὅτι εἶναι ἀρχαιότεραι. Γράφομεν ὄχι διὰ τοὺς πρὸ πολλῶν ἑκατονταετηρίδων ἀποθανόντας προπάτορας, ἀλλὰ διὰ τοὺς σημερινούς ὁμογενεῖς καὶ συγχρόνους ἡμῶν Ἑλληνας». (*Ἄτακτα*, τόμ. 4, σελ. η').

Ἄλλὰ καὶ πρὸς τοὺς *χυδαῖζοντας* πάλιν ἔλεγε: «Γράφομεν ὄχι βέβαια διὰ τὸν *χυδαῖον ὄχλον*, οἱ ὅποιοι οὐδ' ἂν ἡμεῖθα εἰς τὸν κόσμον ἔχουν εἶδῃσιν· ἀλλὰ διὰ τοὺς ὅσοι τοῦλάχιστον ἐξεύρουν νὰ ἀναγινώσκωσι καὶ ἔχουν ὅπωςδήποτε ἐπιθυμίαν νὰ φωτισθῶσιν. Οἱ τοιοῦτοι ἀναγινώσκουν μὲ προσοχὴν, καὶ ἐὰν τὸ βιβλίον εἶναι γραμμένον εἰς γλῶσσαν μετρίως καλλωπισμένην, μανθάνουν καὶ αὐτοὶ κατὰ μικρὸν νὰ καλλωπίζωσι τὴν ὁμιλίαν των. Γράφε μετὰ προσοχῆς καὶ μελέτης· ἐκρίζωσον ἀπὸ τὴν γλῶσσαν τὰ ζιζάνια τῆς χυδαϊότητος, ὄχι ὅμως ὅλα πάραυτα μὲ τὴν δίκειλλαν, ἀλλὰ μὲ τὴν χεῖρα καὶ κατὰ μικρὸν τὸ ἐν ὀπίσω τοῦ ἄλλου· σπεῖρε εἰς αὐτὴν τὰ Ἑλληνικὰ σπέρματα, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ μὲ τὴν χεῖρα καὶ ὄχι μὲ τὸν σάκκον. Καὶ θέλεις ἀπορήσει πῶς εἰς ὀλίγον καιρὸν καὶ αἱ λέξεις καὶ αἱ φράσεις σου ἐπέρασαν ἀπὸ τὸ βιβλίον εἰς τοῦ λαοῦ τὰ στόματα». (*Ἡλιοδ. Αἰθιοπ.*, Μέρ. Α', σελ. ο').

Καὶ ἀλλαχοῦ ὁ Κοραῆς γράφει: «Ἐὰν νὰ μακρύνεται τις ἀπὸ τὴν κοινὴν τοῦ λέγειν *συνήθειαν* τόσον, ὥστε νὰ γίνεται ἀσαφὴς εἰς τὴν διάνοιαν καὶ παράξενος ὀλότελα εἰς τὴν ἀκοήν, εἶναι τυραννικόν, ὁ τόσος πάλιν *χυδαῖσμός*, ὥστε νὰ γίνεται ἀηδὴς εἰς ἐκείνους, ὅσοι ἔλαβον ἀνατροφὴν, μὲ φαίνεται *δημαγωγικόν*. Ὅταν λέγω ὅτι ἀπὸ τὴν γλῶσσαν μετέχει τὸ Ἔθνος ὅλον μὲ δημοκρατικὴν ἰσότητα, δὲν νοῶ ὅτι πρέπει ν' ἀφήσωμεν τὴν μόρφωσιν καὶ δημιουργίαν αὐτῆς εἰς τὴν ὀχλοκρατικὴν φαντασίαν τῶν χυδαίων. Ὁ ὄχλος εἶναι πάντοτε ὄχλος. . . . Ὅθεν οὐδὲν δίκαιον εἶναι νὰ κολακεύωμεν τὸν χυδαῖσμον τούτου καὶ νὰ τὸν μεταχειριζόμεθα ὡς κανόνα τῆς γλώσσης. . . . Γράφομεν ἠθέλεν εἰπεῖν τις διὰ τοὺς ἀμαθεῖς καὶ πρέπει νὰ συγκαταβαίνωμεν εἰς τὴν κατάληψιν αὐτῶν· ἀλλὰ μόνοι οἱ σπουδαῖοι χρεωστοῦν νὰ συγκαταβαίνωσιν εἰς τοὺς ἀμαθεῖς; μὴ δὲν ἔχουν καὶ ἐκεῖνοι χρέος νὰ ἀνεβαίνουν ὀλίγον μὲ τοὺς σπουδαίους;» (*Ἐπιστ. πρὸς Ἀ. Βασιλείου*).

Ἡ καθαρεύουσα διαρκῶς ἐξελισσομένη δὲν εἶναι νεκρά.

Ὁ ἰσχυρισμὸς τῶν δημοτικιστῶν ὅτι ἡ καθαρεύουσα εἶναι γλῶσσα νεκρὰ εἶναι ὅλως ἀβάσιμος καὶ σφαλερά. Διότι γλῶσσα, ἡ ὁποία εὐρίσκεται εἰς διαρκῆ καὶ γενικὴν χρῆσιν ὡς ἐπίσημος γλῶσσα ἑνὸς Ἐθνους, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ θεωρῆται *ἄχρηστος*; Καὶ γλῶσσα, ἡ ὁποία ἀναπτύσσεται, ἐξελίσσεται, μεταβάλλεται καὶ μεταμορφοῦται ἀπαύστως καὶ φυσικῶς μετὰ τῆς ζωῆς ἑνὸς λαοῦ, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ θεωρῆται *νεκρά*; Μόνον ζωντανὸς ὁργανισμὸς δύναται νὰ ἐξελίσσεται καὶ νὰ μεταβάλλεται αὐτομάτως καὶ συνεχῶς· ὁ νεκρὸς ἢ παραμένει ἀναλλοίωτος, ὡς μούμια, ὅπως π. χ. ἡ ἀρχαία

Ἑλληνική καὶ ἡ Λατινική, αἱ παραμένουσαι ἀναλλοίωτοι εἰς τὰ ἀρχαῖα κείμενα, ἢ βαθμηδὸν περιορίζεται καὶ τέλος ἐξαφανίζεται, ὅπως πᾶν νεκρὸν ὄργανικὸν σῶμα. Ποῖος δὲ δύναται νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι ἡ γλῶσσα τοῦ σημερινοῦ Τύπου καὶ ἐν γένει τοῦ γραπτοῦ μας λόγου εἶναι ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν τῆς *Κλειῦς* καὶ τῆς *Ἡμέρας* τῆς Τεργέστης, τοῦ *Αἰῶνος* καὶ τῆς *Ἑλπίδος* τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἄλλων ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν πρὸ 70 ἐτῶν; Ἡ γραπτὴ μας γλῶσσα γίνεται ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ ἀνεπαισθήτως, ἀνευ βιαίων ἀλμάτων καὶ ἀποτόμων μεταβολῶν, ἀπλουστέρα· παρὰ τὰς ἀντιθέτους δὲ προβλέψεις μερικῶν φιλολόγων, προσαρμόζεται συνεχῶς πρὸς τὸν προφορικὸν λόγον τῆς *Καλῆς Χρήσεως*, ἥτοι τῆς γλώσσης τῶν ἀνεπτυγμένων τάξεων τῆς κοινωνίας. Οὕτως ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰσέρχεται, ὅπως καὶ ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἄλλαχού, μὲ τὴν πρόοδον τῆς παιδείας, εἰς τὴν χρῆσιν ὄλου τοῦ λαοῦ καὶ τείνει νὰ ἐλαττώσῃ τὸ χάσμα μεταξὺ τῶν δύο γλωσσικῶν μορφῶν. Καὶ πρέπει νὰ ἐλπίζωμεν, ὅτι ἡ ἀπλοποίησις αὐτὴ βαθμηδὸν καὶ ἀνεπαισθήτως προχωροῦσα θὰ καταλήξῃ ἡμέραν τινὰ νὰ φέρῃ τὴν γραπτὴν γλῶσσαν εἰς τὸν τύπον τῆς ὁμιλουμένης ὑπὸ τῶν μορφωμένων τάξεων εἰς τὰς πόλεις τοῦ Κράτους. Ἀλλ' ἐνῶ οὕτω σπουδαῖον μέρος τῆς γραφομένης εἰσρέει διαρκῶς εἰς τὴν ὁμιλουμένην, ἀντιθέτως πάλιν πολλὰ στοιχεῖα τῆς δημόδους εἰσέρχονται ἀπαύστως εἰς τὴν γραφομένην. Τοιοῦτοτρόπως πλεῖσται λέξεις καὶ φράσεις καὶ σημασίαι, αἱ ὁποῖαι ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν εἰσάγονται εἰς τὴν νεοελληνικὴν γλῶσσαν συνέπειά διαφόρων ἀναγκῶν τοῦ τόπου, ἐπιστημονικῶν, τεχνικῶν ἢ κοινωνικῶν, μεταβαίνουσαι ἀπὸ τοῦ γραπτοῦ λόγου εἰς τὸν κοινὸν προφορικόν, γίνονται διαρκῶς κτήμα τῆς νεωτέρας Ἐθνικῆς μας γλώσσης, ὅπως προφητικῶς γράφει ὁ Κοραῆς ἀνωτέρω. Καὶ ὁ τοιοῦτος φυσικὸς πλουτισμὸς τῆς γλώσσης μας θὰ ἐξακολουθήσῃ πάντοτε παρὰ τὰς ἀντιθέτους ἀντιδράσεις καὶ ἀπαγορεύσεις μερικῶν· διότι, ὅπως διδάσκει ἡ Ἱστορία, οὐδέποτε οὐδεὶς ἀγὼν προσώπων, εἴτε ἐπιστήμονες εἴτε συγγραφεῖς εἶναι οὗτοι, κατώρθωσε νὰ ἀνακόψῃ τὸν φυσικὸν ροῦν γλώσσης τινὸς ἢ νὰ τὸν στρέψῃ πρὸς τὰ ὀπίσω ἢ νὰ μεταβάλλῃ τὴν κοίτην του. Καὶ ἡ ἐξέλιξις αὐτῆ τῆς καθαρευούσης δὲν περιορίζεται εἰς μόνον τὸ *λεξιλόγιον*, διὰ τῆς ἀποβολῆς ἢ τῆς εἰσαγωγῆς στοιχείων ἀρχαϊζόντων, τὰ ὁποῖα ἄλλοτε ἐθεωροῦντο ὅλως νεκρὰ (ὁ Κοραῆς π. χ. ἐθεώρει, ὅτι τὸ *ἐπιτρέπω* εἶναι ἀδύνατον νὰ εἰσαχθῇ εἰς τὸν κοινὸν λόγον), ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ *τυπικόν* (ὅπως π.χ. ὁ περιορισμὸς τῆς ὑποτακτικῆς: νὰ *γράψετε*, ὄχι νὰ *γράφητε*, ὁ παρατατικός: *ἔλεγα*, ὄχι *ἔλεγον*, ἢ σχεδὸν ἕξ ὀλοκλήρου ἐκβολὴ τῆς *δοτικῆς*, ἢ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κατάργησις τοῦ *ἀναδιπλασιασμοῦ* κλπ. κλπ.), καὶ ἰδίως εἰς τὴν *σύνταξιν*, ἢ ὁποῖα ἀποτελεῖ τὴν ψυχὴν εἰς τὴν διάρθρωσιν τῆς γλώσσης. Ὅτι δὲ δὲν πρόκειται περὶ ἀπλῆς *ἐξωτερικῆς* καὶ *μηχανικῆς* μεταβολῆς, ἀποδεικνύεται κυρίως ἐκ τοῦ ὅτι καὶ τὸ *γλωσσικὸν αἶσθημα*, τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὴν καθαρεύουσαν, συμμετεβλήθη· πλεῖστα στοιχεῖα αὐτῆς δὲν ἀνέχονται πλέον καὶ αὐτοὶ οἱ τῆς καθαρευούσης ὀπαδοί, ἐνῶ τὰ ἠνείχοντο οἱ πατέρες μας, ὅπως καὶ εἰς τὴν δημοτικὴν δὲν ἀνεχόμεθα πλέον πλεῖστα ὅσα κοινὰ καὶ διαδεδομένα πρὸ 150 ἐτῶν εἰς τὴν τότε ὁμιλουμένην, ἥτοι πᾶσαν ὑπερβολικὴν ἀπόκλισιν ἀπὸ τοῦ κανόνος

τῆς γραφομένης καὶ ὑπὸ τῆς ἐκλεκτῆς κοινωνίας ὀμιλουμένης: Εἶναι δὲ χαρακτηριστικὸν τὸ ὅτι ἡ διαμόρφωσις *πανελληνίου δημοτικῆς* γλώσσης ὀφείλεται εἰς τὴν καθαρεύουσαν· διότι ἀπὸ τοὺς πολλαπλοῦς τύπους τῆς δημῶδους ἐπεκράτησαν ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι προσηρμόζοντο περισσότερον πρὸς τὴν καθαρεύουσαν. Γλῶσσα λοιπὸν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνταποκρίνεται αἴσθημα γλωσσικὸν ζωντανὸν καὶ τόσον ζωηρὰ καὶ συνεχῆς φυσιολογικῆ ἐξέλιξις, διὰ τῆς ὁποίας ἐπιτυγχάνει ὁ Τύπος τόσον μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τὰς λαϊκὰς μάζας, εἶναι ποτὲ νεκρά;

«Ἡ Γαλλικὴ γλῶσσα ζῆ, λέγει ὁ πολὺς Γάλλος γλωσσολόγος F. Brunot (*Grammaire historique de la langue française*, σ. XVIII), ἄρα ὀφείλει καὶ δύναται νὰ μεταβάλλεται». Ἄλλὰ καὶ μεταβάλλεται, διότι ζῆ. Ὅμοίως καὶ ἡ Νεοελληνικὴ ζῆ, δὲν εἶναι νεκρά, ἀφοῦ διαρκῶς μεταβάλλεται καὶ ἀναπτύσσεται καὶ πλουτίζεται¹.

* *

Ἡ κατάργησις τῆς δημῶδους ἢ τῆς καθαρευούσης πρακτικῶς ἀδύνατος καὶ ἀσύμφορος.

Διὰ τοῦ ἀγῶνος μεταξὺ τῶν δύο γλωσσικῶν κομμάτων, μὴ λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς *πραγματικότητος*, δὲν ζητεῖται καὶ δὲν ἐπιδιώκεται τίποτε ἄλλο παρὰ ἡ πλήρης ἐπικράτησις τῆς μιᾶς καὶ ἡ παντελῆς κατάργησις τῆς ἄλλης ἐκ τῶν δύο μορφῶν τοῦ γραπτῆς μας λόγου. Ἄλλ' ἡ ἀξίωσις αὐτῆ δὲν εἶναι μόνον *ἀντεπιστημονικῆ*, ὡς ἀντίθετος πρὸς τὴν θεμελιώδη γλωσσολογικὴν ἀρχὴν, τὴν ἀρχὴν τῆς *Καλῆς Χρήσεως*, ἡ ὁποία, ὡς γνωστὸν, ἀποτελεῖ τὸ θεμέλιον ὅλων τῶν *ζωντανῶν* γλωσσῶν, ἀλλ' εἶναι καὶ *πρακτικῶς* ἀνεφάρμοστος καὶ ἀπραγματοποίητος. Διότι, ὅπως λέγει καὶ ὁ Κοραΐης, «Ἡ γλῶσσα εἶναι ἐν ἀπὸ τὰ πλέον ἀναπαλλοτριώτα κτήματα. Ἀπὸ τὸ κτῆμα τοῦτο μετέχουν ὅλα τὰ μέλη τοῦ Ἔθνους, μὲ δημοκρατικὴν, νὰ εἶπω οὕτως, ἰσότητά· κανεῖς, ὅσον ἤθελεν εἶσθαι σοφός, οὔτε ἔχει οὔτε δύναται ποθὲν νὰ λάβῃ τὸ δίκαιον νὰ λέγῃ πρὸς τὸ Ἔθνος: 'οὔτω θέλω νὰ λαλῆς, οὔτω νὰ γράφῃς.....' Γυμνώνει ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά του τὸν πολίτην ὁ τύραννος, ἀλλὰ δὲν ἠμπορεῖ νὰ τοῦ ἀλλάξῃ τὴν γλῶσσαν». (*Ἐπιστ. πρὸς Ἀ. Βασιλείου*). Ἀφ' ἑτέρου, καὶ ἂν ἦτο δυνατὴ ἡ κατάργησις τῆς λογίας ἢ τῆς μητρικῆς γλώσσης ἑνὸς ὀλοκλήρου λαοῦ καὶ ἡ ἀντικατάστασις αὐτῆς δι' ἄλλης, ἔστω καὶ καλυτέρας, ἡ τοιαύτη ἀλλαγὴ δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ ἄνευ μεγάλης καὶ παντοειδοῦς ἀναστατώσεως, ἄνευ σφοδρᾶς καὶ ἀπεγνωσμένης ἀντιστάσεως, ἄνευ σπουδαίας γλωσσικῆς συγχύσεως, καὶ ἐν γένει ἄνευ μεγάλων ἠθικῶν καὶ ὑλικῶν θυσιῶν καὶ καταστροφῶν ἀκόμη.

Διότι πῶς εἶναι δυνατόν νὰ παραβλέσωμεν τὴν μητρικὴν ἡμῶν γλῶσσαν, τὸ

¹ Παρ' ἡμῖν καὶ αὐτὸς ὁ πρωτοπόρος δημοτικιστῆς καὶ θαυμάσιος ποιητῆς μας κ. Κ. Παλαμᾶς ἀπὸ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος μέχρι σήμερον τονίζει ἐγγράφως καὶ προφορικῶς, ὅτι ἡ καθαρεύουσα εἶναι *μία πραγματικότης καὶ ὅτι δὲν εἶναι νεκρά*.

θειον αὐτὸ καὶ ἀναφαίρετον ἐκάστου λαοῦ δῶρον, νὰ περιφρονήσωμεν τὴν γλῶσσαν, εἰς τὴν ὁποίαν παιδιόθεν ὀμιλοῦμεν καὶ μὲ τὴν ὁποίαν συνεννοοῦμεθα ὅλοι οἱ Ἕλλη-
νες, εἰς τὴν ὁποίαν ἔγραψαν τόσα ἔξοχα λογοτεχνικά ἔργα πολλοὶ τῶν ἐπιφανεστέρων
λογοτεχνῶν μας, τὴν γλῶσσαν τῶν δημοτικῶν μας ῥημάτων, τῶν λαϊκῶν παροιμιῶν,
παραδόσεων καὶ παραμυθιῶν καὶ τόσων ἄλλων γραπτῶν ἐθνικῶν κειμηλίων;

Τοῦναντίον ὀφείλομεν ὄχι μόνον νὰ τὴν διατηρήσωμεν, νὰ τὴν μελετήσωμεν καὶ
νὰ τὴν καλλιεργήσωμεν ὡς τμήμα ἀναπόσπαστον τῆς ὅλης ἐθνικῆς ἡμῶν γλώσσης,
ἀλλὰ καὶ νὰ τὴν κανονίσωμεν γραμματικῶς καὶ συντακτικῶς, διὰ νὰ μάθωμεν νὰ τὴν
ὀμιλοῦμεν καὶ νὰ τὴν γράφωμεν ὀρθῶς καὶ κανονικῶς ὅσον καὶ τὴν λογίαν καὶ ἐν
ἱσοτιμίᾳ πρὸς ταύτην. Διότι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ μὴ ἐπιτρέπεται νὰ γράφωμεν ὅ,τι
γενικῶς εἶναι ἐν *καλῇ χρήσει* εἰς τὸ στόμα ὅλου τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἄλλως τὸ λαϊ-
κὸν πνεῦμα, καθὸ αὐτόματον καὶ φυσικόν, δημιουργεῖ πολλάκις γλωσσικὰ στοιχεῖα
ἀπαραίτητα καὶ πολύτιμα καὶ δι' αὐτὸν τὸν καθαρεύοντα γραπτὸν λόγον, δίδοντα ζωὴν
καὶ χρῶμα καὶ δύναμιν εἰς τὴν γλῶσσαν ἐν γένει. Καὶ ἡ τοιαύτη ἐπικοινωνία τῆς λο-
γίας μετὰ τῆς δημώδους γλώσσης, ἡ ἐπαφή τῆς θεωρίας μετὰ τῆς ζωντανῆς πραγμα-
τικότητος, ὄχι μόνον περιορίζει τὰς ὑπερβολὰς τῆς τάσεως ὑπὲρ τῆς καθαρευούσης,
ἀλλὰ καὶ πλουτίζει καὶ ἐξωραΐζει καὶ ζωογονεῖ τὴν λογίαν γλῶσσαν διὰ τοῦ ζωηροῦ
ἐν τῇ ἀπλότῃ αὐτοῦ ἔργου τοῦ δημιουργικοῦ ἐνστίκτου τοῦ λαοῦ. Ἄλλως κατάργησις
δημώδους γλώσσης, αὐτομάτως λειτουργούσης, εἶναι *φύσει ἀδύνατος*. «Ὁ μηχανισμὸς
τῆς γλώσσης, λέγει ὁ Brunot (Gramm. hist. langue Franc., σ. 44), ἡ ὁποία λειτουργεῖ
αὐτομάτως, *ὑπέκει εἰς ἰδίους νόμους, ἀνεξαρτήτους ἐν γένει τῆς ἀνθρωπίνης θελήσεως*».

Ἄλλὰ καὶ πῶς εἶναι δυνατόν ἐπίσης νὰ καταργήσωμεν τὴν ἐπίσημον γλῶσσαν,
τὴν ὁποίαν ὀμιλοῦμεν καὶ γράφομεν φυσικὰ καὶ ἀβίαστα ὅλοι οἱ μορφωμένοι Ἕλλη-
νες, τὴν ὁποίαν ἐσυστηματοποίησαν, ἐξωραΐσαν καὶ ἐκανόνισαν διὰ μακρᾶς ἐπιστημο-
νικῆς καὶ λογοτεχνικῆς ἐργασίας τόσοι ἐπιφανεῖς φιλόλογοι, ἐπιστήμονες καὶ λόγιοι ἐν
γένει, εἰς τὴν ὁποίαν ἐδιδάχθησαν καὶ ἐμορφώθησαν ἐπὶ αἰῶνας τόσοι Ἕλληνικαὶ γε-
νεαί, ὅλοι οἱ πεπαιδευμένοι νεώτεροι Ἕλληνες, ὄχι μόνον διὰ τῆς διδασκαλίας εἰς τὸ
Σχολεῖον καὶ τὸ Πανεπιστήμιον, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς συνεχοῦς *καθημερινῆς χρήσεως* καὶ
ποικίλης ἐφαρμογῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ἐγράφησαν καὶ χρησιμοποιοῦνται ὀλόκληρος ἡ
Νομοθεσία μας, ὀλόκληρος ἡ νεωτέρα Ἑλληνικὴ Ἐπιστήμη, ὀλόκληρος ἡ Νομολογία
τῶν Δικαστηρίων, καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ἔγραψαν ὅλοι οἱ ἐπιφανέστεροι τῶν συγγραφέων
μας καὶ πλείστοι ὑπέροχοι λογοτέχνη μας σπουδαῖα ἔργα;

Δὲν πρέπει δὲ νὰ λησμονῆται, ὅτι καταργουμένης τῆς καθαρευούσης ὄχι μόνον
καθίσταται ἄχρηστος ὀλόκληρος ἡ νεωτέρα ἐπιστημονικὴ, τεχνικὴ, διοικητικὴ, διδα-
κτικὴ καὶ δικαστικὴ φιλολογία μας, ἀλλ' ἀπὸ ἀπόψεως ἐπιστημονικῶν καὶ τεχνικῶν
ὄρων, ὀρισμῶν, ὀνοματολογίας καὶ ἐπιστημονικῆς γλώσσης ἐν γένει ἀχρηστεύεται καὶ
ὅλη ἡ ἀρχαία ἐπιστημονικὴ καὶ τεχνικὴ φιλολογία, ἐκ τῆς ὁποίας ἠντλήσαμεν καὶ ἀν-
τλοῦμεν ἀπαύστως ὀλόκληρον γλωσσικὸν ἐπιστημονικὸν θησαυρόν· οὕτω δὲ μόνον κα-

τωρθώθη νὰ σχηματισθῆ ὅλη ἡ νεωτέρα ἡμῶν ἐπιστημονικὴ γλῶσσα εἰς ὅλας τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰς ἐφαρμογὰς αὐτῶν.

Καὶ ποῖος δὲ θὰ ἐτόλμα νὰ προτείνῃ νὰ ρίψωμεν εἰς τὸν κάλαθον τῶν ἀχρήστων ὀλόκληρον τὸν πνευματικὸν αὐτὸν θησαυρὸν, τὸν ὁποῖον ἐδημιούργησαν καὶ μᾶς ἐκληροδότησαν οἱ μόχθοι καὶ ἡ διάνοια τόσων γενεῶν σπουδαίων ἐπιστημόνων καὶ λογίων τοῦ Ἑθνους, καὶ νὰ ἀντικαταστήσωμεν διὰ τῆς δημῶδους ὀλόκληρον τὴν θαυμασίαν ἐπιστημονικὴν γλῶσσαν τῆς Ἱατρικῆς, τῶν Μαθηματικῶν, τῆς Νομικῆς, τῆς Ζωολογίας, τῆς Βοτανικῆς, τῆς Μηχανικῆς, τῆς Ἀστρονομίας, τῆς Μετεωρολογίας, τῆς Φυσικῆς, τῆς Φιλοσοφίας καὶ τῶν λοιπῶν ἐπιστημῶν, γλῶσσαν τὴν ὁποίαν ἔπλασαν τὰ μεγαλύτερα ἐπιστημονικὰ καὶ φιλοσοφικὰ πνεύματα τῆς ἀρχαιότητος: ὁ Πλάτων, ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Θεόφραστος, ὁ Ἰππάρχος, ὁ Ἀπολλώνιος, ὁ Εὐκλείδης καὶ οἱ λοιποὶ μεγάλοι τῆς ἀρχαιότητος συγγραφεῖς;

Καὶ ἡ γλῶσσα αὐτή, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ σήμερον θησαυρὸν μὲν Ἑθνικὸν τῶν Ἑλλήνων, ἐπιστημονικὸν δὲ μεταλλεῖον τῆς Παγκοσμίου Ἐπιστήμης καὶ τὴν *μόνην* πηγὴν, κατὰ τὴν Γαλλικὴν Ἀκαδημίαν, (*Grammaire*, σ. 10), ἐκ τῆς ὁποίας ἀντλοῦν ἀπαύστως πλεῖστα γλωσσικὰ στοιχεῖα ὅλα τὰ πολιτισμένα Ἑθνη πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἐπιστημονικῶν ἀναγκῶν αὐτῶν, θὰ ἦτο ἀνήκουστον νὰ ἐγκαταλειφθῆ ὑπὸ μόνων ἡμῶν ὡς ἄχρηστος.

Ἄλλὰ διὰ τοῦ μέτρου τούτου θὰ ἀπεκόπτετο πρὸς τούτοις καὶ ὁ στενώτατος σύνδεσμος, ὁ ὁποῖος καὶ ἐπὶ γλωσσικῆς ἀκόμῃ βάσεως ὑφίσταται μεταξὺ ἡμῶν καὶ τῶν ἄλλων πολιτισμένων Ἑθνῶν. Διότι ἡ ὑπάρχουσα ἐπιστημονικὴ καὶ τεχνικὴ ὀρολογία, κοινὴ κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς ὅλην τὴν ἀνθρωπότητα, θὰ ἔπρεπε νὰ μεταβληθῆ συμφώνως πρὸς τὸ τυπικὸν τῆς δημῶδους, καὶ ἡ μορφή αὐτὴ θὰ ἐλαμβάνετο ὡς μόνος γραπτὸς τύπος γλώσσης. Ἄλλὰ οὕτω θυσιάζεται ὄχι μόνον ὁ σύνδεσμος μὲ τὸν ἀρχαῖον καὶ τὸν μεσαιωνικὸν ἑλληνικὸν κόσμον, ὅστις εἶναι δι' ἡμᾶς πηγὴ ζωῆς, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐνωτικὸς μας δεσμὸς μὲ τὸν σημερινὸν πολιτισμένον κόσμον, οἱ ὅροι τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ ὁποίου, τόσον τῆς ἐπιστημονικῆς ὅσον καὶ τῆς καλλιτεχνικῆς, ἔχουν ληφθῆ, ὡς εἶδομεν, ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν. «Αἱ μέγιστα ἀνάγκαι τῶν ἐπιστημῶν, γράφει ὁ γλωσσολόγος Dauzat (*Histoire de la langue française*, σ. 197) δὲν δύνανται νὰ παραβλέψωσι τὰς ἀρχαίας γλώσσας, αἱ ὁποῖαι μόναι ἐπέτρεψαν εἰς αὐτὰς νὰ κανονίσουν καὶ νὰ συστηματοποιήσουν τοὺς νεολογισμούς. Αἱ Ἑλληνολατινικαὶ δημιουργίαι παρουσιάζουν καὶ ἄλλο πλεονέκτημα: παρέχουσαι ἐνιαίαν πηγὴν εἰς τοὺς ἐπιστήμονας τῶν διαφόρων τόπων ἐπέτρεψαν τὴν δημιουργίαν μᾶς καὶ μόνης διεθνοῦς ἐπιστημονικῆς γλώσσης. Ἐκλαϊκευόμενοι οἱ ὅροι οὗτοι, οἱ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον πολυάριθμοι, δημιουργοῦν ἐν κοσμοπολιτικῶν λεξιλόγιον, τὸ ὁποῖον βαίνει ἀξανάμενον καὶ διορθῶναι ἐν μέρει τὰ κακὰ τῆς πολλαπλότητος τῶν γλωσσῶν τοῦ πολιτισμοῦ».

Ἄλλ' ἡ προσπάθεια τοῦ τοιούτου ἀκρωτηριασμοῦ τῆς Ἑθνικῆς ἡμῶν γλώσσης καὶ *σοβαρὰ* ἂν θεωρηθῆ; εἶναι τὸ ὀλιγώτερον ἀμελέτητος ἀπὸ πρακτικῆς καὶ γλωσσο-

λογικῆς ἀπόψεως· διότι παραβλέπει τὴν πραγματικότητα καὶ τὴν πραγματικὴν γλωσσικὴν κατάστασιν, τὴν ὁποίαν ἐγέννησεν ἡ χρῆσις τόσων αἰώνων καὶ ἰδίως τῶν δύο τελευταίων, καθ' οὓς ἡ καθαρεύουσα χρησιμεύει ὡς μόνη Ἑθνικὴ γλῶσσα μορφώσεως καὶ συνεννοήσεως ὄλων τῶν Ἑλλήνων. Διότι ἡ λογία ἡμῶν παράδοσις δὲν εἶναι πρόσφατος καὶ νέα ἀλλὰ ἔργον πολλῶν αἰώνων. Πρὸ τῆς διαιρέσεως καὶ τοῦ διαμελισμοῦ τοῦ Κράτους ὑπὸ τῶν Φράγκων ἀπετέλει τὴν ἐπίσημον γλῶσσαν αὐτοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας. Μετὰ δὲ τὴν Ἄλωσιν αὐτὴ παρέμεινεν ὡς ἐπίσημον ὄργανον τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν Σχολείων. Καὶ κατ' αὐτὸν δὲ τὸν ὁπαδὸν τῆς δημοτικῆς Albert Thumb «ἡ καθαρεύουσα δὲν εἶναι τῶν νεωτάτων χρόνων κατασκευάσμα ἀλλὰ προῖον χρήσεως μακρῶν αἰώνων, ἡ ὁποία ἐκτείνεται πέραν τοῦ Βυζαντίου». Ὑπῆρξε δὲ προῖον οὐχὶ τῆς αὐθαιρεσίας καὶ τῆς θελήσεως τῶν λογίων, ἀλλ' ἀποτέλεσμα ἰσχυροτάτων ἀναγκῶν τοῦ Ἑθνους. Τοιαύτη δὲ παράδοσις στηριζομένη μάλιστα ἐπὶ τοῦ γενικοῦ γλωσσικοῦ αἰσθήματος ὁλοκλήρου σχεδὸν τοῦ Ἑθνους, ἐπὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ βίου αὐτοῦ, ἐπὶ λογοτεχνίας καὶ φιλολογίας τοιαύτης, ὁποίαν κανὲν ἄλλο Ἑθνος δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ, ἔχει ἀκαταμάχητον δύναμιν.

Ἄλλ' ἐσκέφθησαν ἄρα γε οἱ προτείνοντες τὴν ἀντικατάστασιν τῆς καθαρευούσης διὰ μόνης τῆς δημῶδους, πόσοι χρόνοι, πόσον χρῆμα, πόσοι ἐπιστήμονες καὶ λόγοι ἐν γένει πρέπει νὰ διατεθῶσι διὰ τὴν ἀντικατάστασιν τῆς γλώσσης τῆς Νομοθεσίας μας, τῶν διαφόρων ἐπιστημῶν, τῶν διδακτικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν συγγραμμάτων μας καὶ τοῦ λοιποῦ μεγίστου πλήθους τῶν ἐν χρήσει εἰς λογίαν γλῶσσαν γραμμένων ἔργων καὶ τὴν διάπλασιν νέας πρὸς τοῦτο ἐπιστημονικῆς καὶ ποικίλης ἄλλης χρήσεως γλώσσης! Ἐκτὸς ἂν νομίζουσι ὅτι πρέπει νὰ ἀπορρίψωμεν ὅλον αὐτὸν τὸν πνευματικὸν θησαυρὸν ὡς ἄχρηστον εἰς τὴν θάλασσαν. Καὶ μήπως θὰ κατηγορεῖτο τοῦλάχιστον οὕτω ἡ διγλωσσία; Τοῦναντίον, θὰ παρεθίνετο ἐπὶ γενεᾶς πολλὰς· διότι θὰ ὄφειλον νὰ διδάσκωνται ὅλοι οἱ Ἕλληνες εἰς τὴν καθαρεύουσαν ἔστω καὶ μόνον διὰ νὰ διαβάζουν τὰ παλαιότερα ἔργα μέχρι τῆς ἀντικαταστάσεως αὐτῶν διὰ νέων.

Ἄλλ' ἐν γένει εἶναι φυσικῶς ἀδύνατον νὰ καταργηθῇ ἡ μία γλῶσσα καὶ νὰ παραμείνῃ ἡ ἄλλη. Καὶ ἡ μὲν δημῶδης ὡς μητρικὴ γλῶσσα εἶναι φύσει ἀδύνατον, ὡς εἶδομεν ἤδη, νὰ ἐκλείψῃ, ἡ δὲ λογία ἀντιθέτως πρὸς τὴν δημῶδη διαπλασθεῖσα γραμματικῶς καὶ συντακτικῶς εἰς γλῶσσαν ἐπιστημονικὴν, κανονικὴν, με πλοῦτον φραστικὸν καὶ ἀκρίβειαν ἐξαιρετον, με ἔκτακτον γραμματικὴν ὁμαλότητα καὶ συντακτικὴν εὐστροφίαν, εἶναι ἀπαραίτητος εἰς τὴν Νομοθεσίαν, εἰς τὴν Ἐπιστήμην καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς τῆς ζωῆς καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ τόπου κλάδους.

Ἡ ἀντικατάστασις τῆς λογίας διὰ τῆς δημῶδους εἶναι οὐ μόνον ἀσύμφορος ἀλλὰ καὶ ἀδύνατος. Πράγματι, ἂν ἡ δημῶδης δύναται νὰ ἐπαρκέσῃ διὰ τὴν Λογοτεχνίαν, εἶναι ὅμως ὅλως ἀνεπαρκῆς καὶ ἀκατάλληλος ὡς ἐπιστημονικὸν ἢ φιλοσοφικὸν ὄργανον· διότι οὐσα ἀκαλλιέργητος καὶ πολὺ πτωχὴ δὲν ἐπαρκεῖ εἰς ἔκφρασιν πλείστων ὑψηλῶν ἐννοιῶν καθὼς καὶ εἰς διάκρισιν ἄλλων, τὰς ὁποίας διαστέλλομεν κάλλι-

στα διὰ τῆς ἀνεπτυγμένης καὶ καλλιεργημένης καθαρευούσης. Ὅθεν ἡ δημώδης δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ χρησιμοποιηθῇ, ὅπως ἐξυπηρετήσῃ ὅλας τὰς ἀνάγκας τοῦ Ἑθνους, τὰς ὁποίας ἐπιβάλλει σήμερον ἡ πρόοδος, ὁ πολιτισμὸς καὶ ἡ μεταξὺ τῶν διαφορῶν Ἑθνῶν πνευματικὴ ἐπικοινωνία καὶ ἄμιλλα.

Τὴν τοιαύτην ἀνικανότητα τῆς δημώδους ὁμολογεῖ κατηγορηματικῶς καὶ αὐτὸς ὁ θερμὸς ὑπέρμαχος αὐτῆς Ktumbacher γράφων: «Πράγματι, δὲν πρέπει νὰ ἀρνηθῶμεν ὅτι ἡ σημερινὴ δημώδης γλῶσσα δὲν ἐξαρκεῖ εἰς τὴν παράστασιν ἐπιστημονικῶν καὶ τεχνικῶν πραγμάτων, καὶ ἰδίᾳ ἐγκαταλείπει ἡμᾶς πολλάκις ἀνηλεῶς προκειμένου νὰ ἐκφράσωμεν ἀφηρημένας ἐννοίας. Ἀλλὰ τοιαύτη ἔνδεια ἐνυπάρχει εἰς πᾶσαν δημώδη γλῶσσαν ἐφ' ὅσον χρησιμεύει μόνον εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ καθημερινοῦ βίου καὶ εἰς τὴν ποίησιν, καὶ πανταχοῦ ὑπάρχουν μεγάλαι δυσκολίαι, ὅταν φυσικῆ τις γλῶσσα χρησιμοποιῆται ἀπ' εὐθείας δι' ἐπιστημονικὴν διατύπωσιν. Οὐδὲν δημῶδες ἰδίωμα δύναται νὰ κινήται εὐθὺς ἀσφαλῶς ἐπὶ τοῦ λείου δαπέδου τῶν ἐπιστημονικῶν καὶ ἀφηρημένων ἐννοιῶν». (Τὸ πρόβλημα τῆς νεωτέρας γραφομένης Ἑλληνικῆς, σ. 79).

Ὅμοίως καὶ ὁ κ. Bauche, ἂν καὶ θερμὸς ὁπαδὸς τῆς δημοτικῆς γλώσσης, ὁμολογῶν τὴν ἀδυναμίαν ἐν γένει τῆς δημώδους γλώσσης ὡς ἐπιστημονικοῦ ὄργανου γράφει (Le langage populaire, σ. 9): «Ἡ Γαλλικὴ δημώδης περιπλέκει πολλάκις τὴν φράσιν, λαμβάνει λέξεις ἄλλας ἀντ' ἄλλων, ἀποδίδει εἰς κοινὰς λέξεις σημασίαν ἀδικαιολόγητον, χάνει συχνὰ τὴν ἐννοίαν τῆς γλώσσης, συγχέει τοὺς χρόνους κλπ. Ὅλα αὐτὰ δὲν εἶναι πρόοδος τῆς ἀκαδημαϊκῆς γλώσσης, ἀλλὰ κατάπτωσις».

Καὶ ἦτο φυσικὸν νὰ καταντήσῃ ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα εἰς τὴν σημερινὴν πτωχὴν ὄχι μόνον κατὰ τὰς λέξεις, κατὰ τὰς σημασίας, κατὰ τὴν μεταφραστικὴν αὐτῶν χρῆσιν, κατὰ τὴν συντακτικὴν αὐτῶν πλοκήν, ἀλλὰ καὶ ἄνευ καθωρισμένου τυπικοῦ, ἄνευ ἐπιστημονικῶν ὄρων καὶ ἐν γένει ἄνευ τῶν γλωσσικῶν ἐκείνων στοιχείων, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀπαραίτητα πρὸς διατύπωσιν μετὰ τῆς ἀναγκαίας σαφηνείας καὶ ἀκριβείας λεπτῶν ἐπιστημονικῶν, φιλοσοφικῶν καὶ τεχνικῶν νοημάτων, ἀφοῦ ἐπὶ ὀλόκληρον σειρὰν αἰῶνων ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς κατὰ τοὺς σκοτεινοὺς χρόνους τῆς δουλείας ἔπαυσε καλλιεργῶν τὰ γράμματα, τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰς τέχνας καὶ κάθε ἄλλον κλάδον τοῦ πνεύματος. Ἐντεῦθεν ἡ δημώδης ἡμῶν γλῶσσα περιορίσθη νὰ ἐξυπηρετῇ τὰς στοιχειωδεστέρας, τὰς κατωτέρας ὑλικὰς ἀνάγκας τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ὅθεν καὶ μόνον τὰ πρὸς ἐξυπηρέτησιν αὐτῶν ἀναγκαῖα ἀπλᾶ γλωσσικὰ στοιχεῖα, καὶ αὐτὰ πολλάκις παρεφθαρμένα καὶ παρηλλαγμένα συνεπεῖα τῆς ἀπαιδευσίας, ἠδυνήθη νὰ συγκερατῆσθαι. Διότι κατὰ γλωσσικὸν ἀξίωμα ἀναμφισβήτητον, ὁ πλοῦτος τῆς γλώσσης Ἑθνους τινὸς παριστᾷ τόσας ἐννοίας ὅσας τὸ ἔθνος αὐτὸ ἐκφράζει δι' αὐτῆς· ὅθεν πλοῦτος φραστικότητος καὶ πλοῦτος διανοίας τοῦ Ἑθνους ταυτίζονται.

Ἀλλὰ μὲ τόσον πτωχὰ γλωσσικὰ στοιχεῖα, ὁποῖα τὰ τῆς δημώδους μας γλώσσης, εἶναι δυνατὸν νὰ διαπλασθῇ λεπτὴ καὶ πολυσχιδῆς ἐπιστημονικὴ, φιλοσοφικὴ, νομικὴ, διοικητικὴ καὶ φιλολογικὴ γλῶσσα; Μὲ τόσον πτωχὸν καὶ τυπικῶς ἀκανόνιστον γλωσσ-

σικόν ὕλικόν εἶναι δυνατόν νὰ πραγματευθῆ κανεῖς, μετὰ τῆς ἀπαιτουμένης ἀκριβείας καὶ λεπτότητος ὑψηλὰ πνευματικὰ θέματα;

Ἡ πολλαπλῆ αὐτῆ πτωχεία καὶ δυσαναλογία μεταξὺ ἐννοιῶν, ἐκφράσεων καὶ γλώσσης ἐμφανίζεται ἀνυπέροβλητος, εὐθύς ὡς ἐπιχειρήσει κανεῖς νὰ πραγματευθῆ εἰς τὴν δημῶδη ἐπιστημονικὸν ζήτημα. Ἀναγκάζεται ἐκὼν ἄκων νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν καθαρῆσαν καὶ τὸν ἀκένωτον θησαυρὸν τῆς ἀρχαίας, ὅπως συνέβη πρό τινος εἰς θεομοῦς καὶ ἀδιαλλάκτους ὀπαδοὺς τῆς δημοτικῆς, ἐπιχειρήσαντας νὰ γράψουν εἰς τὴν δημῶδη νομικὰ καὶ φιλοσοφικὰ ζητήματα. Καὶ ἂν ἐνεφανίσθησαν μερικὰ ἐπιστημονικὰ ἔργα γραμμένα δῆθεν εἰς δημοτικὴν γλῶσσαν, δὲν πρέπει νὰ λησμονῆται, ὅτι πρόκειται περὶ γλώσσης καθαρῆσας ἀκρωτηριασμένης εἰς ὀλίγας καταλήξεις καὶ μὲ ἐλαχίστας ἄλλας τοιαύτας μεταβολάς, ἧτοι περὶ γλώσσης μεταγραμμένης ἀπλῶς καὶ ὄχι περὶ γλώσσης ἀληθινῆς δημοτικῆς. Ἄλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει πῶς δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς δημοτικὴ ἐπιστημονικὴ γλῶσσα ἡ μεταμφιεσμένη αὕτη καθαρῆουσα, ἀφοῦ διὰ τὴν γράψην κανεῖς πρέπει νὰ κατέχῃ πρῶτον τὴν καθαρῆουσαν; Καὶ ἀξίζει τὸν κόπον καὶ τὰς λοιπὰς θυσίας ἢ τοιαύτη μεταμφίεσις; Ποῖος δὲ λόγος ὑπάρχει τότε νὰ ζητήσωμεν νὰ ἀλλάξωμεν μίαν γλῶσσαν καὶ νὰ τὴν μεταμφιέσωμεν εἰς δημοτικὴν, ἀφοῦ μᾶς ἱκανοποιεῖ πλήρως καὶ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, καὶ νὰ ἀρχίσωμεν ἐν πλήρει 20^ῳ αἰῶνι, ἐν τῷ μέσῳ τόσων ἄλλων σοβαρῶν καὶ ἀνυπερθέτων ζωτικῶν ἀναγκῶν καὶ μεγάλων ἐθνικῶν προβλημάτων, εἰς μάτην καὶ ἄνευ σοβαρᾶς καὶ ἐπιβεβλημένης ἀνάγκης, παίζοντες μᾶλλον ἐν οὐ παικτοῖς παρὰ σοβαρευόμενοι, νὰ δημιουργοῦμεν πάλιν ὁ καθεὶς (ὁ μαθηματικὸς, ὁ νομικὸς, ὁ δικαστὴς, ὁ δικηγόρος, ὁ βιομήχανος, ὁ ἔμπορος, ὁ ἱατρός, ὁ μηχανικὸς, ὁ ἀξιωματικὸς κλπ.) ἕνα νέον γλωσσικὸν ὄργανον; Διὰ νὰ ἱκανοποιηθῆ ἴσως ἡ φιλοδοξία μερικῶν θεωρητικῶν γλωσσοπλαστῶν, ἀπείρων τῶν ἀληθῶν ἀναγκῶν τοῦ ἔθνους, οἱ ὅποιοι ἰσχυρίζονται ὅτι πρέπει νὰ πετάξωμεν τὴν σημερινὴν γλῶσσάν μας καὶ νὰ δημιουργήσωμεν ἄλλην μὲ τὴν περιεργὸν δικαιολογίαν ὅτι, ὅταν ἔγινε καὶ ἐκαλλιεργήθη ἡ γλῶσσα αὐτή, ἔπρεπε νὰ εἶχε προτιμηθῆ ἡ ἄλλη. Ἡ πρότασις αὕτη ὁμοιάζει μὲ τὴν πρότασιν τοῦ μηχανικοῦ, ὁ ὅποιος θὰ ἤρχετο σήμερον καὶ θὰ μᾶς ἔλεγεν: «Ἐκάματε πολὺ ἄσχημα νὰ κτίσετε τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν πρὸς Β. τῆς Ἀκροπόλεως· ἔπρεπε νὰ κτισθῆ πρὸς Ν. τοῦ μνημείου τοῦ Φιλοπάππου.» Καὶ ἠμπορεῖ θεωρητικῶς νὰ ἔχῃ δίκαιον, ἀλλὰ ποῖος θὰ τὸν θεωρήσῃ *σοβαρόν*, ἂν προτείνῃ νὰ κατεδαφίσωμεν ὅλας τὰς οἰκοδομὰς τὰς πρὸς Β. τῆς Ἀκροπόλεως καὶ νὰ κτίσωμεν ἄλλας πρὸς Ν; Τοιαῦται προτάσεις, ἂν δὲν γίνωνται *χάρις ἀστειότητος*, δὲν εἶναι βεβαίως *σοβαραί*.

Ἄλλως δὲ ἡ μεταμφίεσις τῶν ἀρχαίων λέξεων εἰς δημῶδεις δὲν εἶναι μόνον ἄσκοπος καὶ ἀσύμφορος, ἀλλὰ καὶ ἀδύνατος. Καὶ εἶναι ἄσκοπος, διότι εἶναι λάθος τὸ νὰ νομίζεται ὅτι, ἀναγνωρίζομένης τῆς δημοτικῆς εἰς ὅλα τὰ πεδία τοῦ πνευματικοῦ βίου, θὰ λείψῃ ἡ *διγλωσσία* ἢ διγλωσσία θὰ ἐξακολουθήσῃ ὑπάρχουσα, ὅπως θὰ ἴδωμεν, κατ' ἀνάγκην ἀναπόφευκτον καὶ εἰς τὸ *λεξιλόγιον* καὶ εἰς τὴν *σύνταξιν* καὶ εἰς τὸ *τυ-*

πικόν. Εἶναι δὲ σφάλμα ἐπίσης τὸ νὰ χωρίζωμεν τὸ τυπικὸν ἀπὸ τὰς λέξεις καὶ νὰ νομίζωμεν κάθε λέξιν τῆς ἀρχαίας ὡς δημοτικὴν, ἂν τὴν ἐνδύσωμεν μὲ δημοτικὸν φόρεμα, μὲ δημοτικὸν τύπον. Διότι πρέπει νὰ μὴ λησμονῆται, ὅτι οἱ τύποι εἶναι συνυφασμένοι μὲ τὰς λέξεις. Ἔτι *ἄλλως ὁ ἀγνοῶν τὴν λέξιν ὑπὸ τὴν καθαρεύουσαν αὐτῆς μορφῆν, δὲν θὰ τὴν ἀναγνωρίσῃ οὔτε μετημφιεσμένην εἰς δημοτικὴν.* Ἄφ' ἐτέρου δέ, ὅπως ὀρθῶς ἐγράφη, δὲν θὰ ἦτο μόνον δύσκολον, ἂν ὄχι ἀδύνατον, ἀλλὰ καὶ ἀντικαλλιτεχνικὸν καὶ κυρίως ἀντίθετον πρὸς τὸ γλωσσικὸν αἴσθημα τοῦ Ἑθνους ὀλοκλήρου, τὸ νὰ πλουτισθῆ ἢ πτωχῆ δημώδης διὰ τῆς μετατροπῆς τῶν ὄρων καὶ διὰ τοῦ μεταπλασμοῦ ὄλων ἐν γένει τῶν λέξεων καὶ φράσεων τῆς καθαρευούσης συμφώνως πρὸς τὸ τυπικὸν καὶ τὸ φθογγολογικὸν τῆς δημοτικῆς (π. χ. τὸ *πράγμα*, ἀντὶ τὸ *πρᾶγμα*, τὸ *Ἀστυνομικὸν τμήμα*, ἀντὶ τὸ *τμήμα*, τὸ *θαύμα*, ἀντὶ τὸ *θαῦμα*, τὸ *γεγονότο*, ἀντὶ τὸ *γεγονός*, τὸ *φτυχίον*, ἀντὶ τὸ *πτυχίον*, τὸ *Φιλοσοφικὸν Σκολιόν*, ἀντὶ ἢ *Φιλοσοφικὴ Σχολή* κλπ.). Τοιαῦται μεταμφιέσεις, προσκρούουσαι εἰς τὸ ἔθνικὸν γλωσσικὸν αἴσθημα καὶ μὴ ἀρέσκουσαι εἰς τὴν κοινωνίαν ἐν γένει, εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐπικρατήσουν. Ἔτι *ἄλλως* τε θὰ ἦσαν καὶ ἀσύμφοροι, διότι πολλάκις μεταβάλλουσαι τὴν μορφῆν τῶν αἰ λέξεις πολλάκις θὰ μεταβάλλουν καὶ τὴν σημασίαν τῶν, καὶ ἐπομένως θὰ προκαλοῦν σύγχυσιν, παρενοήσεις καὶ ἀνακριβείας εἰς τὴν διατύπωσιν τῶν ἐνοιῶν: π. χ. *ἀκριβῶς* καὶ *ἀκριβᾶ*, *δουλεία* καὶ *δουλειά*, *λειτουργία* καὶ *λειτουργιά*, *ἐξεπλήρωσα* καὶ *ξεπλήρωσα*, *εὐχαρίστως* καὶ *εὐχάριστα* κλπ. Ἐν γένει δὲ ἡ μεταφορὰ τῶν τύπων, τῶν συντάξεων, τῶν φράσεων, τῶν σημασιῶν τῆς πλουσιωτάτης καθαρευούσης εἰς τὴν πτωχὴν εἰς ὅλα αὐτὰ δημώδη θὰ ἦτο πρόξενος ἀνακριβειῶν καὶ παρανοήσεων τῶν ὑπὸ ἄλλο ἔνδυμα γνωστῶν καὶ οἰκείων εἰς ἡμᾶς γλωσσικῶν τούτων στοιχείων. Διότι πᾶσα βιαία τοιαύτη μεταφορὰ, ὑπενθυμίζουσα δευτερεύουσάν τινα σημασίαν ἢ μικράν τινα ἀπόχρωσιν σημασίας τῶν δημοτικῶν στοιχείων, δὲν ἐπιτρέπει νὰ ἐννοοῦμεν ἀπ' εὐθείας καὶ φυσικῶς τὰ εἰς ἄλλην γλωσσικὴν μορφῆν συνήθως ἐκφερόμενα καὶ δι' αὐτὸ ὑπὸ ἄλλο ἔνδυμα γνωστά, οἰκεῖα καὶ συνήθη εἰς ἡμᾶς, καὶ ἀκόμη ὀλιγώτερον νὰ τὰ αἰσθανώμεθα ὅπως πρέπει. Ἄφ' ἐτέρου ἂν, δανειζόμενοι τὰς ἀρχαίας λέξεις, ἀντὶ νὰ διατηρῶμεν αὐτὰς ἀμεταβλήτους καὶ νὰ τὰς γράφωμεν κατὰ τὴν ἱστορικὴν ὀρθογραφίαν τῶν, τὰς μεταπλάττωμεν εἰς δημώδεις, πρέπει ὅλος ὁ λεξιλογικὸς καὶ τυπικὸς θησαυρὸς τῆς ἀρχαίας γλώσσης νὰ μεταγραφῆ, νὰ συνταχθοῦν λεξικά τῶν νέων λέξεων καὶ νὰ ἀντικατασταθῆ, ὅπως εἴπομεν ἤδη, ὀλόκληρος ἢ νεωτέρα ἡμῶν φιλολογία. Πράγματα δηλαδὴ ὄχι μόνον δύσκολα καὶ δαπανηρά, ἂν ὄχι ἀδύνατα, ἀλλὰ καὶ πρόξενα μυρίων δυσχερειῶν καὶ μεγάλης συγχύσεως εἰς ὅλην τὴν κοινωνίαν, καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς διδασκομένους τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν μαθητάς, οἱ ὅποιοι διὰ τοῦ συστήματος τούτου θὰ εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ ἔχουν δύο λεξικά, δύο κλίσεις, δύο ὀρθογραφίας καὶ πολλάκις δύο ἢ καὶ πλείονας σημασίας διὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν λέξιν, ἥτοι μίαν ἀρχαίαν καὶ ἄλλην νεωτέραν, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀνάγκης.

Εἶναι ὅμως ἐπίσης ἐσφαλμένη καὶ ἡ γνώμη ἐκείνων ἐκ τῶν ἀρχαϊστῶν, οἱ ὅποιοι

νομίζουν, ὅτι ὑποστηρίζουν τὴν καθαρεύουσαν μὴ ἀναγνωρίζοντες εἰς αὐτὴν αὐτοτέλειαν ἀπέναντι τῆς ἀρχαίας. Διότι ἡ καθαρεύουσα εἰς τὴν ὑφὴν τῆς εἶναι *νέα γλῶσσα*, ἀναλυτικὴ, καὶ ἔχει κοινὰ χαρακτηριστικὰ μὲ τὰς ἄλλας συγχρόνους *εὐρωπαϊκὰς γλώσσας*, τὰ κοινὰ δὲ αὐτὰ χαρακτηριστικὰ αὐξάνουν διαρκῶς καθ' ὅσον γίνεται στενωτέρα σὺν τῷ χρόνῳ ἢ σχέσις μας μὲ τὸν πολιτισμὸν.

Ἡ καθαρεύουσα προσέφερε μεγίστας ὑπηρεσίας εἰς τὸ Ἔθνος.

Ἐὰν ἡ δημόδης ἦτο μόνη ἐν χρήσει γλῶσσα παρ' ἡμῖν μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Πατρίδος, θὰ ἀπετέλει ἀναμφιβόλως σπουδαῖον καὶ ἀνυπέροβλητον πρόσκομμα εἰς τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν, τὴν ὀργάνωσιν, τὸν πολιτισμὸν καὶ ἐν γένει τὴν πρόοδον τοῦ τόπου. Διότι θὰ ἦτο ἀνίκανος νὰ ἐξυψηρετήσῃ τὰς πνευματικὰς καὶ τὰς λοιπὰς ἀνάγκας τοῦ δημοσίου καὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου πολιτισμένου Ἔθνους, καὶ ἐπομένως κατ' ἀνάγκην ἡ πνευματικὴ, ἡ ἐκπαιδευτικὴ καὶ καθόλου ἡ κρατικὴ καὶ κοινωνικὴ ἡμῶν κατάστασις θὰ ὑστέρει σημαντικῶς. Δὲν πρέπει δὲ νὰ λησμονῆται, ὅτι αἱ πρῶται ἀνάγκαι τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ τόπου τότε δὲν ἦσαν *λογοτεχνικαὶ* ἀλλὰ κυρίως *ἐπιστημονικαί*, καὶ μάλιστα *πρακτικαί*. Ἡ ἐπείγουσα ἀνάγκη τῆς ἀθρόας εἰσαγωγῆς τῶν στοιχείων τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς διοικήσεως τοῦ Κράτους καὶ τῆς μορφώσεως τοῦ Ἔθνους ἦτο τοιαύτη, ὥστε δὲν ὑπῆρχε καιρὸς νὰ περιμένωμεν ὀργανικὴν ἀνάπτυξιν τῆς ὅλως ἀμόρφου τότε καὶ ἐντελῶς πτωχῆς δημοτικῆς γλώσσης. Ἄλλ' εὐτυχῶς παρ' αὐτὴν ὑπῆρχεν ἤδη πρὸ πολλοῦ ἐν χρήσει ἡ καθαρεύουσα. Διὰ τῆς χρήσεως δὲ τῆς καθαρευούσης εισέρρουσε φυσικῶς εἰς τὴν Νεοελληνικὴν ὁ θαυμάσιος γλωσσικὸς θησαυρὸς τῆς ἀρχαίας καὶ ἐχρησιμοποιήθη ἡ ἐπιστημονικὴ καὶ τεχνικὴ πληρότης αὐτῆς, ἦτοι ὁ ἀπαράμιλλος πλοῦτος, ἡ ἀκρίβεια, ἡ σαφήνεια καὶ ἡ ἐλαστικότης τῆς τελειοτέρας τῶν γλωσσῶν.

Ἐπῆρξε, πράγματι, μέγα εὐτύχημα διὰ τὸ Ἔθνος ὅτι μόλις ἠλευθερώθη εἶχεν ἔτοιμον πλοῦσιον γλωσσικὸν ὄργανον διὰ νὰ μεταφέρῃ ἀθρόα τὰ στοιχεῖα πολιτισμένου καὶ ὀργανωμένου Κράτους, καὶ μάλιστα εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν οὔτε κἂν *ὀμιλουμένη* ἐνιαία γλῶσσα ὑπῆρχε. Διότι καὶ αὐτὴ ἡ κοινὴ πανελληνίως δημοτικὴ γλῶσσα ἐδημιουργήθη, ὅσον καὶ ἂν φαίνεται τοῦτο περίεργον, βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον καὶ κατ' ἐπίδρασιν τῆς καθαρευούσης.

Ἡ ὑπηρεσία αὐτὴ τῆς καθαρευούσης πρὸς τὸ Ἔθνος, τὴν ὁποίαν πολλοὶ λησμονοῦν ἢ παραγνωρίζουν, εἶναι ἀληθῶς μεγίστη καὶ ἀνεκτίμητος. Δι' αὐτῆς ὄχι μόνον ἐπετεύχθη ἡ *γλωσσικὴ ἐνότης* τοῦ Ἔθνους, ἐθνικὸν στοιχεῖον ἀνεκτίμητον, ἀλλὰ καὶ ἀπεκτήσαμεν ἀμέσως λαμπρὰν ἐπιστημονικὴν γλῶσσαν, καὶ ἠδυνήθημεν νὰ συντάξωμεν ἀκριβῆ διδακτικὰ βιβλία, νὰ ἀποκτήσωμεν σοβαρὰ ἐπιστημονικὰ συγγράμματα καὶ νὰ δημιουργήσωμεν διοικητικὴν, δικαστικὴν καὶ ἐν γένει κοινωνικὴν γλῶσσαν, ἀξίαν πολιτισμένου Ἔθνους. Πρέπει νὰ φαντασθῇ κανεὶς, τί θὰ ἦτο ἡ Ἐκπαίδευσις ἡμῶν, ἀπὸ τῆς ἀνωτάτης μέχρι τῆς κατωτάτης βαθμίδος αὐτῆς, ἄνευ τῆς ἐπιστημονικῆς γλώσσης.

τὴν ὁποίαν μᾶς ἔδωκεν ἡ ἀρχαία διὰ τῆς καθαρευούσης, καὶ ἂν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ συντάξωμεν ἱατρικά, νομικά, μαθηματικά, ζωολογικά, φυτολογικά, φιλοσοφικά καὶ ἐν γένει ἐπιστημονικά βιβλία ἄνευ τῆς ἀρχαίας ἐπιστημονικῆς καὶ τεχνικῆς γλώσσης, καθὼς καὶ δικαστικὰς ἀποφάσεις, διοικητικὰς πράξεις, συμβόλαια καὶ λοιπὰ ἐπίσημα ἔγγραφα, διὰ νὰ ἐκτιμήσῃ δεόντως τὰς ὑπηρεσίας, τὰς ὁποίας μᾶς προσέφερε καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ μᾶς προσφέρει πάντοτε ἡ καθαρεύουσα.

Τὴν μεγάλην αὐτὴν ὑπηρεσίαν τῆς καθαρευούσης δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀρνηθῆ καὶ ὁ δεινὸς κατήγορος αὐτῆς Krumbacher γράφων: «Πρέπει ὅμως νὰ ἀναγνωρίσωμεν, ὅτι ἡ καθαρεύουσα ἔλυσε πραγματικῶς μέγα πρόβλημα. Διὰ τῆς γλώσσης αὐτῆς μετεδόθη κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα εἰς τοὺς Ἕλληνας ὁ πολιτισμὸς τῆς Δ. Εὐρώπης. Αἱ νέαι ἔννοιαι καὶ αἱ κανονικαὶ διατάξεις, αἱ ὁποῖαι συνδέονται πρὸς τὴν Δικαιοσύνην, τὸ Σχολεῖον, τὸν Στρατόν, τὴν Ἐκκλησίαν, τὰς Ἐπιστήμας, τὰς Τέχνας, τὸ Ἐμπόριον καὶ τὴν Βιομηχανίαν, μετεδόθησαν εἰς τοὺς Ἕλληνας κατὰ τὸ πλεῖστον διὰ τῆς καθαρευούσης. Ἀναμφιβόλως αὕτη ἐξετέλεσε τὴν ἱστορικὴν αὐτὴν ἀποστολὴν τόσον καλῶς, ὅσον ἦτο τοῦτο δυνατόν εἰς ἄκαμπτον καὶ ἐσκωριασμένον ὄργανον» (Π.Ν.Ε., σ. 98).

Ἄλλὰ δὲν πρέπει νὰ λησμονῆται καὶ ἄλλη, παλαιότερα αὐτῆ ἄλλὰ μεγαλυτέρα ἱστορικὴ καὶ σωτήριος διὰ τὸ Ἔθνος ὑπηρεσία τῆς λογίας γλώσσης· ὅτι παραμείνασα μετὰ τὴν Ἄλωσιν ἐπίσημον ὄργανον τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ὀλίγων Σχολείων, ὅσα οἱ δυστυχεῖς ἐκεῖνοι χρόνοι ἐπέτρεπον ἐκάστοτε νὰ ἔχωμεν, ἠδυνήθη αὐτὴ καὶ μόνη μετὰ τῆς Ἐκκλησίας νὰ περισώσῃ καὶ συγκρατήσῃ τὴν ἐνότητα τοῦ Γένους ἐντὸς τῆς δεινῆς αὐτοῦ δουλείας. «*Ἡ ἐνότης τῆς γλώσσης*», λέγει ὁ Brunot «ἀποδεικνύει καὶ ἐπισημαίνει τὴν ἐνότητα τοῦ Ἔθνους» (G. H. L. F., σ. XXX).

Ὁφείλεται, πράγματι, βαθεῖα εὐγνωμοσύνη εἰς τοὺς ἄνδρας, οἱ ὁποῖοι συντέλεσαν εἰς τὴν σύμπληξιν, τὴν καλλιέργειαν καὶ τὴν τελειοποίησιν τῆς γραπτῆς ἡμῶν γλώσσης, ὅπως ὀφείλεται ἐπίσης εὐγνωμοσύνη εἰς ὅλους ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι διὰ σπουδαίων λογοτεχνικῶν ἰδίως ἔργων συνετέλεσαν εἰς τὴν καλλιέργειαν καὶ τὴν διατήρησιν τῆς δημοτικῆς ὡς λογοτεχνικῆς γλώσσης.

Ὅταν τοιαύτας ὑπηρεσίας προσέφερε καὶ τοιαύτην χρησιμότητα διὰ τὸ Ἔθνος καὶ τὸν πολιτισμὸν του ἔχει ἡ καθαρεύουσα, συμφέρει καὶ νὰ σκεφθῶμεν κἂν νὰ τὴν καταργήσωμεν; Ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι ὁ λαὸς δὲν ἐννοεῖ τὴν καθαρεύουσαν εἶναι ἐντελῶς ἀστήρικτος, ἀφοῦ ἀναγινώσκει καὶ ἐννοεῖ πολὺ καλὰ τὸν ἡμερήσιον Τύπον, τοῦ ὁποίου ἡ διάδοσις, ἀθηναϊκοῦ καὶ ἐπαρχιακοῦ, ἀνέρχεται εἰς πολλὰς ἑκατοντάδας χιλιάδων φύλλων καθ' ἑκάστην. Τὸ ἐπιχείρημα αὐτὸ προβάλλουν μερικοὶ, συγγέοντες δύο τελείως διάφορα πράγματα: τὴν κατανόησιν καὶ τὴν προσωπικὴν χρῆσιν τῆς γλώσσης. Εἶναι βεβαίως ἀληθὲς ὅτι ὁ πολὺς λαὸς δὲν εἶναι εἰς θέσιν οὔτε νὰ γράφῃ, οὔτε νὰ ὁμιλῇ ὀρθῶς τὴν καθαρεύουσαν· ἀλλ' αὐτὸ εἶναι κοινὸν εἰς ὅλους τοὺς λαοὺς ἐλάττωμα, ὁ δὲ γαλλικὸς λαὸς, ὅπως θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, κατὰ τὰ 4/5 αὐτοῦ μέχρι πρὸ ὀλίγου ὄχι μόνον κακῶς

ὀμίλει τὴν λογίαν γλῶσσάν του, ἀλλὰ καὶ δὲν ἠννόει τοὺς μεγάλους συγγραφεῖς του.

Ἀνεπάρκεια τῆς καθαρεύουσας διὰ τὴν Λογοτεχνίαν.

Ἄλλὰ καὶ ἡ καθαρεύουσα μόνη ἐπαρκεῖ μὲν βεβαίως διὰ τὴν Ἐπιστήμην, τὴν Δικαιοσύνην, τὴν Διοίκησιν, καὶ εἶναι ἐν γένει ἱκανὴ πρὸς ἔκφρασιν λεπτοτάτων διανοημάτων, δὲν δύναται ὅμως νὰ ἐξυπηρετήσῃ μόνη ἐπίσης καλῶς ὅλας τὰς ἀνάγκας τῆς Λογοτεχνίας· διότι πρὸς ἔκφρασιν μυχιαιμάτων συναισθημάτων καὶ ἀνθρωπίνων παθῶν, τὰ ὁποῖα συγκινοῦν τὴν ἀνθρωπίνην καρδίαν, πρὸς παραγωγὴν διαθέσεων καὶ λεπτοτάτων ἐξεγέρσεων τοῦ αἰσθήματος, πρὸς δημιουργίαν λογοτεχνικοῦ λαϊκοῦ ὕφους, δυναμένου νὰ συγκινή καὶ ἐνθουσιάσῃ τὴν λαϊκὴν ψυχὴν, εἶναι καταλληλοτέρα ἢ δημώδης. Πλέον ζωντανὴ καὶ πλέον φυσικὴ ἢ δημοτικὴ, συνδεομένη μετὰ τῆς ἐσωτερικῆς ἡμῶν μορφώσεως, μετὰ τῆς ὁποίας ἔχει ταυτισθῆ ὡς μητρικὴ γλῶσσα, προκαλεῖ ζωηροτέρας συγκινήσεις καὶ ἐντυπώσεις εἰς αἰσθητικὰς ἐν γένει περιπτώσεις, κινεῖ τὴν φαντασίαν καὶ ἐπιδρᾷ ἰσχυρότερον ἐπὶ τῆς λαϊκῆς ψυχῆς, διότι ὄχι μόνον τὴν ἐννοεῖ ἀλλὰ καὶ τὴν αἰσθάνεται βαθέως ὁ λαός. Ὁ λογοτέχνης χροιάζεται εἰκόνας καὶ συγκεκριμένας παραστάσεις καὶ ὄχι ἀφηρημένας ἐννοίας. «Εἶναι μὲν ἀληθῶς, γράφει ὁ Krumbacher (σ. 80), ἡ δημοτικὴ γλῶσσα πωχὴ εἰς παράστασιν ἐπιστημονικῶν ἐννοιῶν, ἀλλ' εἶναι πλουσία ἢ περὶ τὴν ἔκφρασιν συγκεκριμένων ἐννοιῶν καὶ τῶν σχέσεων τοῦ καθημερινοῦ βίου δύναμις οὗτης... Εἶναι γλῶσσα, ἡ ὁποία θὰ ἐξήρκει καὶ εἰς τὴν πλήρη ζωῶν χρωμάτων μικρογραφικὴν παράστασιν ἐνὸς Ζολᾶ.»

Δὲν δύναται ὅμως νὰ θεωρηθῆ ἀκριβὲς τὸ λεγόμενον, ὅτι μόνον ἡ δημώδης εἶναι κατάλληλος πρὸς παραγωγὴν λογοτεχνικῶν καὶ ἐν γένει φιλολογικῶν ἔργων, διότι εἶναι ἀδύνατον νὰ φαντασθῆ κανεὶς, ὅτι γλῶσσα τόσο καλλιτεχνικὴ καὶ ἐπὶ αἰῶνας χρησιμεύουσα εἰς ἔκφρασιν καὶ περιγραφὴν αἰσθημάτων, παθῶν, καλλονῶν καὶ πραγμάτων τῆς ζωῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, δὲν δύναται νὰ παραγάγῃ λογοτεχνικὰ ἔργα. Ἄλλως τε καὶ ἡ μέχρι τοῦδε πείρα τόσο ἐξόχων λογοτεχνῶν, ὅπως ὁ Παπαδιαμάντης, ὁ Μωραϊτίδης, ὁ Κονδυλάκης, ὁ Βιζυηνός, ὁ Καβάφης, ὁ Βλάχος, ὁ Βικέλας, ὁ Ροῖδης, ὁ Κοραῆς, ἐκ δὲ τῶς ποιητῶν οἱ Σοῦτσοι, ὁ Κάλβος, ὁ Βασιλειάδης, ὁ Δ. Παπαροηγόπουλος, ὁ Τανταλίδης, ὁ Καρασούτσας, ὁ Ζαλοκώστας, ὁ Καβάφης κλπ., οἱ ὁποῖοι εἰς σπουδαῖα καὶ ἐπιτυχῆ λογοτεχνικὰ ἔργα τῶν ἐχρησιμοποίησαν τὴν καθαρεύουσαν, μαρτυρεῖ περὶ τούτου ἀσφαλῶς. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ δεινὸς κατήγορός της Krumbacher (σ. 99) δὲν ἀρνεῖται τὴν καλλιτεχνικὴν δύναμιν τῆς καθαρεύουσας γράφων: «Διὰ τὴν ἱκανότητα τῆς καθαρεύουσας πρὸς καλλιτεχνικὴν μορφήν καὶ αἰσθητικὴν ἐνέργειαν δὲν πρέπει νὰ ἀρνηθῶμεν, ὅτι ἡ καθαρεύουσα, τοῦλάχιστον διὰ τὸν πεζὸν λόγον, πολλάκις ἀπεδείχθη εὐδόκιμος, ἐφ' ὅσον ἦτο τοῦτο καθόλου δυνατὸν εἰς αὐτήν, στερουμένην ζωῆς, δυνάμεως καὶ εὐκινήσιας. Εἶναι βέβαιον ὅτι πολλοὶ Ἕλληνες ἐκαλλιέργησαν μετ' ἐπιτυχίας τὴν καθαρεύουσαν καὶ τὴν γράφουν μετὰ ὁμολογουμένης εὐχερείας καὶ χάριτος. Δικαίως ἐπαινεῖται ὁ Λιβαδάς, ὁ Βυζάντιος, ὁ Θερειανός· καὶ πολλοὶ δὲ ἄλλοι ἐκ

τῶν ἐν Ἀθήναις καὶ Κωνσταντινουπόλει πεπαιδευμένων χειρίζονται τὴν καθαρεύουσαν μετὰ φιλοκαλίας καὶ σαφηνείας.»

Ὅθεν ἡ λογοτεχνία δύναται νὰ προτιμᾷ τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην γλῶσσαν, κατὰ τὰς περιστάσεις, ἢ καὶ μόνον τὴν δημώδη, ἐὰν θεωρῇ αὐτὴν καταλληλοτέραν διὰ τὸν σκοπὸν τῆς, χωρὶς νὰ ἐπιβάλλεται διὰ τοῦτο ἡ ἀναστάσις καὶ ἡ χαλάρωσις τῆς λειτουργίας τῆς κρατικῆς καὶ ιδιωτικῆς μηχανῆς καὶ χωρὶς νὰ ἀξιοὶ τὴν καταστροφὴν τῆς ἐπιστημονικῆς γλώσσης καὶ τόσων ἄλλων ἐθνικῶν συμφερόντων. Ἀρκεῖ νὰ μεταχειρίζεται κανονικὴν γραμματικῶς καὶ συντακτικῶς γλῶσσαν, ἄνευ χυδαισμῶν καὶ ιδιωματισμῶν, συμφώνως πρὸς τὸ κοινὸν γλωσσικὸν αἶσθημα. Διότι διὰ τῆς χρήσεως ποικίλων ἀκανόνιστων ἀτομικῶν γλωσσῶν ἀντὶ νὰ καλλιεργῆται, νὰ πλουτίζεται καὶ νὰ ἐξωραΐζεται μία ἐνιαία ἐθνικὴ λογοτεχνικὴ γλῶσσα, κατήντησε νὰ ἔχωμεν τώρα τόσας σχεδὸν λογοτεχνικὰς γλώσσας ὅσοι εἶναι καὶ οἱ λογοτέχναι μας. Ὁ λογοτέχνης δύναται νὰ μεταχειρίζεται τὴν φυσικὴν καὶ ἀβίαστον γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν ὀμιλοῦμεν ὅλοι οἱ μορφωμένοι Ἕλληνες, ἀλλ' ἐπιστημονικῶς κανονιζομένην καὶ ἐκκαθαριζομένην, πάντως δὲ οὐχὶ τὴν ἐξεζητημένην καὶ τεχνητὴν ἐκείνην δῆθεν δημοτικὴν, τὴν ὁποίαν ἀρέσκονται μερικοί, ὀλίγοι μόνον εὐτυχῶς ἐκ τῶν λογοτεχνῶν μας σήμερον, νὰ γράφουν. Ἄλλως τε οὐδέποτε τὸ ἔθνος μας εἶχεν εἰς ὅλας τὰς περιόδους τῆς ἱστορικῆς του ὑπάρξεως τὸν αὐτὸν γλωσσικὸν τύπον καὶ διὰ τὴν ποίησιν καὶ διὰ τὸν πεζὸν λόγον. Ἀλλὰ καὶ σήμερον ὁ γλωσσικὸς ἀγὼν δὲν στρέφεται πλέον περὶ τὴν ὄλην γραφομένην γλῶσσαν τοῦ ἔθνους, ἀλλὰ μόνον περὶ τὴν γραφομένην εἰς τὸ μὴ λογοτεχνικὸν τμήμα αὐτῆς. Εἰς τὴν λογοτεχνίαν δὲν ὑπάρχει πλέον γλωσσικὸν ζήτημα, ἀλλὰ μόνον γραμματικὸς κανονισμὸς αὐτοῦ, ἂν καί, ὡς εἶπομεν ἀνωτέρω, τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι ἡ καθαρεύουσα εἶναι φύσει ἀκατάλληλος διὰ λογοτεχνήματα.

Διαφοραὶ εἰς τὴν λογοτεχνικὴν καὶ τὴν φιλολογικὴν ἐν γένει γλῶσσαν παρατηροῦνται καὶ εἰς ἄλλας συγχρόνους γλώσσας, ὅπως καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν. «Ὑπάρχουν ἀναρίθμητα τεχνικὰ λεξιλόγια», γράφει ὁ Brunot (σ. 153). «Ἀρκεῖ νὰ ἀνοίξη κανεὶς ἱατρικὸν βιβλίον, ἢ νὰ διατρέξῃ ἀθλητικὰς ἐπικεφαλίδας τῶν ἐφημερίδων, διὰ νὰ ἀντιληφθῇ τὴν παράδοξον καὶ ἀκατανόητον γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν γράφουν μερικοὶ εἰδικοί. Ἄλλ' εἰς τὴν ἐποχὴν μας καὶ αὐτὴ ἡ γλῶσσα τῆς ποιήσεως εἶναι γλῶσσα εἰδική..... Ἡ σημερινὴ λογοτεχνικὴ γλῶσσα εἶναι ἐπίσης ἰδιαίτερα γλῶσσα. Λέξεις ἀρχαῖαι καὶ πλοκαὶ ξένα πρὸς τὴν κοινῶς καθ' ἐκάστην ὀμιλουμένην γλῶσσαν τῆς δίδουν ἑλαφρῶς ἀρχαϊκὸν χρῶμα νεολογισμοὶ καὶ ἔκτακτοι κατασκευαὶ τῆς δίδουν ὄψιν ἔγχρωμον καὶ προσωπικὴν. Χρειαζέται μεγάλη μόρφωσις καὶ σταθερὰ προσπάθεια διὰ νὰ ἐννοήσῃ κανεὶς μίαν σελίδα τοῦ Gide ἢ τοῦ Proust.» Ἀλλὰ πανταχοῦ καὶ πάντοτε ἡ ποιητικὴ ἰδίως γλῶσσα διαφέρει ἀπὸ τὸν πεζὸν λόγον· ἐκφράζουσα συνήθως αἰσθήματα ἀπευθύνεται περισσότερον εἰς τὴν καρδίαν παρὰ εἰς τὴν διάνοιαν. Ἄλλως τε αἱ ἀνάγκαι τοῦ στίχου, τοῦ μέτρου, τοῦ ρυθμοῦ, ἢ παλαιὰ ποιητικὴ παράδοσις καὶ συνήθεια, ἐπιτρέπουν πολλὰς ἐλευθερίας καὶ ἀποκλίσεις ἀπὸ τὸν συνήθη λόγον, καθὼς

π. χ. τὴν χρῆσιν λαϊκῶν ἢ παλαιῶν καὶ ἀρχαίων στοιχείων, τῆς συναλοιφῆς, τῶν διαλεκτικῶν συγκοπῶν, τῆς συνιζήσεως, τῶν πολλαπλῶν τύπων, τῶν ποικίλων συντάξεων κλπ., ἀναλόγως τῆς ἐκάστοτε χρησιμότητος αὐτῶν καὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ἐκφράσεως. Ὅπως δὲ εἶδομεν ἀνωτέρω, καὶ ὁ Ὅμηρος καὶ ὁ Πίνδαρος καὶ οἱ τραγικοὶ ἔγραψαν τὰ ἔργα των εἰς γλῶσσαν διάφορον τῆς κοινῆς ὁμιλουμένης. Ἄλλως ἢ γλῶσσα εἵδους τινὸς λόγου, ὅπως π. χ. εἰς τὸ θέατρον, εἰς τὸ διήγημα κλπ. πρέπει νὰ εἶναι κατ' ἀνάγκην ἀνάμεικτος. Ὁ λογοτέχνης ὀφείλει νὰ μεταχειρισθῇ τὸν ἀρμόζοντα εἰς τὰ πράγματα γλωσσικὸν καλλιτεχνικὸν τύπον, ὅπως ἔχει αὐτὸν εἰς τὴν ψυχὴν του, χρωματίζων τὴν φράσιν ἀναλόγως τοῦ θέματος ἀλλὰ καὶ τῆς ἰδικῆς του τεχνοτροπίας. Αἱ ἀνάγκαι δὲ τῆς ποιήσεως ἐπιτρέπουν, ὡς εἴπομεν ἤδη, ποιητικῇ ἀδείᾳ καὶ σήμερον, ὅπως καὶ εἰς τὴν ἀρχαιότητα, πολλὰς γλωσσικὰς ἐλευθερίας. Καὶ ἐν γένει δὲ εἰς τὴν ἀρχαιότητα ὑπῆρχε διαφορὰ μεταξὺ τοῦ γραπτοῦ καὶ τοῦ προφορικοῦ, καθὼς καὶ μεταξὺ τοῦ πεζοῦ καὶ τοῦ ποιητικοῦ λόγου· καὶ τοῦτο ὄχι μόνον ὡς πρὸς τὰς λέξεις, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὰς συντάξεις καὶ ὡς πρὸς τοὺς φθόγγους καὶ ὡς πρὸς τοὺς γραμματικὸς τύπους. Ὑπῆρχον π. χ. λέξεις, τὰς ὁποίας οἱ γραμματικοὶ ὠνόμαζον ποιητικὰς, τραγικὰς κλπ., δηλαδὴ λέξεις αἱ ὁποῖαι δὲν ἦσαν εὐχρηστοὶ εἰς τὸν πεζὸν ἢ προφορικὸν λόγον ἀλλὰ μόνον εἰς τὸν ποιητικόν. Καὶ αὐτὸς ὁ Ἄριστοφάνης, ἀλλὰ πολὺ περισσότερον οἱ τρεῖς μεγάλοι τραγικοί, μεταχειρίζονται γλωσσικὰ στοιχεῖα διάφορα τῆς συγχρόνου ὁμιλουμένης καὶ τῆς τοῦ πεζοῦ λόγου γλώσσης. Ἄλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ Ὀμήρου ἢ ὁμιλουμένη γλῶσσα διέφερε μέγαν τῆς ποιητικῆς. Ὡς προκύπτει δὲ ἐκ τοῦ Ἄριστοφάνους (*Βάτραχοι*, στ. 926), οἱ σύγχρονοι αὐτοῦ Ἀθηναῖοι δὲν ἠγνόουν ἀκριβῶς ὅλους τοὺς συγχρόνους ποιητάς, καθὼς καὶ οἱ σύγχρονοι τοῦ Πινδάρου Βοιωτοὶ δὲν ἠγνόουν τὴν γλῶσσαν του. Οἱ ἥρωες τοῦ Αἰσχύλου καὶ τοῦ Σοφοκλέους ὁμιλοῦν εἰς γλῶσσαν ἀρχαῖζουσαν, πρῶτος δὲ ὁ Εὐριπίδης ἤρχισε νὰ μεταχειρίζεται γλῶσσαν πλησιάζουσαν τὴν σύγχρονον διάλεκτον τῶν Ἀθηναίων, ἃν καὶ πολλάκις καὶ αὐτὸς δωρίζει ὅπως καὶ ὁ Ἄριστοφάνης εἰς τὰ χορικά του. Καὶ ὁ Ἄριστοτέλης δὲ γράφει: «*ἑτέρα (πεζοῦ) λόγου καὶ ποιήσεως λέξις ἐστίν*», καὶ συμβουλεύει «*διὸ δεῖ ποιεῖν ξένην τὴν διάλεκτον ἐπὶ τῶν μέτρων*» (Ρητορ. Γ. 2). Ὅθεν εἶναι ἀρχαία ποιητικὴ παράδοσις παρ' ἡμῖν νὰ μὴ χρησιμοποιοῖται εἰς τὴν ποίησιν ἢ κοινὴ τοῦ πεζοῦ λόγου γλῶσσα.

* *

Τὸ γλωσσικὸν ζήτημα δὲν εἶναι οὔτε λογοτεχνικόν, οὔτε ἐπιστημονικόν, οὔτε γλωσσικόν, ἀλλὰ γενικόν.

Ἄλλ' ἢ ἀξίως πολλῶν λογοτεχνῶν, ἐπειδὴ μόνη ἢ δημώδης ἐξυπηρετεῖ ἐπαρκῶς κατὰ τὴν γνώμην των τὴν λογοτεχνίαν, νὰ καταργηθῇ ἢ καθαρῆσθαι, ὡς ἄχρηστος, ἀδιάφορον ἂν οὔτω θὰ ἀναστατωθῇ ὅλη ἢ κρατικὴ καὶ ἐθνικὴ ζωὴ, ἀδιάφορον ἂν οὔτω θυσιάζεται ἢ Ἐπιστήμη καὶ ὀλόκληρος σχεδὸν ὁ νεώτερος πνευματικὸς θη-

σαυρός τοῦ Ἔθνους ἐν γένει καὶ ζημιοῦνται πολλὰ ἄλλα ὕψιστα ἐθνικὰ συμφέροντα, εἶναι *μονόπλευρος* καὶ *στενὴ* καὶ καταστρεπτικὴ διὰ τὸν τόπον. Ἡ ἐθνικὴ γλῶσσα πρέπει νὰ ἐξυπηρετῇ ὅλους τοὺς κλάδους τῆς σκέψεως, ὅλας τὰς λειτουργίας τοῦ δημοσίου βίου, ὅλας τὰς ἀνάγκας τοῦ Ἔθνους. Πρέπει νὰ ἐκανοποιηθῇ ὅλας τὰς ποικίλας καὶ πολυαριθμοῦς ἐννοίας τοῦ ἐθνικοῦ βίου (τῶν Ἐπιστημῶν, τῶν τεχνῶν, τοῦ ἐμπορίου, τῆς βιομηχανίας, τῆς διοικήσεως, τῆς νομοθεσίας κλπ.). Ἐπειδὴ δὲ ἀπευθύνεται περισσότερο τοῦ ποιητικοῦ λόγου εἰς τὴν διάνοιαν, ἀπαιτεῖ κυριολεξίαν, λογικὴν ἀκρίβειαν, ἀκριβῆ ἐκδήλωσιν τῶν ψυχολογικῶν σχέσεων πρὸς ἀλλήλας, κανονισμόν τῶν τύπων κλπ. Ὅθεν τὸ γλωσσικὸν ζήτημα οὔτε δυνατὸν οὔτε συμφέρον εἶναι νὰ ἐξετασθῇ καὶ λυθῇ *μονομερῶς*, ἥτοι ἐπαρκῶς μόνον διὰ τὴν Λογοτεχνίαν καὶ συμφώνως μόνον πρὸς τὰς ἀνάγκας καὶ τὴν γνώμην τῶν λογοτεχνῶν. Ἐπιβάλλεται νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν καὶ αἱ γνώμαι τῶν ἐπιστημόνων, τῶν φιλοσόφων, τῶν φιλολόγων καὶ ὄλων ἐν γένει ἐκείνων, οἱ ὅποιοι μεταχειρίζονται ὡς ὄργανον τῆς σκέψεως αὐτῶν τὴν γλῶσσαν, τῶν μόνων ἀρμοδίων νὰ ἔχουν γνώμην περὶ τῶν γλωσσικῶν ἀναγκῶν τῶν ἐιδικῶν κλάδων των. Καὶ ὅπως διὰ τὴν λογοτεχνικὴν γλῶσσαν ἀρμοῖοι νὰ ἀποφανθῶσιν εἶναι μόνον οἱ λογοτέχναι, οἱ ὅποιοι τὴν μεταχειρίζονται, ὁμοίως διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν ἀρμοῖοι εἶναι μόνον οἱ ἐπιστήμονες, οἱ ὅποιοι ἀντιμετωπίζουν καθ' ἑκάστην τὰς ἀνάγκας τῆς. Διότι, προφανῶς, εἰς τὰ ἐιδικά ζητήματα, μόνον οἱ ἐιδικοί εἶναι ἀρμοῖοι νὰ δίδουν τὴν λύσιν, ὡς δὲ ὀρθῶς ἐλέχθη, *εἰς τὰ σχετικὰ πρὸς τὴν γλῶσσαν τῆς ἐιδιότητός των αὐτοὶ εἶναι οὕτως εἰπεῖν ὁ Νόμος, ἀφοῦ αὐτοὶ γνωρίζουν τὰς ἀνάγκας τῆς καὶ δημιουργοῦν τὴν χρῆσιν, ἣ ὁποία ἀποτελεῖ, κατὰ τὸν πολλὸν Vaugelas, τὸ θεμέλιον τῶν ζωντανῶν γλωσσῶν καὶ τὸν ὑπέριστατον ρυθμιστὴν καὶ νομοθέτην αὐτῶν.* Παρ' ἡμῖν ὅμως ὑπῆρξε μέχρι τοῦδε ὅλως *μονομερῆς* ἡ ἐπέμβασις εἰς τὸ γλωσσικὸν ζήτημα τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι δὲν ἔχουν *καθολικὴν* ἐπίγνωσιν τῆς ὅλης πνευματικῆς ζωῆς καὶ τῶν διαφόρων γλωσσικῶν ἀναγκῶν τοῦ Ἔθνους. Οὔτω π. χ. οἱ μὲν ἐπιστήμονες, τοὺς ὁποίους ἡ καθαρῆς ἐξυπηρετεῖ πλήρως, κατεδίκασαν τὴν χρῆσιν τῆς δημώδους εἰς τὴν Λογοτεχνίαν, χωρὶς νὰ κατορθώσουν νὰ ὑπεισέλθουν διὰ τῆς φαντασίας των εἰς τὸ ἔργον τοῦ λογοτέχνου, οἱ δὲ λογοτέχναι, τοὺς ὁποίους ἐξυπηρετεῖ ἡ δημώδης, θεωροῦν, ὅτι μὲ τὸ ἰδικόν των γλωσσικὸν ὄργανον δύναται νὰ ἐκφρασθῇ ἀκριβῶς καὶ τελείως καὶ ὁ ἐπιστήμων. Κατὰ τὸν διάσημον Γάλλον γλωσσολόγον Michel Bréal: *τὸ γλωσσικὸν ζήτημα ἐν γένει δὲν εἶναι οὔτε φιλολογικὸν οὔτε γλωσσολογικὸν οὔτε λογοτεχνικὸν οὔτε ἐπιστημονικόν, ἀλλὰ ζήτημα ἱστορικόν, κοινωνικόν, γενικόν, ἐθνικόν.* Οἱ γλωσσολόγοι ἀναχωροῦντες ἀπὸ ἀκάμπτους θεωρητικὰς ἀρχὰς περιπλέκονται πολλάκις εἰς ἄγονον ὀρθολογισμόν, λησμονοῦντες τὰς ἀξιώσεις τῆς καλαισθησίας τῶν μορφωμένων ἀνθρώπων· ἐπομένως θυσιάζουν ἐνίοτε εἰς *δόγματα τὴν πραγματικότητα*, ἣ ὁποία, ἐπειδὴ ἀντιπροσωπεύει τὴν *ζωήν*, εἶναι πολύμορφος καὶ κινητὴ ὅπως καὶ ἐκείνη. Ἡ θέσις λοιπὸν τῶν γλωσσολόγων εἶναι *οὐχὶ νὰ ρυθμίσουν* τὸ γλωσσικὸν αἶσθημα ἀλλὰ *νὰ τὸ διαφυλάξουν* καὶ ἐν ὀνόματι αὐτοῦ νὰ μᾶς ἀποτρέπουν ἀπὸ τὰς *ὑποκειμενικὰς*

αὐθαιρεσίας, τὰς ὀφειλομένας εἴτε εἰς τὴν ἄγνοιαν τῶν πραγμάτων εἴτε εἰς ἀμβλύτητα τοῦ γλωσσικοῦ αἰσθητηρίου. Δὲν εἶναι λοιπὸν νομοθέται οἱ γλωσσολόγοι ἀλλ' ἐφαρμοσταὶ τῶν Νόμων, τοὺς ὁποίους θέτουν ἐκεῖνοι, τῶν ὁποίων τὰς ἀνάγκας πρόκειται νὰ ἐξυπηρετήσῃ ἡ γλῶσσα».

Ὅθεν τὸ γλωσσικὸν ἡμῶν ζήτημα δὲν δύναται οὔτε πρέπει νὰ ἐξετάζεται μορμερῶς καὶ μεροληπτικῶς, ἤτοι μόνον ἀπὸ λογοτεχνικῆς ἢ μόνον ἀπὸ ἐπιστημονικῆς, καθὼς καὶ οὔτε ἀπὸ γλωσσολογικῆς ἢ φιλολογικῆς ἀπόψεως, ἤτοι ἀπλῶς ὡς περιοριζόμενον εἰς τύπους καὶ λέξεις, ἀλλὰ γενικώτερον ὡς κοινωνικὸν καὶ ἐθνικόν, ἐν σχέσει πρὸς ὅλας τὰς ἀνάγκας ὅλων τῶν πνευματικῶν κλάδων. Νομικὸς καὶ ὄχι γλωσσολόγος, οὔτε λογοτέχνης, οὔτε κἄν φιλόλογος ἦτο ὁ Malherbe, ὁ ὁποῖος καθώρισε κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα τοὺς χαρακτῆρας, τοὺς ὁποίους ἔπρεπε νὰ λάβῃ ἡ γραφομένη Γαλλικὴ γλῶσσα (Brunot, σ. XVIII). Καθὼς δὲ λέγει καὶ αὐτὸς ὁ Krumbacher, «τὸ γλωσσικὸν ζήτημα πρέπει νὰ ἐξετασθῇ ἄνευ ρωμαντικῶν προλήψεων, νὰ θεωρηθῇ ὡς ζήτημα πολιτισμοῦ, ἐν τῇ ὑψίστῃ σημασίᾳ αὐτοῦ, καὶ νὰ μελετηθῇ ἡνωμένον μεθ' ὅλων τῶν συγγενῶν τοῦ πολιτισμοῦ φαινομένων.» Κατὰ δὲ τὸν Heisenberg «πᾶσα γλωσσικὴ μεταρρύθμισις πρέπει νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν, πολὺ περισσότερον παρ' ὅσον θέλει ὁ Krumbacher, τὴν γένεσιν τοῦ Κράτους καὶ οὐχὶ μόνῃς τῆς γλώσσης.» Ἐπίσης καὶ ὁ Daujat (σ. 271) γράφει: «Ἡ ἱστορία τῶν λέξεων εἶναι ἀναπόσπαστος ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῶν ἠθῶν, τῶν ἰδεῶν εἶναι ἀχώριστος ἀπὸ τὴν ἀνάλυσιν τῶν ἱστορικῶν καὶ κοινωνικῶν συνθηκῶν».

* *

Ἡ διγλωσσία εἶναι γενική.

Ὅφείλομεν λοιπὸν νὰ ἔχωμεν δύο γλώσσας, τὴν μίαν διὰ τὴν Λογοτεχνίαν καὶ τὴν ἄλλην διὰ τὴν Ἐπιστήμην καὶ τὰς λοιπὰς ἀνάγκας τοῦ Ἔθνους; Ἀναμφιβόλως! Ἡ διγλωσσία, ἢ πολυγλωσσία μάλιστα, εἶναι φυσικὴ καὶ παγκόσμιος, κατὰ βαθμὸν μόνον ἀντιστρόφως ἀνάλογον πρὸς τὸν βαθμὸν τῆς μορφώσεως καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, καθὼς καὶ τῶν ἰδιαίτερον ἱστορικῶν συνθηκῶν ἐκάστου λαοῦ, διαφέρουσα ἀπὸ Ἐθνους εἰς Ἐθνος. Ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος ὁ γραπτὸς λόγος εἰς κανὲν μέρος τοῦ κόσμου δὲν ἐταυτίζετο οὐδὲ ταυτίζεται μὲ τὸν προφορικόν. «Ἡ γραπτὴ γλῶσσα, γράφει ὁ Steintal, οὐδέποτε καὶ οὐδαμοῦ ταυτίζεται μὲ τὴν ὁμιλουμένην· διότι ἡ ὁμιλουμένη, καὶ ὅταν ἀκόμη ἐκτείνεται ἐπὶ μικρᾷ χώρᾳ καὶ ἐπὶ εὐαρίθμου πληθυσμοῦ, πάντοτε περιέχει ποικιλίας, διαλέκτους ἢ σπέρματα τούτων. Ἐκτὸς τούτου κάθε λαὸς ἔχει ἐκφράσεις καταλλήλους διὰ τὰ διάφορα ἐπιτηδεύματα, π. χ. διὰ τὴν οἰκιακὴν χρῆσιν, διὰ τὴν θρησκείαν κλπ., καὶ μόνον δι' αὐτά· ἔχει λέξεις, τῶν ὁποίων κάμνει χρῆσιν μόνον ἐν τῇ ἐξάψει τοῦ πάθους, ἄλλας, αἱ ὁποῖαι θεωροῦνται χυδαῖαι, οἰκιακαί, σεβασμοῦ δηλωτικαὶ κλπ. ἐν μιᾷ λέξει ὑπάρχουν πανταχοῦ σπέρματα πρὸς ὑψηλότερον καὶ ταπεινότερον τρόπον τοῦ λόγου. Ὁ δὲ συγγραφεύς, ὁ θεωρῶν τὸ ἔργον αὐτοῦ ὡς ὑψη-

λόν, πάντοτε ζητεῖ καὶ μεταχειρίζεται τὴν εὐγενεστέραν, ἀποφεύγει δὲ τὴν χυδαίαν ἔκφρασιν.» Προσθέτει δὲ ὅτι τοῦτο παρατηρεῖται καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν Λογοτεχνίαν, «ἢ γλῶσσα τῶν ἀριστοουργημάτων τῆς ὁποίας εἶναι **καθαρὰ** καὶ διάφορος τῆς ἐν τῷ καθημερινῷ βίῳ ὁμιλουμένης ὅσον εἰς οὐδεμίαν ἄλλην Λογοτεχνίαν.»

Καὶ πράγματι εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ὀμήρου ἐνιαία γλῶσσα οὔτε ὑπῆρξεν οὔτε θὰ ὑπάρξῃ ποτέ. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Ἀθηναῖος δὲν ὠμίλει ὅπως ἔγραφεν ὁ Θουκυδίδης ἢ ὁ Πλάτων, ὅπως καὶ σήμερον ὁ λαὸς τῶν Παρισίων δὲν ὠμιλεῖ ὅπως ἔγραφαν καὶ γράφουν οἱ Γάλλοι συγγραφεῖς. Ὅπως δὲ παρετήρησεν ὁ Ἀριστοτέλης, πρῶτος ὁ Εὐριπίδης ἤρchiσε νὰ ἐκλέγῃ «τὰ ὀνόματα ἐκ τῆς εἰωθυίας διαλέκτου», ἢτοι ἐκ τῆς κοινῆς ὁμιλουμένης. Ἡ διαφορὰ δὲ μεταξὺ τῆς τότε καθαρευούσης καὶ τῆς δημοτικῆς δὲν περιορίζετο εἰς μόνην τὴν σύνταξιν καὶ τὰς λέξεις, ἀλλ' ἐξετείνετο καὶ εἰς αὐτὸ τὸ τυπικόν. Καθ' ἃ δὲ γράφει ὁ Kretschmer «ἢ βριθουσα βαρβαρισμῶν κοινὴ γλῶσσα τοῦ ἀπαιδευτοῦ Ἀθηναίου διεκωμωδήθη κατ' ἀξίαν. Ὁ κωμικὸς Πλάτων ἐν τῷ Ὑπερβόλῳ αὐτοῦ σατυροῖζει τὴν προφορὰν τοῦ ἀπαιδευτοῦ λιχνοπώλου, ὁ ὁποῖος λέγει: *ὀλίον* καὶ *διτώμην* ἀντὶ *ὀλίγον* καὶ *δητώμην*. Καὶ ἀλλαχοῦ ὁ Kretschmer γράφει: «Αἱ Ἀττικαὶ ἐπὶ ἀγγείων ἐπιγραφαὶ μᾶς παρέχουν εἰκόνα, ἔστω καὶ ἔλλιπῆ, τῆς προφορᾶς τῶν κατωτέρων καὶ ὀλιγώτερον ἀνεπτυγμένων τάξεων τοῦ Ἀθηναϊκοῦ λαοῦ, εἰκόνα Ἀττικῆς δημοτικῆς. Οὐχὶ ἐπὶ οὐσιωδῶν ἀλλ' εἰς πολλὰς λεπτομερείας διαφέρει ἡ δημοτικὴ αὐτὴ ἀπὸ τῆς ἐπισήμου ὀρθογραφίας καὶ γλώσσης τῶν φιλολογικῶν μνημείων. Ἐκ μόνων τῶν ἀγγείων μανθάνομεν, ὅτι ὁ ἀμόρφωτος Ἀθηναῖος ἔλεγεν Ὀλυτιεὺς ἀντὶ Ὀδυσεεύς, Θῆσους ἀντὶ Θεσεεύς, παῦς ἀντὶ παῖς, πῖει ἀντὶ πῖε κλπ.» Ἀλλὰ ρητῶς ὁ Ἀριστοφάνης (Ἀποσπ.) βεβαιώνει τὴν διγλωσσίαν τῶν ἀρχαίων γράφων: «*Διάλεκτον ἔχοντα μέσην πόλεως οὐτ' ἀστειάν ὑποθλυτέραν, οὐτ' ἀνελεύθερον ὑπαγοικότεραν.*» Τὰ αὐτὰ βεβαιώνει καὶ Σέξτος ὁ Ἐμπερικὸς γράφων: «*ὅτι ἐστὶ καὶ ἀφελῆς καὶ φιλόλογος συνήθεια, καὶ ὅτι οὐχ ἡ αὐτὴ μὲν (διάλεκτος) τῶν κατὰ τὴν ἀγοικίαν, ἢ αὐτὴ δὲ τῶν ἐν ἄστει διατριβόντων.*» Πρὸς τοῦτοις ὁ Ἐρωτιανὸς εἰς τὸ ἔργον του «*Τῶν παρὰ Ἰπποκράτει λέξεων συναγωγή*» γράφει: «ἠβουλήθη τὰς ἐμφερομένας αὐτοῦ τοῖς συγγράμμασιν ἀσαφεῖς καὶ κατὰ πολὺ τῆς κοινῆς ἀνακεχωρηκυίας ὁμιλίας ἐξηγήσασθαι λέξεις...». Καὶ ὁ σύγχρονος δ' αὐτοῦ Γαληνὸς ἐν τῇ *Ἐξηγήσει τῶν παρ' Ἰπποκράτει γλωσσῶν*, λέγει: «Ὅσα τοίνυν τῶν ὀνομάτων ἐν μὲν τοῖς πάλαι χρόνοις ἦν συνήθη νυνὶ δ' οὐκέτι ἐστὶ...». Ὅθεν καὶ κατὰ τὸν 5ον καὶ τὸν 4ον καὶ τὸν 2ον π. Χ. αἰῶνα, ὅπως καὶ κατὰ τὸν 2ον μ.Χ., ἡ γλῶσσα διεκρίνετο ὡς *ἐπιμελεστέραν* καὶ *ἀφελεστέραν* καὶ εἰς τὴν τῆς πόλεως καὶ τὴν τῶν ἀγρῶν. Καὶ ἡ ἀρχαιότερα δὲ Λατινικὴ ἦτο ἀσύντακτος, ρευστὴ, μὲ πολυτυπίαν, ἐκαθαρίσθη δὲ βαθμηδὸν ὑπὸ διαφόρων λογίων, ποιητῶν, πεζογράφων καὶ γραμματικῶν. Ὑπῆρχε καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἀκμὴν τῆς Ῥώμης καθαρεύουσα καὶ δημοτικὴ, ὅπως ὑπῆρχον καὶ δύο μερίδες ἐρίζουσαι ὑπὲρ καὶ κατὰ τῶν δύο αὐτῶν γλωσσικῶν μορφῶν.

Περὶ τῆς Γερμανικῆς διγλωσσίας ὁ Kron (Germ. daily Life, σ. 234) γράφει: «Ἐπὶ ἰδιαιτέρων περιστάσεων, ὡς ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος, ἐπὶ τοῦ βήματος, εἰς ἐπιστολάς, εἰς ἐπιστημονικὰ ἔργα κλπ., ἡ γλωσσικὴ ἔκφρασις προσαρμόζεται εἰς τὰς ἐκάστοτε περιστάσεις καὶ εἶναι ἐκλεκτή. Ἐπὶ εἰς τὴν καθημερινήν, τὴν ἀβίαστον συναναστροφὴν ἢ ἀκαδημαϊκὴν, ἢ χαρτίνην (γραπτὴ) αὐτὴ Γερμανικὴ γλῶσσα, θὰ ἦτο ἐξεζητημένη καὶ δὲν θὰ ἤχει φυσικῶς. Διὰ τοῦτο διὰ τὴν ἀφελῆ καὶ ἀβίαστον συναναστροφὴν ἔχει διαμορφωθῆ παρὰ τοῖς Γερμανοῖς, ὅπως καὶ παρὰ τοῖς λοιποῖς ἀνεπτυγμένοις λαοῖς, γλῶσσα ἡ ὁποία ἐν πολλοῖς διαφέρει καθ' ὁλοκληρίαν τῆς γραφομένης.» Καὶ ὁ πολὺς Paul γράφει ἐπίσης: «Αἱ ἔθνικαὶ κοιναὶ γλῶσσαι εἶναι συγχρόνως γραπταὶ καὶ ὁμιλούμεναι εἰς τὰς συναναστροφάς. Διὸ ὑπάρχει ἕνας κανὼν διὰ τὴν γραφομένην καὶ ἄλλος διὰ τὴν ὁμιλουμένην. Ἐπὶ τῆς γραφομένης ἐπιδρῶσιν ἀπαύστως οἱ ἀρχαιότεροι συγγραφεῖς, ἐνῶ ἐπὶ τῆς ὁμιλουμένης μόνον ἡ ζῶσα γενεὰ ἐνεργεῖ ἀπ' εὐθείας καὶ ἀμέσως. Διὰ τὸ μὴ ὑπάρχει δὲ μέγα χάσμα μεταξὺ τῶν δύο, ἀνάγκη νὰ γίνεταί μεταξὺ αὐτῶν ἀπαύστως εἰδὸς τι συμβιβασμοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἐκάστη ἐξ αὐτῶν ὑποχωρεῖ κατὰ τι.»

Ὁμοίως ἡ Ἀγγλικὴ δημῶδης, γράφει ὁ Bauche (σ. 18) παρουσιάζει καὶ αὐτὴ πολλὰς διαφορὰς ἀπὸ τὴν καθαρεύουσαν, ἥτοι ἰδίας διαφόρους προφοράς, προσθήκην καὶ ἀφαίρεσιν γραμμάτων, γραμματικὴν ἀπλουστέραν, ἐξομάλυνσιν τῶν δυσκόλων ῥημάτων, διπλᾶς ἀρνήσεις, σφάλματα συντάξεως καὶ πλείστας ἰδίας δημῶδεις καὶ χυδαίας λέξεις. Τὸ αὐτὸ φαινόμενον λέγει καὶ αὐτὸς ὅτι παρουσιάζεται καὶ εἰς ὅλας τὰς λοιπὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας εἰς μεῖζονα ἢ ἐλάσσονα βαθμόν... Καὶ ἀλλαχοῦ (σ. 17) γράφει ὁ Bauche: «Εἰς κάθε πολιτισμένον τόπον ὑπάρχουν δύο γλῶσσαι: ἡ πρώτη, ἀναλόγως πρὸς τὸν τόπον, τὴν φυλὴν, τὸν πολιτισμόν, τὰ ἦθη, ὀνομάζεται γραπτὴ ἢ ὀρθὴ ἢ κλασσικὴ ἢ λογία ἢ ἐπίσημος ἢ ἀκαδημαϊκὴ γλῶσσα, ἐνῶ ἡ δευτέρα λέγεται ὁμιλουμένη ἢ δημῶδης. Τὸ δὲ Γαλλικὸν Λεξικὸν τῆς Ἀκαδημίας διακρίνει πέντε εἶδη γλωσσῶν ἐν Γαλλίᾳ: τὴν λογίαν (langage savant), τὴν δημῶδη (populaire), τὴν οἰκειάν (familier), τὴν χυδαίαν (bas) καὶ τὴν κοινῶς ὑπὸ τῶν μορφωμένων Γάλλων ὁμιλουμένην (parlé). Ἀπὸ αἰῶνων δὲ ἡ Γαλλικὴ Ἀκαδημία, καὶ ἰδίως οἱ Γάλλοι γραμματικοὶ τοῦ 16ου καὶ τοῦ 17ου αἰῶνος, προσεπάθησαν πάντοτε νὰ κανονίσουν καὶ νὰ ἐκκαθαρίσουν τὴν γλῶσσαν ἐξοβελίζοντες ἢ διορθώνοντες τὰς ἐσφαλμένας λαϊκὰς ἐκφράσεις. Καὶ μόνον κατὰ τὸ 1740, λέγει ὁ Brunot (Observ. sur la gramm. de l'Acad., σ. 17) ἡ Γαλλ. Ἀκαδημία διώρθωσε χιλιάδας λαϊκῶν λέξεων. Ἐκτὸς τῆς συνεχιζομένης πάντοτε γλωσσικῆς ἐπεξεργασίας δημοσιεύονται ἐν Γαλλίᾳ πολλὰ εἰδικὰ συγγράμματα ὑπὸ τὸν τίτλον Κακολογίαι (Kacologies), εἰς τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται αἱ ἐσφαλμένοι ἐκφράσεις τῆς δημοτικῆς γλώσσης καὶ ὑποδεικνύεται ἡ διόρθωσις αὐτῶν. Αἱ κακολογίαι αὐταί, γράφει εἰς μίαν ἐξ αὐτῶν ὁ Cogenheim, ἐνεφανίσθησαν τὸ πρῶτον κατὰ τὸ τελευταῖον τρίτον τοῦ 18ου αἰῶνος, ὅταν αἱ πρόοδοι τῆς ἐκκαθαρίσεως τῆς γλώσσης ἔβανον παραλλήλως πρὸς τὴν διάδοσιν τῆς παιδείας.» Ὁ δὲ συντάκτης τῆς ὑπὸ τοῦ Cogenheim ἐσχάτως ἐπανεκδοθείσης Κακολογίας γράφει, ὅτι μέχρι πρὸ ὀλίγου ἀκόμη

τὰ τέσσαρα πέμπτα τοῦ Γαλλικοῦ λαοῦ εἶχον ἰδίαν δημοτικὴν γλῶσσαν, διάφορον τῆς καθαρευούσης, καὶ ὅτι ὅλα τὰ κλασσικὰ γαλλικὰ βιβλία ἀγνοοῦνται ἀπὸ τὴν κατωτέραν τάξιν τοῦ λαοῦ ἢ εἶναι ἀκατανόητα εἰς αὐτὴν (Πρόλογος). Τὰ δὲ σφάλματα τῆς Γαλλικῆς δημώδους, τῆς ἀκόμη καὶ σήμερον ὀμιλουμένης καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς Παρισίους, ἀναφέρονται εἰς νέας Κακολογίας, καθὼς καὶ εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ Bauche ἐκδοθὲν δημῶδες Λεξικὸν (Le langage populaire), εἶναι τυπικά, λεξιλογικά, συντακτικά, ὀρθογραφικά καὶ φωνητικά λέξεων καὶ φράσεων κλπ. Διότι παρὰ τὴν συνεχιζομένην ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας συστηματικὴν ἐπεξεργασίαν τῆς γλώσσης ἢ λαϊκῆ γλῶσσα δὲν ἀφωμοιώθη οὔτε θὰ ἀφομοιωθῆ ποτε πρὸς τὴν καθαρεύουσαν. Καὶ εἶναι τοῦτο φυσικόν, διότι ἡ γλῶσσα ὡς ζωντανὸς ὀργανισμὸς ὑπόκειται εἰς πάθη, εἰς ἐξέλιξιν, εἰς ἀκρωτηριασμούς, εἴτε ἐξ ἀμαθείας εἴτε ἐκ κακῆς χρήσεως ὑπὸ τοῦ ἀγραμμάτου λαοῦ.

Καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν δέ, ὅπως καὶ παρ' ἡμῖν, ὄχι μόνον ὑφίσταται διγλωσσία, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀγὼν μεταξὺ τῶν ὀπαδῶν τῶν δύο γλωσσικῶν μορφῶν εἶναι ὀξύτατος καὶ γενικός. «Ἀκούομεν γράφει εἰς τὸν Πρόλογόν του ὁ Bauche, ὁ ὁποῖος δεινῶς ἐπεκρίθη καὶ ἐξυβρίσθη ἐσχάτως δημοσίᾳ ὡς προδότης, ὅπως ὁμολογεῖ ὁ ἴδιος εἰς τὸ ἄνω ἔργον του, καθὸ ὀπαδὸς τῆς δημοτικῆς, καθ' ἑκάστην εἰς τὰς αἰθούσας καὶ εἰς τὰ οἰνοπωλεῖα ἀκόμη, «ἀνθρώπους συζητοῦντας περὶ τοῦ καλοῦ ἢ κακοῦ κατ' αὐτοὺς τρόπον τῆς ἐκφράσεως καὶ τῆς προφορᾶς, καί, ὅπως εἰς τὴν πολιτικὴν, ἀντὶ νὰ συζητοῦν ἀλληλοῦβρίζονται... Ὑπάρχει σφοδρὰ πάλη μεταξὺ τῆς δημοτικῆς καὶ τῆς ὀρθῆς γλώσσης, ἂν καὶ δὲν ὑπάρχουν ὀδοφράγματα οὔτε πυροβολισμοί. Ἄλλ' ἐξ αἰτίας τῆς γλώσσης προκαλοῦνται ἐσωτερικοὶ ἀγῶνες ἐντὸς αὐτῶν τῶν οἰκογενειῶν, μεταξὺ τῶν συζύγων, τῶν ὀμάδων κλπ. Ὑπάρχουν βεβαίως δράματα γλωσσικῆς αἰτίας. Οὐδέποτε οἰκογένεια θὰ δεχθῆ ὡς ἰδικόν της τὸ ἄτομον, τὸ ὁποῖον θὰ ἐκφρασθῆ εἰς δημώδη γλῶσσαν, ἐὰν αὐτὴ ὀμιλῆ τὴν καθαρεύουσαν, καὶ τὰνάπαλιν. Ρήξεις μεταξὺ συζύγων ἔχουν πολὺ συχνὰ τὴν διαφορὰν τῆς γλώσσης. Ἄλλ' ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐνδιαφέρει κυρίως εἶναι ὅτι τὸ νὰ ὀμιλῶμεν τὴν ἐκλεκτὴν ἢ τὴν λαϊκὴν Γαλλικὴν, ἀλλὰ τὴν Γαλλικὴν τῆς πρωτευούσης. Ἡ ἐπαρχιακὴ γλῶσσα εἶναι ὀλεθρία διὰ πᾶν Ἔθνος· αἱ δὲ προσπάθειαι πρὸς ἀναζωογόνησιν ἢ ἀνάπτυξιν τῶν ἐπαρχιακῶν γλωσσῶν ἢ διαλέκτων εἶναι ἔγκλημα κατὰ τῆς Πατρίδος.»

*
**

Ἀνάγκη γραμματικοῦ κανονισμοῦ καὶ γραμματικῆς πειθαρχίας.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω συνάγεται προφανῶς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ ἐγκρίσις καὶ ἀποκοπὴ ἑνὸς ἐκ τῶν δύο τμημάτων τῆς Νεοελληνικῆς γλώσσης καί, ἐπομένως, ὁ ἀκρωτηριασμός αὐτῆς εἶναι ὄχι μόνον ἀδύνατος ἀλλὰ καὶ ἐπιβλαβής· ἡ γλῶσσα ἡμῶν θὰ καταστῆ οὕτως ἀνάπηρος καὶ ἀνεπαρκῆς πρὸς ἐξυπηρέτησιν ὄλων τῶν ἀναγκῶν τοῦ Ἔθνους. Τοῦτο δὲ χωρὶς νὰ ἀπαλλαγῶμεν τῆς διγλωσσίας· διότι καὶ ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ περιορισθῶμεν εἰς τὴν μίαν ἐκ τῶν δύο γλωσσικῶν μορφῶν καὶ κηρύξωμεν αὐτὴν

καὶ μόνην ὡς ἐνιαίαν ἐπίσημον ἐθνικὴν γλῶσσαν, μετ' ὀλίγον θὰ προέλθῃ καὶ ἐξ αὐτῆς, ἐξαλλοιουμένης κατ' ἀνάγκην ἀναπόφευκτον σὺν τῷ χρόνῳ δι' οὓς λόγους λέγομεν ἀνωτέρω, *νέα δημοικὴ*. Ἡ ἀπαλλαγὴ λοιπὸν ἐκ τῆς διγλωσσίας, νόσου φυσικῆς καὶ παγκοσμίου ὅπως εἶδομεν, εἶναι *φύσει ἀδύνατος*. Ἀλλὰ ἡ ὑπαρξὶς διπλοῦ γλωσσικοῦ τύπου δὲν σημαίνει *ἀναρχίαν*, ἀρκεῖ νὰ καθορισθοῦν τὰ ὅρια τῆς χρήσεως ἐκάστου ἐξ αὐτῶν. Τὴν γλωσσικὴν ἡμῶν ἀναρχίαν, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ ἐθνικὴν γάγγραιναν ἀπειλοῦσαν ἐθνικὴν καταστροφὴν, ἐπιφέρει καὶ τὸ ἀκανόνιστον γραμματικῶς καὶ συντακτικῶς τῆς γλώσσης, καὶ ἐπομένως ἡ ἔλλειψις γραμματικῆς πειθαρχίας. Ὁ καθεὶς σήμερον γράφει ὅπως θέλει· ἡ γλωσσικὴ τάξις καὶ ὁ γραμματικὸς κανὼν ἐξέλιπον ἀπὸ τινος ἐντελῶς. Τελεία σύγχυσις γλωσσῶν καὶ πλήρης γλωσσικὴ ἀκολασία ἐπικρατεῖ· ἡ Ἑλλὰς μετεμορφώθη εἰς ἀληθῆ *Πύργον Βαβέλ*. Τὸ Κράτος τῆς Γραμματικῆς καὶ τοῦ Συντακτικοῦ κατηργήθη· οὐδεὶς γραμματικὸς ἢ συντακτικὸς ἢ ὀρθογραφικὸς κανὼν ἰσχύει γενικῶς πλέον. Καὶ ὅμως, ὅπως ὀρθῶς ἤδη ἐγράφη, διὰ τῆς ὀρθογραφίας διδασκόμεθα τὸν χειρισμὸν καὶ τὴν κατανόησιν τῶν ἰδεῶν. Δὲν εἶναι αὕτη αὐθαίρετος ματαιότης ἀλλὰ μέσον, διὰ τοῦ ὁποίου μανθάνομεν νὰ σκεπτόμεθα. Ἡ «κρίσις» τῆς Γραμματικῆς καὶ τῆς Ὄρθογραφίας εἶναι «κρίσις» τοῦ πνεύματος. Κατὰ γνωστὸν δὲ ἱστορικὸν νόμον, ὅταν ἡ γῶσσα ἑνὸς Ἐθνους καταπίπτῃ, ἡ πνευματικὴ καὶ ἡ ἠθικὴ αὐτοῦ ζωὴ καταρρέει, καὶ τὰνάπαλιν. Ἡ γλωσσικὴ ἀναρχία συνηθίζουσα τὸν ἄνθρωπον, καὶ μάλιστα τὴν εὐπλαστον παιδικὴν διάνοιαν, εἰς τὴν περιφρόνησιν τῆς γλωσσικῆς πειθαρχίας, εἰς τὴν παράβασιν τῶν *γλωσσικῶν νόμων*, στρεβλώνει τὸν νοῦν καὶ διαφθείρει τὴν ψυχὴν του. Ἐντεῦθεν ὁ νοῦς ρέπει πρὸς τὴν κατάργησιν παντὸς νόμου καὶ πάσης πειθαρχίας, πρὸς τὴν πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν δηλαδὴ ἀναρχίαν. Πρὸς τούτοις ἡ ἀναρχία τῆς γλώσσης παρακολουθεῖται καὶ ὑπὸ τῆς ἀναρχίας τῆς σκέψεως, τῆς ἀνταρσίας τοῦ πνεύματος, τῆς συγχύσεως τῶν ἰδεῶν, τῆς ἀοριστίας καὶ τοῦ ἀσυναρτήτου τῶν γραφομένων.

Ἐξ ἄλλου ἄνευ Γραμματικῆς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐννοηθοῦν συγγραφεῖς σοβαροί. Ὁ Flaubert, ὁ ὁποῖος διακρίνεται διὰ τὴν ἐντέλειαν τῆς γλώσσης του, ἔλεγεν ὅτι: *κοιμᾶται μὲ τὴν Γραμματικὴν*, ἃν καὶ αἰσθάνεται τὴν *τυραννίαν* τῆς προσέθετε δέ, ὅτι *εἰς κάθε μέγαν συγγραφέα ἐνυπάρχει ἓνας μέγαν γραμματικὸς*. Καὶ ὁ Πασκάλ δὲ καὶ ὁ Hugo καὶ ἐν γένει ὅλοι οἱ μέγαν λογοτέχναι καὶ συγγραφεῖς διακρίνονται διὰ τὴν αὐστηρὰν τήρησιν τῶν γραμματικῶν κανόνων καὶ τῆς ἱστορικῆς παραδόσεως τῆς γλώσσης. Διότι ἄλλως εἶναι ἀδύνατον νὰ καλλιεργηθῇ, νὰ πλουτισθῇ, νὰ ἐξωραϊσθῇ καὶ νὰ ἀποκρυσταλλωθῇ ἐνιαία ἐθνικὴ λογοτεχνία καὶ ἐν γένει ἐνιαία, κανονικὴ ἐθνικὴ γλῶσσα. Ταῦτα ἔχων ὑπ' ὄψιν καὶ ὁ Hugo ἐκήρυξε τὸν βιθὺν σεβασμὸν πρὸς τοὺς γραμματικούς καὶ τοὺς συντακτικούς κωνάνας εἰς τὸν περιφνημον στίχον του: *Guerre à la rhétorique et paix la syntaxe*. «Τὸ νὰ ὑπάρχη, λέγει ὁ Souday, ἓνας κανὼν τῆς γλώσσης εἶναι *λογικὴ καὶ ζωτικὴ ἀνάγκη*. Καλύτερα μία κακὴ Κυβέρνησις παρὰ τελεία ἔλλειψις Κυβερνήσεως. Τὸ αὐτὸ ἐφαρμόζεται εἰς τὴν γλῶσσαν. Ὁ καθορισμὸς τῆς γλώσ-

σης είναι ὁ πρῶτος καὶ ἀπαραίτητος ὅρος διὰ τὸ εἶναι ἓνα Ἕθνος πολιτισμένον. Πᾶν ὅτι δημιουργεῖ τάξιν καὶ ἐνώνει τοὺς ἀνθρώπους εἶναι κατάκτησις τοῦ λόγου. Μία γραμματική, ἔστω καὶ ἀνθαίρετος καὶ ἀτελής, θὰ ἐπραγματοποιεῖ κατάκτησιν μεγάλης σπουδαιότητος.»

Παρ' ἡμῖν δυστυχῶς κάθε λογοτέχνης ἔχει τὴν Γραμματικὴν του, ὀλίγοι ὅμως τὴν τηροῦν, μερικοὶ δὲ καὶ τὴν ἀθετοῦν εἰς κάθε γραμμὴν τῶν ἔργων των¹.

Τοιοιουτρόπως τὸ Ἕθνος, τὸ ὁποῖον εἶχε τὴν εὐτυχίαν νὰ διαπλάσῃ τὴν τελειότεραν καὶ πλουσιωτέραν γλῶσσαν, κατήντησεν ἀντὶ ἐθνικῆς κανονικῆς γλώσσης νὰ ἔχη γλωσσικὴν ἀναρχίαν.

*
* *

Ἡ σημερινὴ γλωσσικὴ ἀμάθεια καὶ ἀσυναρτησία εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς γλωσσικῆς ἀναρχίας καὶ γλωσσικῆς διχονοίας.

Ἄλλ' ἢ γλωσσικὴ ἀναρχία καὶ διχονοία, ἀποτελοῦσα σοβαρὰν νόσον καὶ τῆς παιδείας, παρεμποδίζει τὴν πνευματικὴν μόρφωσιν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ Ἕθνους καὶ ἀπειλεῖ τοιοιουτρόπως αὐτὸ τὸ μέλλον τῆς Φυλῆς. Καὶ τὸ πρᾶγμα ἔχει σοβαρὰς διὰ τὴν παιδείαν μας συνεπείας, διότι καὶ αἱ πνευματικώτεροι διαφοραὶ παρ' ἡμῖν καταντῶν εἰς κομματικὰς συζητήσεις καὶ διαιρέσεις. Οὕτω καὶ οἱ λειτουργοὶ τῆς Ἐκπαίδευσως διηρέθησαν καὶ αὐτοὶ εἰς δύο κόμματα· σκιαμαχοῦντες δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ ἐρίζοντες περὶ τὰς σημαίας των ἐγκατέλειψαν τὸ κύριον ἔργον των. Ἐντεῦθεν ἡ ἀθλία κατάστασις εἰς τὴν ὁποίαν ἀπὸ ἀπόψεως ἀποδόσεως εὐρίσκεται ἡ κατωτάτη καὶ ἡ μέση Ἐκπαίδευσις ἡμῶν. Ἐν τούτοις καὶ ἡ μία καὶ ἡ ἄλλη παρασκευάζουν τὸν πνευματικὸν καὶ ψυχικὸν ἀλλὰ καὶ τεχνικὸν ὄπλισμὸν τῶν πολιτῶν· καὶ φαντάζεται

¹ Ὁ Ἄριστος Καμπάνης γράφει (ἔφημ. «Πρωΐα»): «Ὁ περισσότερος κόσμος—ἐννοῶ κυρίως τοὺς ὑπὲρ τὰ 35 ἔτη «γεγονότας» — δὲν ἔχει συνηθίσει νὰ διαβάσῃ τὴ δημοτικὴν. Καὶ ἡ νέα μας λογοτεχνία εἶναι στὴ δημοτικὴν.

Ἐπειτα ἡ δημοτικὴ δὲν εἶναι μία. Ἐννοῶ ἢ γραφομένη ἴση δημοτικὴ. Ἄλλοιως ἔγραφε ὁ Ψυχάρης καὶ ἄλλοιως γράφει ὁ Παλαμᾶς. Ἄλλοιως γράφει ὁ Παπαντωνίου καὶ ἄλλοιως γράφει ὁ Κόντογλου. Ἄλλοιως γράφει ὁ Βλαχογιάννης καὶ ἄλλοιως γράφει ὁ Μυριβήλης. Ἄλλοιως γράφει ὁ Οὐράνης καὶ ἄλλοιως... ὁ Σκαρίμπας καὶ ὁ Μπαστιάς. Κάθε συγγραφεὺς ἔχει καὶ τὴν γραμματικὴν του καὶ τὴν σύνταξιν του καὶ τὸ λεξιλόγιόν του. Αὕτη ἡ πολυγλωσσία, ποὺ κατατάει ἀγλωσσία, εἶναι ὁ κυριώτερος λόγος τῆς ἔχθρας τοῦ μεγάλου κοινοῦ πρὸς τὸ ἑλληνικὸν βιβλίον.

Ὅταν οἱ Ἕλληνες συγγραφεῖς ὁμονοήσουν, ὅταν φροντίσουν νὰ προσαρμόσουν τὴ γλῶσσαν τοὺς τὴ γραπτὴν στὴ γλῶσσαν τὴν προφορικὴν τῶν μεγάλων πόλεων — τὴν Ἀθηναϊκὴν, ὅταν μὲ ἀμοιβαίας παραχωρήσεις φθάσουμε εἰς τὴν ἐνιαίαν γραπτὴν, τότε ἡ ἔχθρα τοῦ κοινοῦ θὰ παύσῃ. Καὶ τὸ ἑλληνικὸν βιβλίον θὰ διαδοθῇ εὐρύτερα.

Ἐπιπλέον, ἡ λογοτεχνία χωρὶς καθορισμένη γλῶσσαν δὲν εἶναι νοητὴ.

Καὶ γι' αὐτὸ τὸν καθορισμὸν καὶ τὸν καθαρισμὸν πρέπει νὰ ἐργασθῶμε ὅλοι. Ἡ γραπτὴ γλῶσσα πρέπει νὰ καθαρῶσθῃ ἀπὸ τὰ ἰδιωματικὰ καὶ νεκρὰ στοιχεῖα, καὶ ὅλοι μας ἀπὸ τὴν πρόληψιν ὅτι ὁ λαὸς φταίει, ἐνῶ φταίμε ἐμεῖς οἱ λόγιοι ποὺ ἐνεργοῦμε καὶ σκεπτόμαστε ὡς ὄχλος γεμάτος πείσματα, προλήψεις καὶ ἀμφίβολη καλαισθησία.»

κάνεις τὸ προξενούμενον κακόν, ὅταν οἱ δύο αὐτοὶ σπουδαιότατοι κλάδοι ἐθνικῆς ἐργασίας μαστίζωνται ἀπὸ τὸν σάρακα τῶν σπαραγμῶν καὶ τὴν ἔλλειψιν ἐνότητος.

Ἐντεῦθεν ἡ καταπληκτικὴ ἀγραμματισμὸς καὶ λογικὴ ἀσυναρτησία, αἱ ὁποῖαι παρατηροῦνται κατὰ τὰ τελευταῖα ἰδίως ἔτη εἰς τοὺς ἀποφοίτους τῶν Γυμνασίων μας. Οἱ σολοικισμοὶ καὶ βαρβαρισμοὶ τῶν προσερχομένων εἰς τὰς εἰσιτηρίους ἐξετάσεις τῶν Πανεπιστημίων μας ἀμιλλῶνται πρὸς τοὺς παραλογισμοὺς καὶ τὴν ἀσυναρτησίαν ἐν γένει τῆς σκέψεως. Διότι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ παραβῆ κανεὶς ἀτιμωρητὶ τοὺς ὑπὸ τῆς Ἐπιστήμης, τῆς Ἱστορίας καὶ τῆς πείρας καιτερωμένους παιδαγωγικοὺς καὶ ἐπιστημονικοὺς νόμους. Οἱ παλαιότεροι ὀρθῶς ὠνόμαζον *βαρβαρισμὸν* κάθε παράβασις τῶν κανόνων τῆς Γραμματικῆς· διότι Ἐθνος ἄνευ γραμματικῶν νόμων αὐστηρῶς καὶ ἀπαρεγκλίτως τηρουμένων ρέπει πρὸς τὴν *βαρβαρότητα*, ὅπως καὶ Κράτος ἄνευ ἠθικῶν καὶ νομικῶν κανόνων δὲν δύναται νὰ θεωρηθῆ *πολιτισμένον*. Ὁ δὲ τόπος μας ἔχει πρὸ παντὸς ἀνάγκην μορφωμένων ἐγκεφάλων καὶ χρηστῶν *χαρακτήρων* παγκοσμίως δὲ ὁμολογεῖται, ὅτι ἡ *παιδεία* εἶναι ἐκείνη ἡ ὁποία παρασκευάζει καὶ προμηθεύει εἰς τὸ Ἐθνος καὶ τὸ Κράτος τὰ δύο σπανιώτερα καὶ πολυτιμότερα αὐτὰ στοιχεῖα τῆς προόδου καὶ εὐημερίας των. Διότι ἂν ὑπάρχη κἄτι ἀνώτερον ἀπὸ ὅλα τὰ ἀγαθὰ τοῦ κόσμου, αὐτὸ εἶναι ἡ μορφωμένη ἀνθρωπίνη διάνοια. Ὄρθῶς δὲ ἐκηρύχθη ἄλλοτε ὑπὸ τοῦ Danton ὅτι «*μετὰ τὸν ἄρτον ἡ πρώτη ἀνάγκη κάθε λαοῦ εἶναι ἡ παιδεία.*» «Ἡ παιδεία, λέγει ὁ Rousseau, εἶναι ἐκείνη ἡ ὁποία δίδει εἰς τὰς ψυχὰς τὴν ἐθνικὴν μορφήν καὶ διευθύνει τὰς γνώμας καὶ τὰς κλίσεις των, διὰ νὰ εἶναι φιλοπάτριδες ἐκ κλίσεως, ἐκ πάθους, ἐξ ἀνάγκης.» Ἡ μόρφωσις δὲ τῶν πνευμάτων εἶναι τὸ εὐγενέστερον καὶ ὑψηλότερον καθῆκον τοῦ Κράτους.

Εἰς τὸ βάθος ὁμοῦς τῆς παιδείας εὐρίσκεται ὡς ἀκρογωνιαίος λίθος ἡ *γλωσσικὴ ἐνότης*, ἡ *ἐθνικὴ γλῶσσα*, ἡ ὁποία κατὰ τὸν Bérard παρέχει εἰς τὸν σπουδαστὴν τὸ ὄργανον τῆς μορφώσεως.

Ἡ κακὴ ποιότης τῆς παιδείας μας εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς κρατούσης εἰς τὸ διδακτικὸν προσωπικὸν τῶν Σχολείων, καθὼς καὶ εἰς τὸ τῶν Φιλοσοφικῶν Σχολῶν μας, γλωσσικῆς διχονοίας. Ἐντεῦθεν ἡ γλωσσικὴ διαίρεσις μεταβιβάζεται ἀπὸ τῶν Πανεπιστημίων εἰς τὰ Γυμνάσια καὶ τὰ Διδασκαλεῖα καὶ ἐξ αὐτῶν εἰς ὅλα τὰ ἄλλα Σχολεῖα τοῦ Κράτους. Ἐπακολούθημα τούτου ἀναγκαῖον εἶναι, τὸ ἐν ἔτος ἢ καὶ τὴν μίαν ἡμέραν ἢ τὴν μίαν ὥραν νὰ διδάσκειται ὡς ὀρθὴ ἢ καθαρεύουσα καὶ τὴν ἄλλην ἢ δημώδης. Τοιουτοτρόπως οἱ μαθηταὶ ἄλλοτε ἔλκονται πρὸς τὸ ἐν σύστημα καὶ ἄλλοτε ὠθοῦνται πρὸς τὸ ἄλλο. Ἄλλ' ὅταν ὁ μαθητὴς διαρκῶς ἀλλάσῃ γλωσσικὰ συστήματα, ποῖον ἐξ αὐτῶν θὰ δυνηθῆ νὰ συγκρατήσῃ καὶ θὰ συνηθίσῃ νὰ ἐφαρμόζῃ καιόπιν εἰς τὴν προᾶξιν; Ἄναμφιβόλως, κατ' ἀπαράβατον ψυχολογικὸν νόμον, τίποτε ἄλλο παρὰ ἀκαταστασίαν καὶ σύγχυσιν γλωσσικὴν καὶ συνεπῶς ἀσυναρτησίαν λογικὴν.

Τὴν γλωσσικὴν δὲ αὐτὴν ἀκαταστασίαν ἐπιτείνουν καὶ τὰ διδακτικὰ βιβλία, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ μορφὴ τῶν λέξεων, ἡ ὀρθογραφία καὶ ἡ γλῶσσα ἐν γένει, ποικίλλει ἀπὸ βι-

βλίου εἰς βιβλίον. Τὴν γλωσσικὴν δὲ αὐτὴν ἀναρχίαν τῶν διδακτικῶν βιβλίων ρητῶς ὁμολογεῖ καὶ αὐτὸ τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας διὰ τοῦ ἀπὸ 25 Μαΐου 1931 ἐγγράφου τοῦ πρὸς τὴν Ἀκαδημίαν.

Διὰ τοῦτο εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου, ὅσάκις συνετελέσθη γλωσσικὴ μεταβολή, τὸ Σχολεῖον τὴν εἰσήγαγε *τελευταῖον*. Διότι τὸ Σχολεῖον ὀφείλει νὰ προσφέρῃ *καθιερωμένας* ἀπὸ τὴν κοινὴν τοῦ Ἔθνους συνείδησιν καὶ ὑπὸ πάντων ἀναγνωριζομένας ἀξίας, οὐχὶ δὲ ἐπιμάχους καὶ ἀμφισβητούμενας ἀπόψεις. Διότι τὸ νεῦρον τῆς ἀγωγῆς εἶναι τὸ κῦρος τοῦ διδάσκοντος ἢ μᾶλλον τοῦ ἐνήλικος, ὅστις μὲ τὸ δικαίωμα τοῦ ὠρίμου ἀναλαμβάνει νὰ διδάξῃ ἐγκύρως ὠρισμένα, καὶ μόνον ὠρισμένα, πράγματα εἰς τοὺς ἀνηλίκους. Ὅταν ὅμως οἱ διδάσκοντες δὲν συμφωνοῦν, τότε τὸ Σχολεῖον δὲν ἐπιτρέπεται νὰ *νεωτερίζῃ*. Ἡ σύγχρονος δὲ λατρεία δύο θεῶν δὲν δύναται νὰ ἔχῃ καλὰ ἀποτελέσματα οὔτε ἀπὸ ἀπόψεως ἀποκτήσεως γνώσεων ὑπὸ τοῦ παιδιοῦ, οὔτε ἀπὸ ἀπόψεως γενικωτέρας μορφώσεως αὐτοῦ.

Ἄλλ' ἡ γλωσσικὴ αὐτὴ διχόνοια ἐκτὸς τῆς βλάβης τῆς παιδείσεως προξενεῖ καὶ ἄλλην βλάβην ἐπὶ τοῦ *χαρακῆρος* τῶν μαθητῶν καὶ ἐπομένως ἐπὶ τοῦ *χαρακῆρος* ὁλοκλήρου τοῦ Ἔθνους καὶ ὁλοκλήρου τοῦ Ἐθνικοῦ βίου. Διότι καὶ οἱ μαθηταί, κατ' ἀνάγκην, θὰ ταχθοῦν ἢ θὰ ὑποκρίνονται ὅτι ἀνήκουν εἰς τὸ ἓν ἢ εἰς τὸ ἄλλο γλωσσικὸν κόμμα, ἀποκτῶντες τοιοῦτοτρόπως δούλου ἢ ἀνελευθέρου ψυχὴν. Πάντως δὲ ἡ διαίρεσις αὕτη δημιουργεῖ ὀλέθριον σχίσμα εἰς τὴν ψυχὴν ἐκάστου ἀτόμου καὶ δηλητηριάζει τὸ αἶσθημα καὶ τὴν σκέψιν του. Δὲν πρέπει δὲ νὰ λησμονῆται, ὅτι ἡ ἐθνικὴ γλῶσσα εἶναι ὁ ἰσχυρότερος δεσμὸς ἐκάστου Ἔθνους.

Δι' ὅλους τοὺς ἀνωτέρω λόγους πολλοὶ γονεῖς διστάζουν τώρα νὰ στέλλουν τὰ παιδιά των εἰς τὰ *δημόσια Σχολεῖα* ἄλλοι προτιμοῦν μὲ ὑλικὴν θυσίαν, ἀνωτέραν πολυτάκτις τῶν δυνάμεων των, νὰ τὰ στέλλουν εἰς *ιδιωτικὰ* ἢ καὶ εἰς *ξένα* ἀκόμη, οἱ δὲ δυνάμενοι τὰ σπουδάζουν κατ' οἶκον ἢ τὰ στέλλουν εἰς τὸ Ἐξωτερικόν. Ἡ διόρθωσις τῆς κακῆς καταστάσεως τῶν δημοσίων σχολείων εἶναι ἀπαίτησις τῆς μεγίστης πλειοψηφίας τῶν γονέων δι' ἐπανεπιλημμένων ψηφισμάτων καὶ διαδηλώσεων ἀκόμη ἐκδηλωθεῖσα.

Ὅταν ἄλλοτε, παλαιότερον, δὲν ἐπεκράτει ἡ γλωσσικὴ αὐτὴ διχόνοια καὶ διαίρεσις εἰς τὰ σχολεῖα μας, οἱ δὲ κανόνες τῆς γλώσσης ἐδιδάσκοντο καὶ ἐτηροῦντο μετ' αὐστηρότητος, ἡ παιδεία μας ἀπέδιδεν ἀσυγκρίτως ἀνώτερα ἀποτελέσματα. Δι' αὐτῆς ἐμορφώθησαν γενεαὶ δλόκληροι ἐπιστημόνων, πολιτικῶν, διδασκάλων, πλεῖστοι τῶν ὁποίων διέπρεψαν εἰς τοὺς κλάδους των· αὐτοὶ δὲ εἶναι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι διωργάνωσαν, ἐμεγάλωσαν καὶ ἐν γένει ἐξεπολίτισαν καὶ ἐδημιούργησαν τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος ὁποῖον εἶναι σήμερον.

Ἡ ἐξαιρετικὴ γλωσσικὴ ἀμάθεια ψυχολογικὸν φαινόμενον.

Ἡ καταπληκτικὴ γλωσσικὴ ἀμάθεια καὶ ἀσυναρτησία, ἡ παρατηρούμενη σήμερον, εἶναι *ψυχολογικὸν φαινόμενον* εὐεξήγητον, καὶ ἔπρεπε νὰ τὸ περιμένωμεν ὡς ἀπο-

τέλεσμα τῆς κρατούσης εἰς τὰ Σχολεῖα καὶ τὰ Πανεπιστήμια ἡμῶν γλωσσικῆς διαιρέσεως καὶ διχονοίας τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ προσωπικοῦ.

Πράγματι, ὡς γνωστόν, διὰ δύο κυρίως αἰσθήσεων ἀποκτᾶται ὑπὸ τοῦ ὕγιους ἀνθρώπου ἡ πρὸς ἔκφρασιν τῶν σκέψεων αὐτοῦ γλῶσσα, διὰ τῆς ὁράσεως καὶ τῆς ἀκοῆς· μετὰ τῶν αἰσθημάτων δὲ τῆς ἀκοῆς καὶ τῆς ὁράσεως συνδέονται αἱ σημασίαι τῶν λέξεων, τὸ πνευματικὸν περιεχόμενον αὐτῶν. Ὅλα δὲ αὐτὰ τὰ αἰσθήματα, ἐκ τῶν ὁποίων κατὰ τὴν ἰδιάζουσαν εἰς ἕκαστον φύσιν προέχουν ἄλλοτε τὰ ἀκουστικὰ καὶ ἄλλοτε τὰ ὀπτικά, ὁμοῦ λαμβανόμενα συμπλέκονται εἰς τὴν ὀλικὴν ἀντίληψιν τῆς λέξεως, ἐκ τῆς ὁποίας παράγεται κατόπιν ἡ *μνημονικὴ εἰκὼν*, ἡ λεγομένη *παράστασις*. Ἡ ἀντίληψις δὲ τῆς λέξεως εἶναι τόσον ἰσχυροτέρα καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς παραγομένη μνημονικὴ εἰκὼν τόσον ζωηροτέρα καὶ διαρκεστέρα, ὅσον ἁρμονικώτερον καὶ συμφωνότερον πρὸς ἄλληλα συμπλέκονται τὰ αἰσθητικὰ στοιχεῖα. Ἐὰν ὅμως, τοῦναντίον, μερικὰ ἢ καὶ ὅλα ἐνετυπώθησαν ἐκάστοτε διαφόρως, συγκεχυμένη καὶ ἀκαθόριστος εἶναι καὶ ἡ ὀλικὴ παράστασις. Ἐὰν π. χ. ὁ μαθητὴς κατὰ τὴν σπουδαιοτάτην τῆς μαθήσεως περίοδον, δηλ. κατὰ τὴν παιδικὴν καὶ τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν, ὅτε εἶναι ἀνάγκη νὰ προσλάβῃ σαφεῖς καὶ ἰσχυρὰς ἐντυπώσεις, προσλαμβάνῃ τὰς λέξεις ἐκάστοτε διαφόρως, εἶναι ἀδύνατον νὰ κάμῃ εὐκόλως χρῆσιν αὐτῶν, ἰδίως εἰς τὸν γραπτὸν λόγον, πάντοτε δὲ θὰ παρακολουθῇ αὐτὸν ἀμφιβολία καὶ εἰς τὸ τέλος πλήρης ἀδιαφορία, φέρουσα τὸ ὄνομα τοῦ *συγχροισμοῦ*. Καὶ ἡ σύγχυσις αὕτη θὰ εἶναι ἀκόμη μεγαλυτέρα, ἐὰν καὶ αἱ σημασίαι τῶν λέξεων, καὶ μάλιστα αἱ ἀφηρημέναι ἐπιστημονικαὶ ἔννοιαι, δὲν εἶναι ἀκριβεῖς καὶ δὲν διατυποῦνται παγίως δι' ὠρισμένων ἀμεταβλήτων λέξεων.

Κατὰ τὴν παιδικὴν καὶ ἐφηβικὴν ἡλικίαν, ἥτοι κατὰ τὴν περίοδον τῆς εὐκολωτέρας ἀποτυπώσεως τῶν γλωσσικῶν εἰκόνων, ἡ *ὀπτικὴ μνήμη* πλουτίζεται καὶ μορφοῦται ὀρθογραφικῶς, λεξιλογικῶς καὶ γλωσσικῶς ἐν γένει διὰ τῶν βιβλίων, ἐὰν τὰ βιβλία εἶναι ὀρθῶς καὶ συστηματικῶς γραμμένα. Ἄλλ' ὅταν τὰ βιβλία εἶναι γραμμένα, ὅπως παρ' ἡμῖν, ἄλλα εἰς μίαν καὶ ἄλλα εἰς ἄλλην γλῶσσαν, ὅταν οἱ γραμματικοὶ τύποι, ἡ σύνταξις καὶ ἡ ὀρθογραφία τῶν λέξεων παραλλάσσουν ἀπὸ βιβλίου εἰς βιβλίον καὶ ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν καὶ ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος, ὅταν καὶ αὐταὶ αἱ λέξεις γράφονται ἄλλοτε οὕτως καὶ ἄλλοτε ἄλλως, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ μορφωθῇ ἡ ὀπτικὴ γνώμη τοῦ μαθητοῦ; Ποίαν ὀρθογραφίαν, ποίους συντακτικὸς κανόνας, ποίας μορφᾶς τῶν λέξεων θὰ συγκρατήσῃ;

Εἰς τὰ αὐτὰ κακὰ ἀποτελέσματα θὰ φθάσῃ καὶ ἡ *ἀκουστικὴ μνήμη*, τῆς ὁποίας ἡ ἐπίδρασις ἐπὶ τῆς γλωσσικῆς μορφώσεως τοῦ ἀνθρώπου ἐν γένει εἶναι ἐπίσης σπουδαία. Εἶναι γνωστὴ ἡ ἐπίδρασις τὴν ὁποίαν ἀσχεῖ αὕτη εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς μητρικῆς γλώσσης ἐπὶ τῶν μικρῶν παιδιῶν. Ἡ ἐντύπωσις τῶν λέξεων καὶ τῶν εἰκόνων γίνεται τότε διὰ τῆς συνηθείας τῶν ἤχων. Καὶ κατόπιν δέ, εἰς μεγαλυτέραν ἡλικίαν, ἡ ἀκουστικὴ μνήμη παραμένει εἰς ἄλλους ἰσχυροτέρα καὶ εἰς ἄλλους ἀσθενεστερά τῆς ὀπτικῆς καὶ ἐνίοτε ἔξαιρετικῶς εὐαίσθητος εἰς τὰς ἐντυπώσεις τὰς ὁποίας δέχεται.

Ἡ ἀκοή λοιπὸν καὶ ἡ ὄρασις εἶναι αἱ δύο αἰσθήσεις, διὰ τῶν ὁποίων διοχετεύεται ὁ γλωσσικὸς πλοῦτος εἰς τὰ παιδιά καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐν γένει. Καὶ ἐπειδὴ τὰ ὄργανα αὐτὰ δὲν ἔχουν τὴν ἀρετὴν νὰ ἐκλέγουν μεταξὺ τοῦ ὀρθοῦ καὶ τοῦ ἐσφαλμένου, τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, ἐντυπώνουν ἀδιαφόρως καὶ τὰ μὲν καὶ τὰ δὲ εἰς τὴν μνήμην. Ὅθεν, ἐὰν ἡ μνήμη δὲν ἀντιτάσῃ τὰς ὀρθὰς εἰκόνας, τῶν ὁποίων ἡ χρῆσις νὰ εἶναι σχεδὸν αὐτόματος, αἱ νέαι εἰκόνες, εἰς ἡλικίαν μάλιστα κατὰ τὴν ὁποίαν ὡς ἐκ τῆς εὐαισθησίας τῆς μνήμης ἐντυποῦνται ὅλαι, καλαὶ καὶ κακαὶ ἐπ' αὐτῆς εὐκόλως προξενοῦν σύγχυσιν, ἐὰν δὲν ἀλληλοεξαλείφονται. Τὰ παιδιά πάντως εἶναι ἀνίκανα νὰ ἀμυνθῶσι κατὰ τῆς ἀποδοχῆς ἐσφαλμένων καὶ νὰ ἐκλέξωσι μεταξὺ ἀντιθέτων ἐντυπώσεων, ὅπως τὸ κάμνει ἐκεῖνος, τὸν ὁποῖον ἡ ἡλικία, αἱ γνώσεις καὶ ἡ πείρα προστατεύουν κατὰ τῆς κακῆς διδασκαλίας.

Ἡ διατήρησις τῆς εὐαισθησίας τῆς ὀπτικῆς καθὼς καὶ τῆς ἀκουστικῆς μνήμης ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου ἔχει μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς γλωσσικῆς μορφώσεως αὐτοῦ καθ' ὅλην τὴν ζωὴν του. Ἡ ἐκκλησία, τὸ βῆμα, ὁ τύπος καὶ ἐν γένει τὸ περιβάλλον δὲν παύουν νὰ ἀναπτύσσουν καὶ νὰ πλουτίζουν, νὰ ἐξωραΐζουν ἢ διαφθείρουν αὐτήν. Πολλάκις, ὡς γνωστόν, κατηγορήθη ὁ παγκόσμιος ἡμερησίως Τύπος, ὅτι διαφθείρει τὴν ἔθνηνικὴν του γλῶσσαν, διότι, λόγῳ τῆς ταχύτητος μὲ τὴν ὁποίαν κατ' ἀνάγκην γράφονται αἱ ἐφημερίδες πανταχοῦ τοῦ κόσμου, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιμεληθοῦν ὅσον πρέπει γλωσσικῶς τὰ γραφόμενα. Καὶ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι σφαλερὰ γλωσσικῶς δημοσιογραφία ἐπιδρᾷ ἐπιβλαβῶς ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς γλώσσης ἐκάστης χώρας, συνηθίζουσα τὸν νοῦν διὰ τῆς ὀπτικῆς μνήμης εἰς εἰκόνας ἐσφαλμένας καὶ λέξεις μὴ ὀρθὰς. Κατὰ τὸν εἰσιτήριο λόγον τοῦ Ὁ Προέδρου τῆς Ἱταλικῆς Ἀκαδημίας κ. Titoni ἐπέμεινεν ἰδιαιτέρως εἰς τὸ ζήτημα τῆς γλώσσης ὡς ἐν τῶν σπουδαιοτέρων ζητημάτων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὀφείλει νὰ ἀσχοληθῇ ἡ Ἀκαδημία. Προσέθεσε δέ, ὅτι καθίστατο ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἀναγκαιότερα ἢ ἐκκαθάρισις τῆς γλώσσης ἰδίως ἐκ τῶν σφαλμάτων, τὰ ὁποῖα εἰσάγει εἰς αὐτήν ὁ Τύπος. Ἄλλ' ἐὰν ὁ ξένος Τύπος θεωρῆται, ὅτι ἔχει τοιαύτην γλωσσικὴν ἐπίδρασιν, τί πρέπει νὰ εἴπωμεν περὶ τοῦ ἰδιοῦ μας, εἰς τὸν ὁποῖον μία στήλη γράφεται εἰς καθαρεύουσιν καὶ ἄλλη εἰς δημῶδη, καὶ δὴ μὲ διαφόρους ἐκατέρω διαβαθμίσεις, καὶ ἡ αὐτὴ λέξις ἄλλοτε ἄλλως;

Καὶ ὅταν ἡ ἐπίδρασις τοῦ περιβάλλοντος εἶναι τόσο ἰσχυρὰ εἰς νέους καὶ γέροντας ἀκόμη, ὥστε καὶ αὐτὴν τὴν ξένην προφορὰν ἀνεπαισθήτως νὰ ἀποκτῶσιν οἱ εἰς ξένους τόπους διαμένοντες, πόσον μεγαλυτέρα πρέπει νὰ εἶναι ἐπὶ τῶν παιδιῶν καὶ τῶν ἐφήβων, τῶν ὁποίων ἡ μνημονικὴ εὐαισθησία εἶναι πολὺ μεγαλυτέρα; Ὅθεν οἱ μαθηταὶ δὲν εἶναι οἱ πταιστοὶ τῆς γλωσσικῆς ἀμαθείας καὶ τῆς λογικῆς ἀσυναρτησίας των, ἀλλὰ τὰ ἀδικούμενα θύματα μιᾶς γλωσσικῆς καταστάσεως, ἡ ὁποία δὲν ἠδύνατο νὰ ἔχη διάφορα ἀποτελέσματα. Παρουσιάζομεν γενεάς, εἰς τὰς ὁποίας ἀντὶ τῆς τάξεως καὶ τῆς πειθαρχίας γίνεται συνήθεια ἢ ἔλλειψις στερεῶν γνώσεων καὶ θετικῶν κατευθύνσεων, καὶ διὰ τῆς ὁποίας οἱ γλωσσικοὶ κανόνες, κανόνες πνευματικῆς καταρτί-

σεως, δὲν ἔχουν τὴν δέουσαν αὐστηρότητα. Οὕτως αἱ παλαιαὶ ἀξίαι σαλεύονται, οἱ δοκιμασμένοι παλαιοὶ θεσμοὶ ταλαντεύονται καὶ κηρύσσεται ὡς πρόοδος ἡ λατρεία τῆς καταστροφῆς καὶ τοῦ κρημνίσματος.

Ἄλλ' ἡ γλωσσικὴ αὐτὴ ἀναρχία ἐπιδρᾷ ὄχι μόνον ἐπὶ τῆς γλωσσικῆς μορφώσεως καὶ τοῦ μέλλοντος ἐν γένει τοῦ μαθητοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ χαρακτήρος καὶ τῆς πνευματικῆς ἐν γένει τάσεως τοῦ ἀνθρώπου. Ἐνεκα δὲ τῆς στενῆς σχέσεως τῆς γλώσσης πρὸς τὴν ὄλην πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν κατάστασιν οἱ λαοί, οἱ ὅποιοι ἔχουν βαθεῖαν συνείδησιν τῆς σπουδαιότητος τῆς γλωσσικῆς πειθαρχίας, τῆς κατὰ παγίους κανόνας γραφῆς τῶν λέξεων, τῆς αὐστηρᾶς συντακτικῆς πλοκῆς αὐτῶν, τῆς ἀκριβοῦς τῶν διανοημάτων διατυπώσεως, ὄχι μόνον εἰς τὰ Σχολεῖα δὲν ἐπιτρέπουν τὴν γλωσσικὴν ἀναρχίαν, ὅπως παρ' ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἡμερήσιον τύπον προσπαθοῦν νὰ διορθώσουν, ἐκδίδοντες εἰδικὰς περιοδικὰς ἐφημερίδας ἢ δημοσιεύοντες εἰδικὰ ἄρθρα εἰς τὰς καθημερινὰς, διὰ τῶν ὁποίων ἀναγράφουν καὶ διορθώνουν τὰ κυριώτερα ὀρθογραφικά, συντακτικὰ καὶ λοιπὰ σφάλματα τοῦ ἡμερησίου τύπου.

Καθῆκον καὶ δικαίωμα τῆς Ἀκαδημίας νὰ κανονίσῃ τὸ γλωσσικὸν ζήτημα.

Ἐνώπιον τοιαύτης ὀλεθρίας γλωσσικῆς καὶ ἐκπαιδευτικῆς καταστάσεως, ἐγκυμονούσης τὴν ἠθικὴν καὶ ὑλικὴν καταστροφὴν τοῦ Ἔθνους μας, ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν κατὰ καθῆκον δὲν δύναται νὰ μένη ἀπαθὴς θεατῆς. Εἰς τοῦτο παρορμαῖται ἀπαύστως ὑπὸ πλείστων γονέων καὶ προκαλεῖται ὑπὸ πολλῶν λογίων καὶ πολιτῶν. Αὐτὸ δὲ ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν ὅτι ὁ κανονισμὸς τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος ἐνδιαφέρει μεγάλως καὶ ἀπασχολεῖ σοβαρῶς τὴν δημοσίαν γνώμην τοῦ τόπου. Καὶ ἔχει ἡ Ἀκαδημία ὄχι μόνον καθῆκον καὶ εὐθύνην ἀλλὰ καὶ ἀρμοδιότητα καὶ δικαίωμα νὰ ἐπιληφθῇ τῆς λύσεως τοῦ ζωτικοῦ τούτου διὰ τὸ Ἔθνος ὀλόκληρον ζητήματος. Διότι ἐκεῖ πού ἔφθασαν τὰ πράγματα ὑπάρχουν πλέον εὐθῆναι, τὰς ὁποίας δὲν δύναται νὰ παραβλέψῃ κανεὶς ἀτιμωρητὶ καὶ γεννῶνται ὑποχρεώσεις, τὰς ὁποίας οὐδεὶς ἐκ τῶν ἀρμοδίων δύναται νὰ ἀποφύγῃ ἄνευ ἀνυπολογίστου ζημίας. Ἦλθε δὲ ἡ στιγμή νὰ θέσωμεν ὅλοι, εἴτε εἰς τὸ ἓν εἴτε εἰς τὸ ἄλλο γλωσσικὸν κόμμα ἀνήκομεν, τὴν Ἐπιστήμην καὶ τὰ διδάγματα τῆς ἱστορίας τῶν ξένων ζωντανῶν γλωσσῶν ὑπεράνω τῶν κομματικῶν ἡμῶν ἀντιλήψεων καὶ τὸ συμφέρον τοῦ Ἔθνους ὑπεράνω τῶν ἐγωιστικῶν μας βλέψεων. Τοιοῦτοτρόπως θὰ δώσωμεν τὸ παράδειγμα εἰς τὸν λαὸν ἡμεῖς οἱ ἐπιστήμονες, οἱ λόγοι καὶ ἐν γένει οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν ἡγήτιδα τοῦ Ἔθνους τάξιν, ὅτι προτιμῶμεν ἀπὸ τὰς προσωπικὰς ἐπιτυχίας τὸ συμφέρον καὶ τὴν πρόοδον τῆς Πατρίδος.

Ἡ Ἀκαδημία δὲ εὐρίσκει, ὅτι ὁ μάταιος καὶ τόσον καταστρεπτικὸς αὐτὸς ἀγὼν διήρκεσε παρὰ πολὺ καὶ εἶναι καιρὸς νὰ παύσῃ, διότι κινδυνεύει νὰ διαιωνισθῇ καὶ νὰ φέρῃ τὸ Ἔθνος εἰς τὴν καταστροφὴν. Ὁ τόπος ἐκουράσθη ἀπὸ τὰς ἔριδας τῶν δύο

ἀντιμαχομένων κομμάτων, τὰς δεινὰς συνεπείας τῶν ὁποίων ὑφίσταται καὶ αἰσθάνεται ἤδη σοβαρῶς.

Ἔργον, καθῆκον καὶ δικαίωμα τῶν Ἀκαδημιῶν ἐκ τῶν κυριωτέρων, εἶναι ἡ μελέτη, ἡ ἐκκαθάρισις καὶ ὁ κανονισμὸς τῆς ἐθνικῆς γλώσσης, καὶ ἐπομένως ἡ σύνταξις τῆς Γραμματικῆς, τοῦ Συντακτικοῦ καὶ τῶν Λεξικῶν αὐτῆς. Τὸ ἔργον τοῦτο, ὡς γνωστόν, ἀνέθεσεν ὁ πολὺς Richelieu εἰς τὴν Γαλλικὴν Ἀκαδημίαν ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς, καθορίσας αὐτὸ ὡς κύριον ἔργον καὶ δικαίωμα εἰς τὸν Ὄργανισμὸν τῆς. Καὶ τὸ ἔργον αὐτὸ ἐκτελεῖ ἔκτοτε ἡ Γαλλικὴ Ἀκαδημία, ἐκδίδουσα ἤδη εἰς ὀγδόην ἔκδοσιν τὸ Λεξικόν, ἐσχάτως δὲ καὶ τὴν Γραμματικὴν τῆς γαλλικῆς γλώσσης. Καὶ εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν, ὁ Ὄργανισμὸς αὐτῆς ἐπιβάλλει «τὴν καλλιέργειαν καὶ τὴν τελειοποίησιν τῆς νεωτέρας καὶ τὴν σπουδὴν καὶ τὴν ἔρευναν τῆς ἀρχαίας καὶ μεσαιωνικῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ λογοτεχνίας.» (ἄρθρ. 94). Ὅθεν ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ἔχει καθῆκον, δικαίωμα καὶ ἀρμοδιότητα ἐξ αὐτοῦ τοῦ Νόμου καὶ τοῦ προορισμοῦ τῆς, ἀφοῦ μάλιστα προσεκλήθη ὑπὸ τοῦ Κράτους δι' ἐγγράφου τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας, καθὼς καὶ ἐκ τῆς σχετικῆς γενναίας εἰσφορᾶς τοῦ Κυρίου καὶ τῆς Κυρίας Ἀριστόφρονος, ἡ ὁποία δὲν εἶναι ἄλλο εἰμὴ τρανὴ ἐκδήλωσις τῆς σχετικῆς δυσφορίας καὶ ἀξιώσεως τῆς Κοινῆς Γνώμης, νὰ ἐπιληφθῇ τῆς συντάξεως τῆς Γραμματικῆς καὶ τοῦ Συντακτικοῦ τῆς γραφομένης νεοελληνικῆς γλώσσης.

* *

Ἡ ἐξέλιξις, ἡ ἐκκαθάρισις καὶ ὁ κανονισμὸς τῆς Γαλλικῆς γλώσσης.

Ἄλλὰ ποῖον σύστημα θὰ ἀκολουθήσῃ λοιπὸν ἡ Ἀκαδημία πρὸς λύσιν τοῦ γλωσσικοῦ μας προβλήματος; Τὸ γλωσσικὸν ἡμῶν πρόβλημα δὲν εἶναι πρωτοφανές, οὔτε δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἄλυτον ἢ ὡς ἐπιβάλλον τὴν ἐγχείρησιν τῆς μιᾶς ἐκ τῶν δύο μορφῶν τῆς ἐν χρήσει νεοελληνικῆς γλώσσης, ὡς κακῶς ἐνόμισαν πολλοὶ παρ' ἡμῖν. Μὴ λαμβάνοντες οὔτοι ὑπ' ὄψιν τί ἔγινεν ἄλλοῦ εἰς ὁμοίας περιπτώσεις καὶ ποίας ἐπιτυχεῖς ἔδωσαν ἐκεῖ λύσεις, ἐπεζήτησαν ἰδίαν λύσιν, τὸν ἀκρωτηριασμόν, ὅλως ἀσύμφορον καὶ ἀντεπιστημονικόν. Καὶ ὅμως δυνάμεθα νὰ ἀκολουθήσωμεν τὸ παράδειγμα μιᾶς τῶν μᾶλλον καλλιεργημένων, τῆς ἐντελεστεράς ὅλων τῶν νεωτέρων γλωσσῶν, τῆς Γαλλικῆς. Καὶ αὕτη διῆλθε διὰ διαφόρων φάσεων καὶ κρίσεων μέχρις οὔ φθάσῃ εἰς τὴν σημερινὴν θαυμασίαν αὐτῆς τελειότητα. «Προσεπαθήσαμεν», λέγει ὁ Γάλλος γλωσσολόγος Daujat, «νὰ δεῖξωμεν διὰ ποίας βραδείας καὶ ἐπιμόνου ἐργασίας, εἰς τὴν ὁποίαν συνειργάσθησαν οἱ συγγραφεῖς καὶ οἱ γραμματικοί, ἡ ἐκλεκτὴ καὶ ἡ μορφωμένη τάξις, διάφορα ἐπίσημα σωματεῖα, τὸ Κράτος τέλος διὰ τῆς Παιδείας, ἡ Γαλλ. Γλῶσσα ἐτελειοποιήθη καὶ ἐλεπτύνη, ἀπὸ ἰδιώματος χωρικῶν καὶ τεχνιτῶν, διὰ νὰ γίνῃ ὄργανον σκέψεως τόσον εὐπλαστον ὅσον καὶ σταθερὸν καὶ ἀκριβές, μεγάλη γλῶσσα πολιτισμοῦ. Ἐὰν ὁ γλωσσολόγος δὲν πρέπη νὰ ἀγνοῇ τίποτε ἐκ τῶν πα-

λαιῶν δημοτικισμῶν, τῶν ὁποίων πρέπει νὰ γνωρίζη τὰς αἰτίας, ἐκτιμᾷ ὁμως περισσότερον παντὸς ἄλλου τὴν παράδοσιν, καὶ ἐὰν ζητῆ ἐνίοτε νὰ τὴν κάμουν πλέον εὐπλαστον διὰ νὰ τὴν ἐναρμονίσουν πρὸς νέας ἀνάγκας, οὐδόλως ἐννοεῖ νὰ τὴν θραύσουν, διότι εἶναι ἀνάγκη νὰ διατηρήσωμεν τὴν διδασκαλίαν μιᾶς εὐφυοῦς καθαρευούσης, προσαρμοζομένης εἰς τὰς ἀναγκαίας ἐξελίξεις.»

Ἄφ' ἧς ἡμέρας κατὰ τὸν μεσαῖωνα ἐγράφη καὶ ἐν Γαλλίᾳ ἡ δημώδης γλῶσσα, κάθε συγγραφεύς, λέγει ὁ Daujat (σ. 15), εἶχε καὶ ἐκεῖ τὴν διάλεκτόν του· ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ 15ου αἰῶνος ἡ Γαλλ. γλῶσσα, τέως περιορισμένη διάλεκτος τῆς *Ile de France*, ἐκτείνεται ἐφ' ὅλης τῆς Γαλλίας καὶ γίνεται γλῶσσα λογία καὶ ἐθνική. Ἄλλ' ἔπρεπε νὰ φθάσῃ ὁ 17ος αἰὼν, ὁ αἰὼν τῆς τάξεως καὶ τῆς πειθαρχίας, διὰ νὰ τὴν σταθεροποιήσῃ, τὴν κανονίσῃ καὶ τὴν ἐκκαθαρίσῃ. Αὐτὸς κοσμικίζει τὴν γλῶσσαν ἀποκόπτων τοὺς ἀρχαίους, τοὺς τεχνικούς, τοὺς ἐπαρχιακούς, τοὺς δημώδεις καὶ τοὺς χυδαίους ὄρους· προσπαθεῖ νὰ καταστήσῃ λογιωτέραν καὶ λογικωτέραν τὴν γλῶσσαν, κανονίζει τὸ τυπικὸν καὶ τὴν σύνταξιν ἀπὸ τῆς χαώδους εἰσέτι καταστάσεως αὐτῶν. Ἡ ὀρθογραφία ἀναγνωρίζεται κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα ὡς νέον στοιχεῖον σταθερότητος τῆς γλώσσης. Ἡ προοδευτικὴ δὲ ἀνάπτυξις τῆς παιδείας ὁδηγεῖ τὸν λαὸν νὰ μιμῆται τὴν γλῶσσαν τῶν μορφωμένων κύκλων, ἐνῶ ἡ καθίδρυσις τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος καὶ ἡ ἀνάμειξις τῶν κοινωνικῶν τάξεων προκαλεῖ ἀντιθέτως τὴν διάδοσιν δημοτικῶν καὶ ιδιωματικῶν ὄρων» (Hist. de la langue française, σ. 16).

Καὶ περαιτέρω ὁ Daujat γράφει: «Πολλοὶ παράγοντες συνετέλεσαν εἰς τὴν μόρφωσιν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γραφομένης Γαλλικῆς. Τὸ ἔργον τῶν γραμματικῶν, οἱ ὅποιοι ἐμφανίζονται κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα, ἀλλὰ τῶν ὁποίων τὸ κῦρος ἐπικρατεῖ καὶ κατὰ τὸν 17ον, εἶναι τὸ σπουδαιότερον· ὑποστηριζόμενοι οὗτοι ὑπὸ τῶν συγγραφέων, τῶν αἰθουσῶν, τῆς Ἀκαδημίας, προσπαθοῦν νὰ συγκρατήσιν τὰς φωνητικὰς, τυπικὰς, συντακτικὰς ἐξελίξεις καὶ νὰ πειθαρχήσιν καὶ νὰ ἐκκαθαρίσιν τὴν γλῶσσαν. Ἄφ' ἑτέρου οἱ κλασικοὶ συγγραφεῖς ἐφήρμοσαν τὰ διάφορα αὐτὰ διδάγματα καὶ κατέστησαν εὐπλαστον τὴν γραφομένην Γαλλικὴν, χρησιμοποιοῦντες κατὰ τὸν καλύτερον τρόπον τὴν τάξιν τῶν λέξεων· ἔδωσαν εἰς τὴν γλῶσσαν τὰς ιδιότητας τῆς ἀκριβείας καὶ διαυγείας, αἱ ὁποῖαι τόσον πολὺ συνετέλεσαν εἰς τὴν διάδοσίν της.»... «Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν ἡ λογία γλῶσσα, πτωχυνθεῖσα ὑπὸ ὑπερβολικῆς ἐκκαθαρίσεως, ἐξωογονήθη ἀναβαπτισθεῖσα εἰς τὰς δημώδεις πηγὰς, ἀλλὰ σχεδὸν ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ λεξιλογικὸν πεδῖον. Τὸ γραμματικὸν οἰκοδόμημα παρέμεινεν ὄρθιον. Ὁ ἀριθμὸς τῶν συγγραφέων οἱ ὅποιοι γράφουν τὴν δημώδη εἶναι ἐλάχιστος· καὶ πάλιν δὲν πρόκειται παρὰ περὶ ἀποσπασμάτων, ὅπως τὰ τραγούδια ἢ φράσεις παρεντιθέμεναι εἰς τὸ κείμενον. Τὸ ῥῆγμα πρὸς τὸ παρελθὸν κατωρθώθη νὰ ἀποφευχθῆ, τοσοῦτω μᾶλλον καθ' ὅσον πολλοὶ συγγραφεῖς, κυρίως μεταξὺ τῶν ποιητῶν, εἶναι πολὺ ἀρχαῖσταί. Ἡ καθαρεύουσα παρέμεινεν ἰσχυρὰ εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ εἶναι λίαν ἐπιθυμητὸν ἡ παράδοσις αὐτὴ νὰ διατηρηθῆ, διὰ νὰ συντηρηθῆ τὴν κατανόησιν τῶν ἀριστουργημάτων

τοῦ 17ου αἰῶνος· ἄλλως ἢ κλασικὴ φιλολογία, καὶ αὐτὴ ἢ ρωμαντικὴ, θὰ γίνῃ ταχέως παλαιὰ Γαλλικὴ διὰ τὰς νέας γενεάς καὶ θὰ λησμονηθῇ.»

» Ἄλλὰ πρέπει ἡ ἐπαφὴ μεταξὺ τῆς γραφομένης καὶ τῆς ὁμιλουμένης γλώσσης νὰ ἐξασφαλισθῇ καὶ ἡ ἀπόστασις αὐτῶν νὰ μὴ αὐξηθῇ καὶ καταστῇ τάφρος. Ἡ λογία γλῶσσα ἀντιέδρασε πάντοτε ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ μεσαιῶνος κατὰ τῆς ὁμιλουμένης. Ἐφ' ὅτου ἡ ἐκπαίδευσις ἔγινεν ὑποχρεωτικὴ, ἡ γραφομένη γλῶσσα ἔγινεν ὁ κανὼν τῆς ὁμιλουμένης, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀπομακρύνεται αὕτη κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον, ἀλλὰ θεωροῦσα ἐκείνην ὡς πρότυπον καὶ χωρὶς νὰ σπάσῃ τοὺς πρὸς αὐτὴν δεσμούς της. Ἐφ' ἐτέρου καὶ ἡ λογία γλῶσσα δὲν πρέπει νὰ ἀποκρυσταλλωθῇ εἰς στενὸν ἀρχαϊσμόν, ἀλλὰ νὰ ἀνανεοῦται καὶ ἀναζωογονῆται εἰς τὰς ζωντανὰς πηγὰς τῆς γλώσσης.» (Hist. de la langue française, σ. 476).

Τοιαύτη ἡ ἐξέλιξις τῆς Γαλλ. γλώσσης κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας, κατὰ τὸν 17ον ὅμως κυρίως ἐκανόνισθη διὰ τοῦ Malherbe, τοῦ Menage, τοῦ Oudin, τοῦ Bonhours καὶ ἄλλων, ἰδίως ὅμως ὑπὸ τοῦ Vaugelas. Ὁ Malherbe ὀρίζει, ὅτι «ἡ γλῶσσα ἐκείνη θὰ εἶναι ἐκλεκτή, ἐκ τῆς ὁποίας θὰ ἀποκλεισθοῦν ἡ ἐπαρχιακὴ, ἡ λαϊκὴ· καλὴ δὲ γλῶσσα θὰ εἶναι ἡ τῆς ἐκλεκτῆς κοινωνίας. Ὁ κανὼν αὐτὸς ἐπιβάλλεται εἰς ὅλους τοὺς συγγραφεῖς.» (Brunot, Gramm. hist de la langue française, σ. XVIII). Ἄλλ' αἱ *Remarques sur la langue Française* (1647) τοῦ Vaugelas εἶναι ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι ἐθεμελίωσαν ὀριστικῶς, ὅπως λέγει ὁ Daujat (σ. 19), τὴν Γραμματικὴν ἐπὶ τῆς Καλῆς χρήσεως, ἥτοι ἐπὶ τῆς χρήσεως τῆς ὑψηλῆς κοινωνίας τῶν Παρισίων (Brunot, σ. XV). Καὶ τὸ κῦρος τοῦ μεγάλου τούτου γραμματικοῦ ἦτο τοιοῦτον, ὥστε ὁ Richelieu, ἂν καὶ δὲν ἦτο ἀκόμη ἀκαδημαϊκός, τοῦ ὥρισε σπουδαίαν ἐτησίαν ἐπιχορήγησιν, διὰ τὴν βοήθησιν τὴν Γαλλ. Ἀκαδημίαν νὰ συντάξῃ τὸ Λεξικόν της. «Ὡς γνωστόν», γράφει εἰς τὸν πρόλογον τῆς Γραμματικῆς της ἢ Γαλλ. Ἀκαδημία (σ. VII), ὁ Vaugelas, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνετέθη ἡ κυρία φρονις τοῦ Λεξικοῦ, εἶχε παιδιόθεν σπουδάσει τὴν Γαλλ. γλῶσσαν καὶ εἶχε πρὸ πολλοῦ κάμει ἐπ' αὐτῆς ὥραίας καὶ περιέργους *Remarques*, τὰς ὁποίας εἶχε προσφέρει εἰς τὴν Ἀκαδημίαν. Ἡ Ἀκαδημία δὲν περιορίσθη νὰ δεχθῇ τὴν προσφορὰν ἀλλ' υἰοθέτησε τὰς *Remarques* καί, πεπεισμένη ὅτι αὐταὶ ἦσαν ἡ ἀρίστη τῶν Γραμματικῶν, ἐξέδωκε νέας ἐκδόσεις αὐτῶν, ἀφοῦ τὰς ἀνεθεώρησε καὶ τὰς συνεπλήρωσε διὰ σημειώσεων τοῦ Patru καὶ τοῦ Th. Corneille.»

Ἡ ἐπιβολὴ καὶ ἡ σπουδαιότης τῶν *Remarques* τοῦ Vaugelas ὑπῆρξε τοιαύτη, ὥστε ἡ μὲν Ἀκαδημία ἡ ὁποία τὰς υἰοθέτησε καὶ ἐπανειλημένως τὰς ἀνεδημοσίευσεν, ἐπὶ αἰῶνας ἀνέβαλε καὶ μόλις τώρα ἀπεφάσισε νὰ τὰς ἀντικαταστήσῃ δι' ἰδίας Γραμματικῆς, ὁ δὲ Th. Corneille, ὁ ὁποῖος τὰς ἐξέδωκε, γράφει εἰς τὴν *Εἰσαγωγὴν* τὰ ἐξῆς. «Ἀνέγνωσα καὶ ξαναανέγνωσα τὰς *Remarques* διὰ νὰ ὠφεληθῶ ἐξ αὐτῶν. Εἶναι δὲ τοιαῦται, ὥστε τότε μόνον ἤρχισαμεν νὰ γράφωμεν μετὰ τῆς λεπτότητος αὐτῆς, ἡ ὁποία προκαλεῖ τὸν θαυμασμόν τῶν καλλονῶν τῆς γλώσσης μας, ὅταν τὰς ἐδημοσίευσεν ὁ Vaugelas. Καὶ ἂν ἡ Γαλλία δὲν παρουσιάζῃ προηγούμενος τόσους ἀνθρώπους,

οἱ ὅποιοι νὰ ἔγραψαν καθαρῶς καὶ εὐκρινῶς, ὅσους παρέχει σήμερον εἰς ὅλα τὰ εἶδη τοῦ ὕφους, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι τώρα ἀκολουθοῦμεν ἐπὶ πολλῶν πραγμάτων κανόνας, τοὺς ὁποίους αὐτοὺς ἔθεσε στερεῶς.»

Περὶ δὲ τοῦ Πασκάλ, ὁ ὁποῖος θεωρεῖται ὡς ὁ ἀριστοτέχνης δημιουργὸς τοῦ κλασικοῦ πεζοῦ λόγου ἐν Γαλλίᾳ, ὅπως λέγει ὁ Daujat (σ. 483), ὁ Flaubert ἔγραψεν ὅτι περιέχει τὸν *Vaugelas*, τὸν ὁποῖον δηλαδὴ ἀκολουθεῖ πιστῶς καὶ ἀπαρεγκλίτως. Ὁ δὲ Brunot (σ. 49) γράφει: «Οἱ ἀμαθεῖς, οἱ ἀγρόται ἐμιμήθησαν πάντοτε τὸ παραδειγμα τῶν πόλεων καὶ τῶν λογίων. Ἀπὸ τὸν μεσαίωνα ἐν Γαλλίᾳ ἐπεκράτησεν ἡ γλῶσσα τῶν Παρισίων. Ἀκόμη καὶ τώρα ὑπακούομεν εἰς τὰς ἐντολάς τοῦ *Vaugelas*».

Αἱ γραμματικαὶ ἀρχαὶ τοῦ *Vaugelas*.

Ἄλλὰ ποῖα εἶναι αἱ περιφημοὶ αὐταὶ γραμματικαὶ ἀρχαί, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων ὁ *Vaugelas* ἐκανόνισεν, ἐξεκαθάρισεν καὶ ἐξωράισεν τὴν Γαλλ. γλῶσσαν χωρὶς νὰ τὴν καταστήσῃ δι' ἀκρωτηριασμοῦ ἀνάπηρον καὶ ἀνίκανον νὰ ἐξυπηρετῇ ὅλας τὰς ἀνάγκας τοῦ Ἔθνους καὶ νὰ παραγάγῃ ἔκτοτε τοὺς μεγίστους τῶν Γάλλων συγγραφέων, ὅπως ὁμολογεῖ αὐτὸς ὁ Th. Corneille; Ὁ *Vaugelas* τὰς ἐξέθεσεν εἰς τὸν *Πρόλογον*, τὸν ὁποῖον προέταξε τῶν *Remarques*. Τοῦ θαυμασίου τούτου Προλόγου, ὁ ὁποῖος θεωρεῖται κλασικός, εἶναι ἐλίκαιρον νὰ παραθέσωμεν ἐδῶ μερικὰ μέρη, ὅσα ἀποβλέπουν κυρίως εἰς τὴν λύσιν ζητημάτων, τὰ ὁποῖα παρουσιάζει τώρα καὶ ἡ ἰδική μας γλῶσσα καὶ τὰ ὁποῖα θὰ ἐνόμιζε κανεὶς ὅτι ἔγραψαν δι' αὐτήν.

«Δὲν συντάσσω ἐδῶ, λέγει, *Νόμους* διὰ τὴν γλῶσσάν μας στηριζόμενος εἰς τὸ ἰδιαίτερον κῦρὸς μου· θὰ ἤμην πολὺ θρασὺς διὰ νὰ μὴ εἶπω παράλογος. Διότι μὲ ποῖον τίτλον καὶ μὲ ποῖον πρόσωπον θὰ εἶχα τὴν ἀξίωσιν δυνάμεως, ἡ ὁποία δὲν ἀνήκει παρὰ εἰς τὴν *Χρῆσιν*, τὴν ὁποῖαν ὁ καθεὶς ἀναγνωρίζει ὡς τὸν Κυρίαρχον καὶ τὸν Ἡγεμόνα τῶν ζωντανῶν γλωσσῶν.... Τὸ σχέδιόν μου δὲν εἶναι νὰ μεταρρυθμίσω τὴν γλῶσσάν μας, οὔτε νὰ καταργήσω λέξεις οὔτε νὰ δημιουργήσω νέας, ἀλλὰ μόνον νὰ δείξω τὴν *Καλὴν Χρῆσιν* ἐκείνων αἱ ὁποῖα ὑπάρχουν, καὶ ἂν εἶναι ἀμφίβολοι ἢ ἄγνωστοι νὰ τὰς φωτίσω καὶ τὰς καταστήσω γνωστιάς. Καὶ κάθε ἄλλο παρὰ Κριτὴς τῶν γλωσσικῶν διαφορῶν ἐπιχειρῶ νὰ ἀποκατασταθῶ, ἀλλὰ μόνον ὡς ἀπλοῦς μάρτυς καὶ εἰσηγητὴς ἀξιῶ νὰ θεωρηθῶ, ὡς μάρτυς ὁ ὁποῖος καταθέτει ὅ,τι εἶδε καὶ ἤκουσεν....»

Ἄλλὰ τί ἐννοεῖ ὁ *Vaugelas* διὰ τῆς *Καλῆς Χρῆσεως*; Ἴδου τί ἀπαντᾷ. «Διὰ νὰ γίνω καλύτερον καταληπτὸς, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξηγήσω, τί εἶναι ἡ *Χρῆσις* αὐτή, περὶ τῆς ὁποίας ὁμιλοῦν τόσον, καὶ τὴν ὁποῖαν ὅλος ὁ κόσμος ὀνομάζει Βασιλέα ἢ Τύραννον ἢ Διαιτητὴν ἢ Κυρίαρχον τῶν γλωσσῶν. Διότι, ἂν δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον φαντάζονται μερικοί, δηλ. ὁ συνήθης τρόπος τῆς ὁμιλίας ἐνὸς Ἔθνους εἰς τὴν πρωτεύουσαν αὐτοῦ, ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι ἐγεννήθησαν καὶ ἀνετράφησαν

ἐκεῖ ἠμποροῦν νὰ ὀμιλοῦν τὴν γλῶσσαν τῶν τροφῶν των καὶ τῶν ὑπηρετῶν των διὰ νὰ ὀμιλοῦν καλὰ τὴν γλῶσσαν τοῦ τόπου των· οἱ δὲ ἐπαρχιωῶται καὶ οἱ ξένοι διὰ νὰ τὴν μάθουν καλῶς δὲν ἔχουν ἐπίσης παρὰ νὰ τοὺς μιμηθοῦν. Ἄλλ' ἡ γνώμη αὕτη ἀντίκειται εἰς τὴν γενικὴν πείραν καὶ ἀναιρεῖται ἀφ' ἑαυτῆς.....»

»Ὑπάρχουν, ἀναμφιβόλως, δύο εἶδη Χρησεως : ἡ *Καλὴ* καὶ ἡ *Κακὴ*. Ἡ *Κακὴ* σχηματίζεται ὑπὸ τῶν πολλῶν, οἱ ὅποιοι σχεδὸν εἰς ὅλα τὰ πράγματα δὲν εἶναι οἱ καλύτεροι· ἡ *Καλὴ*, τοῦναντίον, δημιουργεῖται οὐχὶ ὑπὸ τῆς πλειοψηφίας, ἀλλὰ ὑπὸ τῶν ἐκλεκτῶν ψήφων καὶ εἶναι ἀληθῶς ἐκείνη, τὴν ὁποίαν ὀνομάζουν τὸν Κυρίαρχον τῶν γλωσσῶν, ἐκείνην, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ ἀκολουθῶμεν, διὰ νὰ ὀμιλῶμεν καὶ γράφωμεν καλῶς εἰς πᾶν εἶδος ὕφους, ἐὰν δὲν ἐξαιρῆται τὸ *σατυρικόν*, τὸ *κωμικόν*, εἰς τὴν κυρίως ἀρχαίαν σημασίαν του, καὶ τὸ ὑπερκωμικόν.....»

Ἴδου πῶς ὀρίζεται ἡ *Καλὴ Χρησις*. «Εἶναι ὁ τρόπος τῆς ὀμιλίας τῆς ὑγιεστέρως μερίδος, τῆς ἐκλεκτῆς Κοινωνίας, κατὰ τὸν ὁποῖον γράφει ἡ ὑγιεστέρως μερίς τῶν συγγραφῶν τῆς ἐποχῆς. Ὅταν λέγω τῆς Ἐκλεκτῆς Κοινωνίας, περιλαμβάνω τὰς Κυρίας καὶ τοὺς Κυρίους αὐτῆς, καθὼς καὶ μερικὰ πρόσωπα τῆς πρωτευούσης τὰ ὁποῖα διὰ τῆς ἐπικοινωνίας των μετὰ τῶν ἀνθρώπων τῆς Ἐκλεκτῆς Κοινωνίας συμμετέχουν εἰς τὴν καλὴν ὀμιλίαν τῆς.

»Ἐκτὸς ὅμως τούτων ἔχομεν καὶ πολυαρίθμους ἄλλας φράσεις, αἱ ὁποῖαι προέρχονται ἐκ τῶν καλύτερων Ἑλλήνων καὶ Λατίνων συγγραφῶν, τῶν ὁποίων τὰ λείψανα ἀποτελοῦν μέρος τοῦ πλούτου τῆς γλώσσης μας καὶ ἴσως εἶναι ὅ,τι ἔχει αὕτη λαμπρότερον καὶ πομπωδέστερον.»

«Ἐν τούτοις οἰονδήποτε πλεονέκτημα καὶ ἂν ἀποδώσωμεν εἰς τὴν Ἐκλεκτὴν Κοινωνίαν, δὲν εἶναι αὕτη ἐπαρκής, ἐντελῶς μόνη, διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς κανὼν· πρέπει ἡ Ἐκλεκτὴ Κοινωνία καὶ οἱ καλοὶ Συγγραφεῖς νὰ συντελέσουν εἰς τοῦτο, καὶ μόνον ἐκ τῆς συμφωνίας αὐτῆς μετὰ τῶν δύο ἀποκαθίσταται ἡ *Χρησις*. Ἄλλ' ἡ Ἐκλεκτὴ Κοινωνία συντελεῖ ἀσυγκρίτως περισσότερον τῶν Συγγραφῶν εἰς τὴν *Χρησιν*. Διότι ὁ προφορικὸς λόγος εἶναι ὁ πρῶτος κατὰ τάξιν καὶ βαθμόν, ἀφοῦ ὁ γραπτὸς δὲν εἶναι παρὰ ἡ εἰκὼν του, ὅπως ἐκεῖνος εἶναι ἡ εἰκὼν τῆς σκέψεως. Ἄλλ' ἡ συναίνεσις τῶν καλῶν Συγγραφῶν εἶναι ἡ σφραγίς, ἡ ἐπαλήθευσις, ἡ ὁποία ἐπικυρώνει τὴν γλῶσσαν τῆς Ἐκλεκτῆς Κοινωνίας καὶ χαρακτηρίζει τὴν *Καλὴν Χρησιν* καὶ κρίνει ὅ,τι εἶναι ἀμφίβολον.....

»Ἄλλ' ἡ *Καλὴ Χρησις* διαιρεῖται εἰς *Δεδηλωμένην Χρησιν* καὶ εἰς *Ἀμφίβολον Χρησιν*. Ἡ πρώτη εἶναι ἐκείνη, περὶ τῆς ὁποίας εἶναι γνωστὸν ὅτι συμφωνοῦν ἡ ὑγιεστέρως μερίς τῆς Κοινωνίας καὶ οἱ καλοὶ Συγγραφεῖς τῆς ἐποχῆς· κατὰ συνέπειαν ἡ ἀμφίβολος ἢ ἡ ἄγνωστος εἶναι ἐκείνη, διὰ τὴν ὁποίαν δὲν εἶναι τοῦτο γνωστὸν. Ἡ ἄγνοια δὲ αὕτη δύναται νὰ προέρχεται ἐκ διαφόρων λόγων· ἐκ τῆς προφορᾶς τῆς λέξεως, ἐκ τῆς σπανίας χρήσεως, ἐκ τῆς πολλαπλῆς γραφῆς, ἐκ τῆς ἐξαιρέσεως εἰς τοὺς γενικοὺς γραμματικοὺς κανόνας κλπ..... Περὶ τοῦ ἀμφιβόλου καὶ τοῦ ἀγνώστου πρό-

πει νὰ ἀνατρέχωμεν εἰς τοὺς Διδασκάλους τῆς γλώσσης καὶ τοὺς καλυτέρους Συγγραφεῖς. Αἱ ἀρχαὶ αὐταὶ (τῆς Καλῆς Χρήσεως) εἶναι αἰώνια καὶ θὰ χρησιμεύσουν καὶ εἰς τοὺς Μεταγενεστέρους ὅπως χρησιμεύουν καὶ σήμερον».

«Ἄλλ' ὅταν ὁμιλῶ περὶ Καλῆς Χρήσεως, ἐννοῶ ἐπίσης καὶ τὴν Ὑραϊαν Χρῆσιν, χωρὶς νὰ διακρίνω καμμίαν διαφορὰν μεταξὺ τῆς καλῆς καὶ τῆς ὠραίας· διότι αἱ *Re-marques* αὐταὶ δὲν εἶναι ὅπως τὸ Λεξικόν, τὸ ὁποῖον δέχεται παντὸς εἴδους λέξεις, ἀρκεῖ νὰ εἶναι γαλλικαί, καὶ ὅταν ἀκόμη δὲν εἶναι τῆς Ὑραίας Χρήσεως, ἀλλ' εἶναι τοῦναντίον *χυδαῖα* καὶ τοῦ ὄχλου. Διότι εἰς τὸ ἔργον αὐτὸ ἀπορρίπτω ὅτι δὲν ἀνήκει εἰς τὴν Καλὴν ἢ τὴν Ὑραϊαν Χρῆσιν. Εἰς τὸν πολιτικὸν βίον καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν δὲν ἐπιτρέπεται εἰς τὸν καλὸν κόσμον καὶ εἰς τοὺς καλοὺς Συγγραφεῖς νὰ ὁμιλοῦν καὶ νὰ γράφουν ἄλλως παρὰ μόνον συμφώνως πρὸς τὴν Καλὴν Χρῆσιν. Ἡ κακὴ χρῆσις περιορίζεται μόνον εἰς τὸ *Κωμικόν*, τὸ *Σατυρικόν* καὶ τὸ Ὑπερκωμικόν ὕφος. . . .»

Ἄλλὰ καὶ τότε ἐν Γαλλίᾳ, ὅπως καὶ σήμερον παρ' ἡμῖν δυστυχῶς, ὑπῆρχον οἱ θεωροῦντες ὡς δημῶδη γλῶσσαν ἐκείνην, τὴν ὁποίαν ὁμιλεῖ ἐν γένει ὁ λαός, μορφωμένος ἢ ἀπαίδευτος. Ὁ Vaugelas σφοδρῶς ἀντικρούων εἰς ὅλον τὸ ἔργον του τὰς τοιαύτας σφαλερὰς γνώμας γράφει καὶ πάλιν εἰδικώτερον περὶ αὐτῶν τὰ ἑξῆς.

«Ἐκ τῆς μεγάλης ταύτης Ἀρχῆς, ὅτι ἡ Καλὴ Χρῆσις εἶναι ἡ Κυρίαρχος, ἐπεται, ὅτι ἀπατώνται ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἀποδίδουν ὅλον τὸ δικαίωμα τῆς κρίσεως περὶ τῆς γλώσσης εἰς τὸν λαόν, πλανώμενοι ἀπὸ τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν, παρεξηγουμένην ὑπ' αὐτῶν, ἢ ὁποία κατὰ τὴν γνώμην των ἀναγνωρίζει τὸν λαὸν (*peuple*) ὡς τὸν Ἡγεμόνα τῆς· διότι δὲν βλέπουν τὴν διαφορὰν, ἢ ὁποία ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ *Populus* λατινιστὶ καὶ τοῦ *peuple* γαλλιστί, καὶ ὅτι τὸ *peuple* δὲν σημαίνει παρ' ἡμῖν παρὰ ὅτι οἱ Λατῖνοι ὀνομάζουν *Plebs* (ὄχλος), ὁ ὁποῖος εἶναι προᾶγμα πολὺ διάφορον καὶ κατώτερον τοῦ *Populus* εἰς τὴν γλῶσσαν των.»

Ὁ Vaugelas ἀντικρούων μερικὸς συγγραφεῖς, οἱ ὁποῖοι καὶ τότε ἐν Γαλλίᾳ ἐκραύαζον κατὰ τῆς ἐπιμελείας τῆς ἐκκαθαρίσεως τῆς γλώσσης, ὅπως πολλοὶ καὶ σήμερον παρ' ἡμῖν κατὰ τῆς καθαρευούσης, γράφει τὰ ἑξῆς.

«Δὲν χρειάζεται παρὰ μία μόνον λέξις διὰ νὰ ἀνατρέψωμεν πᾶν ὅτι λέγουν οὗτοι, καὶ αὐτὴ ἡ λέξις εἶναι: ἡ Χρῆσις. Διότι ὅλη αὐτὴ ἡ καθαρότης, τὴν ὁποίαν μισοῦν τόσον πολὺ, συνίσταται εἰς τὴν χρῆσιν λέξεων καὶ φράσεων, αἱ ὁποῖαι δεόν νὰ ἀνήκουν εἰς τὴν Καλὴν Χρῆσιν. Ἐντεῦθεν λοιπὸν ἐπεται, ὅτι ἐὰν δὲν χρειάζεται νὰ διατηρήσωμεν τὴν καθαρότητα αὐτήν, δὲν χρειάζεται ἐπίσης νὰ ὁμιλῶμεν ἢ νὰ γράφωμεν ἐναντίον τῆς Κακῆς Χρήσεως. Ἄλλ' ὑπάρχει κανεὶς, ὁ ὁποῖος θὰ ἐτόλμα νὰ ἐκστομίση τοῦτο; Μόνον οἱ Κύριοι αὐτοὶ παρέχουν εἰς τὸν Λαὸν τὴν ἀπόλυτον κυριαρχίαν τῆς γλώσσης καὶ μόνον αὐτοὶ εἰς ὅλους αὐτοὺς τοὺς ὠραίους συλλογισμούς των οὐδέποτε ὁμιλοῦν περὶ τῆς Χρήσεως, ὅμοιοι πρὸς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι θὰ ὁμίλουν περὶ Ἀρχιτεκτονικῆς χωρὶς νὰ ἀναφέρουν τὴν Ἀεροστάθμην καὶ τὸ τρίγωνον, ἢ περὶ Πρακτικῆς Γεωμετρίας χωρὶς νὰ εἶπουν οὔτε μίαν λέξιν περὶ τοῦ κανόνος καὶ τοῦ δια-

βήτον. . . .» «Μία καὶ μόνη χυδαία λέξις ἀρκεῖ διὰ νὰ καταρρίψη ἓνα πρόσωπον εἰς μίαν Συνέλευσιν, διὰ νὰ κατηγορηθῆ ἓνας Ἱεροκῆρυξ, ἓνας Δικηγόρος, ἓνας Συγγραφεύς. Μία κακὴ λέξις, ἐπειδὴ εὐκόλως γίνεται ἀντιληπτὴ, εἶναι ἱκανὴ νὰ προξενήσῃ περισσότερον κακὸν ἀπὸ ἓνα κακὸν σιλλογισμόν.»

**Ὁ Vaugelas ἀντιμετώπισεν ἐν Γαλλίᾳ τὰ αὐτὰ γλωσσικὰ προβλήματα
μὲ ἡμᾶς ἐν Ἑλλάδι.**

Τοιαῦται εἶναι αἱ ἀρχαί, τὰς ὁποίας διετύπωσεν ὁ Vaugelas εἰς τὸ θανμάσιον ἔργον του, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων ἐξεκαθαρίσθη, ἐκανονίσθη καὶ ἐξωραίσθη ἡ Γαλλικὴ γλῶσσα, διὰ νὰ φθάσῃ σὺν τῷ χρόνῳ καὶ μὲ αὐστηρὰν καὶ ἀπαράβατον ἔκτοτε ἐφαρμογὴν αὐτῶν ὑπὸ τῶν μεγάλων Γάλλων συγγραφέων καὶ λογοτεχνῶν εἰς τὸ θανμάσιον σημερινὸν ὕψος της. Ἄλλ' ἐξ ὧσων γράφει ὁ Vaugelas ἀνωτέρω προκύπτει προφανῶς, ὅτι διὰ νὰ κατορθωθῆ τοῦτο ἐδέησε νὰ ὑπερνηκηθῶν αἱ αὐταὶ γλωσσικαὶ δυσχέρειαι, εἰς μικρότερον ἴσως βαθμόν, καὶ νὰ καταρριφθῶν αἱ αὐταὶ γλωσσικαὶ γνῶμαι, αἱ ὁποῖαι ὑφίστανται καὶ ὑποστηρίζονται καὶ σήμερον παρ' ἡμῖν. Καὶ ἐκεῖ πάλι καὶ διχόνοιαὶ καὶ μίση ἀκόμη μεταξὺ δημοτικιστῶν καὶ ἀντιδημοτικιστῶν καὶ ἐκεῖ ἀγὼν μεταξὺ δημώδους καὶ καθαρευούσης. Καὶ ἐκεῖ οἱ μὲν θέλουσιν γενικῶς ὄλην καὶ μόνην τὴν λαϊκὴν γλῶσσαν, ἐκλεκτὴν καὶ χυδαίαν, μισοῦν δὲ τόσον πολὺ, ὅπως λέγει ὁ Vaugelas, «τὴν καθαρότητα τῆς γλώσσης, ἦτοι τὴν χρῆσιν λέξεων καὶ φράσεων τῆς *Καλῆς Χρήσεως*», ὅπως καὶ παρ' ἡμῖν οἱ δημοτικισταὶ τὴν χρῆσιν τῆς *καθαρευούσης*, θεωροῦντες καὶ ἐκεῖ, ὅπως καὶ ἐδῶ, ὅτι «μόνος ὁ λαὸς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ κανονίζῃ τὴν γλῶσσαν.» Οἱ δὲ ἀντίπαλοί των ἤθελον καὶ ἐκεῖ, ὅπως καὶ ἐδῶ, μόνον τὴν καθαρεύουσαν τῶν βιβλίων, τὴν γλῶσσαν τῶν καλῶν συγγραφέων.

Ὅθεν καὶ ὁ Vaugelas εἶχε νὰ ἀντιμετωπίσῃ ἐν Γαλλίᾳ τὰ αὐτὰ γλωσσικὰ προβλήματα καὶ τὰ αὐτὰ γλωσσικὰ κόμματα, τὰ ὁποῖα ἔχομεν καὶ ἡμεῖς σήμερον ἐν Ἑλλάδι. Ἄλλ' εἰς μὲν τοὺς ὁπαδοὺς μόνης τῆς λαϊκῆς γλώσσης ἀντέταξεν, ὅτι ἡ ἰσχύουσα ἀρχὴ τῆς *Καλῆς Χρήσεως* περιλαμβάνει μόνην τὴν ὑπὸ τῆς ἐκλεκτῆς κοινωνίας ὀμιλουμένην, μὴ ἀπομακρυνομένην πολὺ ἀπὸ τὴν γραφομένην ὑπὸ τῶν καλῶν συγγραφέων, ἄνευ δὲ *χυδαῖσμων* ἀλλὰ μετὰ τῆς *Ὠραίας Χρήσεως*, ἦτοι μετὰ τῆς κομπῆς, γλαφυρᾶς καὶ καθαρᾶς τῶν καλῶν συγγραφέων γλώσσης, καθὼς καὶ μετὰ τῶν *ἀρχαῖσμων*, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν, ὅπως λέγει «τὸ λαμπρότερον καὶ πομπωδέστερον μέρος αὐτῆς.» Εἰς δὲ τοὺς ἀντιδημοτικιστὰς πάλιν ἔλεγεν, ὅτι ναὶ μὲν ἡ ὀμιλουμένη γλῶσσα δὲν εἶναι ἐπαρκὴς νὰ χρησιμεύσῃ αὐτὴ μόνη ὡς κανὼν καὶ χρειάζεται ἀφεύκτως νὰ συντελέσῃ καὶ οἱ καλοὶ συγγραφεῖς εἰς τοῦτο, καὶ ὅτι μόνον ἐκ τῆς συμφωνίας αὐτῆς μεταξὺ τῶν δύο ἀποκαθίσταται ἡ χρῆσις, ἀλλ' ἡ ὀμιλουμένη συντελεῖ ἀσυγκρίτως περισσότερον τῶν συγγραφέων εἰς τὴν χρῆσιν.»

**Καὶ ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν πρέπει νὰ ἀκολουθήσῃ
τὴν ἀρχὴν τῆς Καλῆς Χρήσεως.**

Ἔχοντες λοιπὸν ἐνώπιον ἡμῶν τὰ αὐτὰ προβλήματα εἶναι λογικὸν νὰ ἀκολουθήσωμεν τὰς αὐτὰς μεθόδους πρὸς λύσιν αὐτῶν. Τὸ λαμπρὸν δὲ ἀποτέλεσμα, εἰς τὸ ὁποῖον ἔφθασαν διὰ τῆς ἐφαρμογῆς των εἰς τὴν Γαλλίαν, ἐνθαρρύνει ἢ μᾶλλον ἐπιβάλλει νὰ τὰς ἀκολουθήσωμεν πιστῶς καὶ ἀπαρεγκλίτως, βέβαιοι ἐκ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ἐκεῖ πειράματος περὶ τῆς ἀσφαλοῦς ἐπιτυχίας αὐτοῦ καὶ ἐν Ἑλλάδι.

Τὰς αὐτὰς ἀρχὰς ἠκολούθησε καὶ ἡ Γαλλικὴ Ἀκαδημία προσφάτως κατὰ τὴν σύνταξιν τῆς Γραμματικῆς αὐτῆς. Διότι τὸ ἔργον τῶν Ἀκαδημιῶν δὲν εἶναι «νὰ δημιουργήσῃσαν ἰδίαν γλῶσσαν ἢ νὰ ταχθῶσιν ὑπὲρ τῆς μιᾶς ἢ κατὰ τῆς ἄλλης γλώσσης.» Τὸ σχέδιον Γαλλ. Γραμματικῆς, γράφει ἡ Γαλλ. Ἀκαδημία εἰς τὸν Πρόλογον τῆς Γραμματικῆς τῆς, ἀνταποκρίνεται ἀκριβῶς εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τῆς Ἀκαδημίας καὶ εἰς τὴν σύστασιν τοῦ ἄρθρου 24: νὰ δώσῃ «ἀσφαλεῖς κανόνας» τῆς γλώσσης μας. Αὐτὸ εἶναι τὸ μέγα σημεῖον· καὶ οὐδέποτε, ἀναμφιβόλως, ἀπὸ τριῶν αἰῶνων ἦτο μᾶλλον ἐπικαιρὸν ἀπὸ σήμερον νὰ ὑπενθυμίσωμεν δημοσιεύοντες ἕνα κώδικα, ὅτι *ὑπάρχει Νόμος*. Θὰ ἐνόμιζε κανεὶς ὅτι αὐτὰ ἐγράφησαν διὰ τὴν ἐν Ἑλλάδι *γλωσσικὴν ἀναρχίαν*. Καὶ ἔξακολουθεῖ: «Ἡ Γαλλ. Ἀκαδημία δὲν ἔχει ἀποστολὴν οὔτε νὰ δημιουργήσῃ οὔτε νὰ διορθώσῃ (τὴν γλῶσσαν). Δὲν ἔχει γραμματικὴν πρωτοβουλίαν. Ἐπιτιλοφύρησεν αὐτὴ ἑαυτήν: *ἀντιγραφεὰ τῆς χρήσεως*» μὲ δικαίωμα ὅμως ἐπιλογῆς. Ἀλλ' ἔχει ἀποστολὴν νὰ προστατεύσῃ τὴν ἀκεραιότητα τῆς γλώσσης ἐναντίον τῆς *ὁμολογουμένης ἀναρχίας ἢ τῆς καθαρᾶς ἀγνοίας, καὶ ἀκόμη περισσότερον ἐναντίον τῆς εὐκόλου Γραμματικῆς*».

Καὶ ὁ Adelang δὲ ὑποστηρίζων τὴν *χρῆσιν* γράφει: «Πάσης γλώσσης πρῶτος καὶ ὑπατος νομοθέτης εἶναι ἡ *Χρῆσις*: ὅ,τι ἐνοχλεῖ τὴν *χρῆσιν* εἶναι γλωσσικὸν σφάλμα, καὶ ἂν ἀκόμη ἔχῃ ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὴν μεγίστην γλωσσικὴν ὁμοιότητα καὶ ἀνωμαλίαν.» Καὶ ὁ Κοραῆς δέ, προκειμένου περὶ τῆς Νεοελληνικῆς, γράφει: «Πρέπει νὰ προσεγγίζωμεν πρὸς τὴν ἀρχαίαν ὅσον συγχωρεῖ τὸ *ἔθος*», καὶ τὸ *ἔθος* δὲν συγχωρεῖ πάρεξ ὅσα δὲν μακρύνονται πολλὰ τῆς κοινῆς ἀκοῆς καὶ τῆς σαφηνείας (Ἐπιστ. τ. Α', σ. 114). Ὅμοίως ὁ Aumonier γράφει: «Ἡ *Χρῆσις* εἶναι ὑπερτάτη ἀρχή, ἢ ὁποία διέπει τὴν γλῶσσαν. Ἡ Ἀκαδημία καὶ ὁ Brunot βεβαιώνουν ἐπίσης τὸ ὑπατον δικαίωμά της» (La Gram. de l'Acad., σ. 30).

Διότι ὁ κανονισμὸς καὶ ἡ καθιέρωσις τῆς γλώσσης ἑνὸς Ἐθνους δὲν δύναται οὔτε πρέπει νὰ εἶναι ζήτημα αὐθαιρέτου προτιμήσεως ἢ ἐκλογῆς οἰοῦντίποτε, ὅσονδήποτε ὑψηλὰ ἰσταμένου, οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποτελέσῃ ἔργον ἰδίας δημιουργίας, ἀλλ' ἐπιβάλλεται ἀφ' ἑαυτῆς, ἰδίῳ δικαίωματι, διὰ τῆς *Χρήσεως* ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰς συγχρόνους περιστάσεις, τὰς ὑφισταμένας συνθήκας, κατ' ἀπαραβάτους γλωσσικοὺς νόμους.

Σημειωτέον ὅμως, ὅτι στηριζομένη ἡ Ἀκαδημία ἐπὶ τῆς *χρήσεως*, ὅπως ἐλέχθη

ἤδη ἀνωτέρω, δικαιούται καὶ ὀφείλει συγχρόνως καὶ νὰ ἐκτιμήσῃ καὶ νὰ διακρίνῃ τὴν *Καλὴν Χρῆσιν*, καὶ ἐπομένως ὄχι μόνον νὰ παραλάβῃ ὅ,τι εἶναι χρήσιμον καὶ καλόν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀπορρίψῃ ὅ,τι εἶναι ἄχρηστον καὶ κακόζηλον, ἤτοι *Κακῆς Χρήσεως*, ἀντιεπισημονικὸν καὶ ἀνάρμοστον πρὸς τὸ γλωσσικὸν αἴσθημα καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἐθνικῆς γλώσσης. Διότι, ὅπως γράφει καὶ ὁ ἀκαδημαϊκὸς Abel Hermann (Lancelot), «ἡ θέσις τῆς Ἀκαδημίας ἐπέναντι τῆς χρήσεως εἶναι λεπτή. Ὁρίσεν ἑαυτὴν ὡς τὸν ἀντιγραφέα τῆς χρήσεως. Καὶ εἶναι πράγματι τοῦτο, ἀλλὰ καὶ κατὰ περισσότερον, ἀφοῦ ἔχει τὸ δικαίωμα τῆς ἐκλογῆς, τὸ ὁποῖον δὲν ἔχουν οἱ ἀντιγραφεῖς. Δυστυχῶς ὅμως ἡ ἀσκήσις τοῦ δικαιώματος τούτου, τὸ ὁποῖον οὐδεὶς σκέπτεται νὰ τῆς ἀμφισβητήσῃ, εἶναι δύσκολον. . . . Ἡ Γαλλ. Ἀκαδημία παραμένει εἰς τὸ ἔργον της ἢ ἐπιστρέφει εἰς τὴν παράδοσίν της, δημοσιεύουσα τὴν *Γαλλ. Γραμματικὴν*, ὁποῖαν ἡ *Χρῆσις* μαρτυρεῖ ὅτι θέλει νὰ τὴν συντηρήσῃ καὶ διατηρήσῃ δυνάμει τοῦ ὑπάτου δικαιώματός της.»

Καὶ ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν αὐτὸ τὸ δικαίωμα ἠθέλησε νὰ ἀσκήσῃ καὶ αὐτὸ τὸ καθήκον ἠθέλησε νὰ ἐπιτελέσῃ στηριζομένη ἐπὶ τῆς *Καλῆς Χρήσεως* τῆς Νεοελληνικῆς γλώσσης, εἴτε λογία ἢ καθαρεύουσα εἴτε δημώδης ἢ λαϊκὴ λέγεται αὕτη, κατὰ τὴν σύνταξιν τῆς Γραμματικῆς αὐτῆς, λαμβάνουσα τὴν Ἐπιστήμην ὡς νόμον καὶ τὴν Χρῆσιν ὡς κανόνα. Ἀλλὰ συμφώνως πρὸς τὴν αὐτὴν ἀρχὴν ἡ Ἀκαδημία προσεπάθησεν, ἐπὶ τῆς καλαισθησίας καὶ τῆς Ἐπιστήμης, ἢ καὶ ἐπὶ μόνῃς τῆς σκοπιμότητος ἐνίοτε στηριζομένη, νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ δύο ἐν χρήσει γλωσσικῶν στοιχείων ἀντὶ τοῦ ὀρθοτέρου ἢ τοῦ τῆς Καλῆς Χρήσεως τὸ γενικώτερον εὐχρηστον. Διότι ἂν ἡ Ἀκαδημία ἐπεχειρεῖ νὰ διορθώσῃ ὅλα τὰ κακῶς λεγόμενα ἢ γραφόμενα, ἀλλὰ γενικῶς κρατοῦντα, ἢ τοιαύτη διόρθωσις, ἂν ἐφηρμοζέτο, ἤθελε προξενήσῃ μεγάλην γλωσσικὴν ἀναστάτῳσιν καὶ λίαν ἐπιζήμιον σύγχυσιν, ἤτοι κακὸν ἀντὶ καλοῦ. Τὴν αὐτὴν ἀρχὴν ἠκολούθησε καὶ ἡ Γαλλ. Ἀκαδημία κατὰ τὴν σύνταξιν τῆς Γραμματικῆς της, καὶ ἐτήρησε πάντοτε καὶ κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ Λεξικοῦ της. Διότι, ὅπως ὀρθῶς ἔγραψεν ὁ ἀκαδημαϊκὸς Hermann, ἡ Ἀκαδημία δὲν δύναται νὰ ἐπιβάλλῃ διὰ τῆς βίας τὰς ἀποφάσεις της. ἔχει μέγα κύρος βεβαίως, ἀλλ' εἶναι καὶ αὕτη ἄοπλος, ὅπως ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν. «Ἄλλως εἰς τὸ γλωσσικὸν ζήτημα, γράφει ὁ Brunot, ἡ Ἱστορία καὶ ἡ Ψυχολογία, αἱ ὁποῖαι ἐξηγοῦν σχεδὸν ὅλα τὰ φαινόμενα, πρέπει νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν ὑπὲρ τὴν Λογικὴν, ἢ ὁποῖα δὲν ἐξηγεῖ σχεδὸν ποτὲ τίποτε» (σ. 126).

Ποῖον τὸ κριτήριον τῆς Καλῆς Χρήσεως.

Ἀλλὰ ποῖον πρέπει νὰ εἶναι τὸ κριτήριον τῆς *Καλῆς Χρήσεως*; Τὸ ζήτημα αὐτὸ εἶναι φύσει περίπλοκον καὶ ἰδιαιτέρως παρ' ἡμῖν. Διότι προκειμένου περὶ γραφομένης γλώσσης ἢ Χρῆσις δὲν εἶναι μόνῃ ἢ καθημερινὴ ὁμιλία, οὔτε ὀρθὸν εἶναι ὅ,τι λέγεται εἰς τὴν συνήθη ὁμιλίαν, ὅπου δὲν προσέχει κανεὶς εἰς τὴν ἐκλογὴν καὶ τὴν τοποθέτησιν τῶν λέξεων καὶ τὴν σύνταξιν. Κατὰ τὴν καθημερινὴν ὁμιλίαν ὑποπίπτομεν εἰς πλῆθος ἀσυνταξιῶν, ἰδίως ἀνακολουθιῶν, παρασιωπῶμεν μέρη

τῆς προτάσεως ἐννοούμενα εὐκόλως ἢ ὑποδηλούμενα διὰ χειρονομιῶν, μορφασμῶν κλπ., καὶ γενικῶς ὁ λόγος κινεῖται ἀδέσμευτος καὶ ἄτακτος, ὅπως καὶ ἡ πνευματικὴ ἐργασία. Κανεὶς δὲν θὰ ἐτόλμα νὰ καθιερώσῃ αὐτὰ τὰ ἀνακόλουθα, μόνον διότι ἔτσι λέγονται. Ὅθεν πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ γλῶσσα ἡ χρησιμοποιοιούμενη εἰς τὰς περιπτώσεις, κατὰ τὰς ὁποίας προσέχομεν τί θὰ εἴπωμεν καὶ πῶς θὰ τὸ εἴπωμεν.

Ἐπίσης θὰ θεωρηθῇ, ὅτι ἀνήκει εἰς τὴν *Καλὴν Χρῆσιν* ὄχι μόνον ὅ,τι λέγεται, ἀλλὰ καὶ ὅ,τι λεγόμενον ἢ γραφόμενον δὲν προσκρούει εἰς τὸ γλωσσικὸν αἶσθημα τοῦ Ἑθνους. Τοῦτο δὲ εἶναι παρ' ἡμῖν περισσότερο περιπλοκὸν παρὰ εἰς ἄλλους λαούς. Διότι ἡ συνύπαρξις δύο γλωσσικῶν τύπων διὰ διαφόρους ἐκάστοτε γλωσσικὰς ἀνάγκας συνετέλεσεν, ὥστε νὰ δημιουργηθῇ *διάφορον γλωσσικὸν αἶσθημα*, ἀνάλογον πρὸς τὸ θέμα, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ γλωσσικὰ στοιχεῖα. Οὕτως οὔτε εἰς τὸ λεξιλόγιον ὑπάρχει ἀπόλυτος ὁμοιομορφία, οὔτε εἰς τὸ τυπικόν, οὔτε εἰς τὴν σύνταξιν (εἰς αὐτὴν μάλιστα ὀλιγώτερον).

Τί πρέπει λοιπὸν νὰ γίνῃ; Νὰ περιορίσωμεν ὅλην τὴν γραφομένην εἰς τὸ πλαίσιον τῆς καθαρευούσης, ὅπως παλαιότερον, ὅτε ἔγραφαν ὄλα, στίχους καὶ πεζά, εἰς αὐτὴν; Αὐτὸ εἶναι ἀδύνατον. Νὰ περιορίσωμεν τὴν γραφομένην εἰς τὸ πλαίσιον τῆς φωνητικῆς καὶ τὸ τυπικὸν τῆς δημοτικῆς; ἐπίσης εἶναι ἀδύνατον· θὰ εἶναι ἀντίθετον πρὸς τὴν *πραγματικότητα*, ἀλλὰ καὶ *ἀνεφάρμοστον*, κυρίως δ' *ἀντίθετον πρὸς αὐτὸ τοῦτο τὸ γλωσσικὸν αἶσθημα*. Βεβαίως οὕτω μένει ἡ ποικιλία καὶ ἡ ποικιλία καθιστᾷ δυσκολωτέραν τὴν χρῆσιν τῶν γλωσσικῶν τύπων. Ἄλλὰ κανεὶς λαὸς δὲν ἐσκέφθη νὰ παραβιάσῃ τὸ γλωσσικὸν τοῦ αἶσθημα μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ γίνῃ εὐκολωτέρα ἡ ἐκμάθησις τῆς γλώσσης του.

Ἄλλὰ καὶ ἂν ἠθέλομεν δεχθῆ νὰ θυσιάσωμεν τὸ γλωσσικὸν αἶσθημα χάριν αὐτῆς τῆς ἐνιαίας γλώσσης, εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ ἐνιαία αὐτὴ γλῶσσα; Αὐτὸ ἢμπορεῖ νὰ γίνῃ, ἂν ἀκολουθήσωμεν τὸ σύστημα τῆς ὑπὸ τινῶν ὑποστηριζομένης *τεχνητῆς γλώσσης*, ἦτοι: α) ἂν ἐνδύσωμεν μὲ τὸ τυπικὸν τῆς δημοτικῆς ὄλας ἀνεξαιρέτως τὰς λέξεις: π. χ. τὸ *γεγονότο*, τοῦ *συνταγμάτου*, τὸ *ἐκρορεμί*, οἱ *ἔμπνευες*, οἱ *γραφέηδες*, τὸ *φτυχιό*, *σκεδὸ* κλπ., β) ἂν ἐξοβελίσωμεν ἀπὸ τὴν γλῶσσαν ὄλας τὰς λέξεις τῶν ὁποίων ἡ προσαρμογὴ εἰς τὸ τυπικὸν τῆς καθαρευούσης δὲν εἶναι δυνατὴ ἢ ἀνεκτὴ. Ἄλλ' αὐτὰ κανεὶς σοβαρὸς ἄνθρωπος, δημοτικιστῆς ἢ μή, δὲν προτείνει τώρα πλέον. Ἄρα τί μένει; Νὰ γίνουν συμβιβασμοὶ καὶ εἰς τὸ τυπικὸν καὶ εἰς τὸ φωνητικόν: τὰς *δυνάμεις*, τὸ *γεγονός*, τοῦ *συντάγματος*, *πτυχίον*, *σχεδόν*, τῆς *Σχολῆς* κλπ. Ἄλλ' ἐπειδὴ οἱ τύποι αὐτοὶ δὲν εἶναι πλέον ἀνεκτοὶ εἰς τὴν ποιητικὴν γλῶσσαν, ἢ ὁποία γράφεται καὶ ἢμπορεῖ νὰ γράφεται εἰς τὴν δημοτικὴν, θὰ ἔχωμεν ἀναγκαίως *διτυπίαν* καὶ πάλιν ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ πλαισίου τῆς δημοτικῆς ὑπὸ μορφὴν *ἐξαιρέσεων*, αἱ ὁποῖαι θὰ εἶναι ἐξαιρετικὰ πολυάριθμοι, ὥστε καὶ πάλιν τὸ ὄνειρον τῆς δηθεν ἐνιαίας γλώσσης καὶ τῆς εὐκολίας, τὴν ὁποίαν συνεπάγεται, ἀποδεικνύεται φροῦδον. Καὶ τότε πολὺ εὐκολώτερον εἶναι νὰ χωρισθῇ ἡ χρῆσις καὶ νὰ εἰσαχθῇ μία κανονικότης ἐπὶ τῇ βάσει ὄχι μόνον τοῦ τί λέγεται εἰς τὴν συνήθη ὁμιλίαν, ἀλλὰ καὶ τοῦ τί γραφόμενον ἢ ἀκούμενον δὲν

ξενίζει, ἤτοι ποιοὶ τύποι, ποῖαι λέξεις, ποῖαι φράσεις κλπ. μᾶς φαίνονται σαφεῖς, ἐκφραστικαί, χρήσιμοι καί, ἐπομένως, μᾶς ἀρέσουν καὶ πρέπει νὰ τὰς μεταχειριζώμεθα, ἀφοῦ πρόκειται περὶ Χρήσεως τῆς γλώσσης ὑφ' ἡμῶν, Χρήσεως ἐξαρτωμένης, ὅπως πᾶσα χρῆσις καὶ συνήθεια, ἐκ ποικίλων ἱστορικῶν λόγων καὶ ἕξεων ὅθεν μόνῃ ἡ γλωσσικὴ ἡμῶν καλαισθησία καὶ ἡ συνεξέτασις ὄλων τῶν ἕξεων καὶ τῶν ἐθίμων ἡμῶν δύναται νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ εἰς τὴν ὀρθὴν ἐκλογὴν καὶ τὴν ὀρθὴν γνώμην. Ἄλλως ἡ παρατηρουμένη σήμερον *γλωσσικὴ ἀναρχία* δὲν εἶναι καρπὸς τῆς ὑπάρξεως *διπλῶν τύπων* (αὐτοὶ ὑπῆρχον καὶ πρὸ 50 ἐτῶν), ἀλλὰ τοῦ ὅτι ἐν ὀνόματι τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος ὁ καθεὶς κρίνει ἑαυτὸν ἄξιον νὰ *νομοθετῇ* περὶ γλώσσης καὶ νὰ παραβαίνει τὸ γλωσσικὸν αἶσθημα χάριν ἐνὸς ὀρθολογιστικοῦ καθεστῶτος, τὸ ὁποῖον νομίζει ὅτι θὰ ἐπικρατήσῃ. Τὴν κατάστασιν αὐτὴν θὰ θεραπεύσῃ ἡ Ἐπιτομή τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν παραλαμβάνουσα καὶ καθιεροῦσα ὅ,τι σήμερον τὸ γλωσσικὸν μᾶς αἶσθημα ὑπαγορεύει. Πᾶν στοιχεῖον τοῦ λόγου, εἴτε λέξις εἴτε γραμματικὸς τύπος εἴτε σύνταξις, τὸ ὁποῖον λεγόμενον θὰ ἐξένιζεν εἴτε ὡς ἀρχαῖον καὶ ἐξεζητημένον, εἴτε ὡς χυδαῖον, θὰ ἐξοβελίζεται συμφώνως πρὸς τὴν σύστασιν τοῦ Κοραῖ (Ἐπιστ., τόμ. Α', 114): «*πρέπει νὰ προσεγγίζωμεν εἰς αὐτὴν (τὴν ἀρχαίαν) ὅσον συγχωρεῖ τὸ ἔθος καὶ τὸ ἔθος δὲν συγχωρεῖ πάρεξ ὅσα δὲν μακρύνονται πολλὰ τῆς κοινῆς ἀκοῆς καὶ τῆς σαφηνείας.*» Ἐπίσης θὰ ἀποφεύγωμεν πᾶσαν λέξιν ἢ φράσιν, ἢ ὁποῖα *λεγομένη* δὲν ἐννοεῖται ἀμέσως καὶ ἀπ' εὐθείας, δὲν ἀνταποκρίνεται εὐθὺς καὶ φυσικῶς εἰς τὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν ἡμεῖς ἀποδίδομεν αὐτομάτως εἰς τὴν λέξιν ἢ τὴν φράσιν. Εἰς τὴν Καλὴν Χρῆσιν θὰ θεωρηθῇ ἀνήκον ὅχι μόνον ὅ,τι μᾶς παρεδόθη διὰ τῆς προφορικῆς, ἀλλὰ καὶ ὅ,τι παρελάβομεν καὶ ἔγινεν οἰκεῖον εἰς ἡμᾶς ἐκ τῆς λογίας παραδόσεως. Ὅθεν καὶ τῶν δύο παραδόσεων τὰ στοιχεῖα θὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν ὡς *ἰσότημα* καὶ ἄξια ἐξετάσεως καὶ μελέτης.

* *

Ἡ Γραμματικὴ τῆς Ἀκαδημίας καὶ αἱ ἀρχαὶ ἐφ' ὧν αὕτη ἐστηρίχθη.

Ὁ σκοπὸς μιᾶς Γραμματικῆς τῆς ὅλης γραφομένης γλώσσης εἶναι ὅχι νὰ ἄρῃ τὴν ὑπάρχουσαν *διγλωσσίαν* ἢ μᾶλλον τὴν ὑπαρξίν δύο γλωσσικῶν μορφῶν μὲ πολλὰς μεταξὺ διαβαθμίσεις. Γενικῶς μία Γραμματικὴ δὲν δημιουργεῖ οὔτε *κανονίζει* αὐτὴ τὸ γλωσσικὸν αἶσθημα ἀλλὰ καταγράφει καὶ ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸ γλωσσικὸν αἶσθημα *μιᾶς ὀρισμένης χρονικῆς περιόδου* ἀλλὰ τὸ γλωσσικὸν αἶσθημα τὸ ἐμφανιζόμενον ὅχι εἰς τὰς *προσωπικὰς ἀποκλίσεις* καὶ *ἀτομικὰς προτιμήσεις*, ἀλλ' εἰς τὴν *μεγάλην πλειονότητα*, τὴν ἀκομμάτιστον καὶ ἀμερόληπτον, τῆς τάξεως ἐκείνης ἢ ὁποῖα εἶναι εἰς θέσιν νὰ χρησιμοποιῇ ἐν συνειδήσει τὴν γλῶσσαν καὶ νὰ ἔχῃ ἐπομένως καὶ συγκεκριμένην γνώμην περὶ αὐτῆς. Ἀκριβῶς ἡ Γραμματικὴ μιᾶς Ἀκαδημίας ἔχει σκοπὸν νὰ προστατεύσῃ ἢ μᾶλλον νὰ ἀφήσῃ νὰ *προβάλλῃ* τὸ γλωσσικὸν αἶσθημα, τὸ *γενικὸν* καὶ *ἐθνικόν*, ἐναντίον ἀποκλίσεων αἱ ὁποῖαι τὸ ἐπισκοτιζοῦν καὶ τείνουν νὰ τὸ παραμορφώσουν. Ἄρα δὲν δημιουργεῖ, ἀλλὰ ἐπιλέγει ἐκ τῶν ἐν χρήσει καὶ ἀποτρέπει :

α) ἀπὸ τὸν ξενισμὸν καὶ ἀπὸ ἐξεζητημένας φράσεις, αἱ ὁποῖαι δὲν εἰσῆλθον καὶ δὲν εἶναι ἀναπόσπαστοι ἀπὸ τὴν γλωσσικὴν συνείδησιν τοῦ Ἑθνους.

β) ἀπὸ ἀτομικὰς χρήσεις καὶ φράσεις, τὰς ὁποίας μερικοὶ τείνουν νὰ νομοθετοῦν εἰς ἑαυτοὺς καὶ εἰς τοὺς ἄλλους.

γ) ἀπὸ ἀποκλίσεις ἀδικαιολογήτους χρονικῶς. Διότι ἡ Ἀκαδημία θὰ ἀγωνισθῆ καὶ κατὰ τοῦ ἀρχαϊσμοῦ εἰς τὴν γλῶσσαν, ὁ ὁποῖος δὲν ἀναγνωρίζει ὅτι ὠρισμένοι τύποι ἀπέθανον ὀριστικῶς, ὅπως π. χ. ἡ δοτικὴ, ἢ ἀπὸ μετὰ γενικῆς κλπ. ἀλλὰ καὶ κατὰ τοῦ αὐθαιρέτου καὶ δογματικοῦ ἐκ τῶν προτέρων ἐκδημοτικισμοῦ μερικῶν, οἱ ὁποῖοι ποδοπατοῦν τὸ γλωσσικὸν αἶσθημα τοῦ παρόντος, μόνον καὶ μόνον διότι δὲν χωρεῖ εἰς τὸ πλαίσιον τοῦ ὀρθολογιστικοῦ των συστήματος, ἐν ὀνόματι τῆς πεποιθήσεως ὅτι ἔτσι κάποτε θὰ γράφεται. Ἐὰν πράγματι φθάσωμεν κάποτε ἀβιάτως εἰς τὸ νὰ γράψωμεν ἔτσι, ἢ Ἀκαδημία ὀφείλει νὰ ἀναγνωρίσῃ τότε τὴν κατάστασιν αὐτὴν· ἐργάζεται δὲ διαρκέστερα καὶ μονιμώτερα διὰ τὸ μέλλον ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἐργάζεται διὰ τὸ παρὸν καὶ διὰ τὰς ἀληθινὰς ἀνάγκας του. Διότι δὲν εἶναι δυνατὸν εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ἐπιστημονικὸν κείμενον νὰ γράφωμεν π. χ. εὐχαριστιέται καὶ θεωρεῖται. Ἡ ἀξία τῆς λοιπὸν δὲν θὰ κεῖται εἰς τὸ θετικὸν μέρος, τὸ ὁποῖον θὰ διδάσκη τί νὰ γράφωμεν, ἀλλ' εἰς τὸ ἀρνητικόν, δηλαδὴ εἰς τὸ τί νὰ μὴ γράφωμεν εἴτε ἀπὸ τὸ ἀρχαϊκὸν εἴτε ἀπὸ τὸ δημῶδες στοιχεῖον. Θὰ ἀφίνη τὸν ἀναγνώστην ἐλεύθερον νὰ χρησιμοποιῆ τὸν ἓνα ἢ τὸν ἄλλον τύπον σύμφωνα μὲ τὸ γλωσσικὸν του αἶσθημα, τὸ ὁποῖον ἢ Γραμματικὴ προϋποθέτει ἐλεύθερον δογματισμῶν.

Πρὸς τοῦτο θὰ ἔχη ὕπ' ὄψιν του 1) ὅτι τὸ γλωσσικὸν αἶσθημα μεταβάλλεται ἀναλόγως τοῦ γραμματειακοῦ εἶδους εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκει τὸ γραφόμενον. Ἄλλος τύπος θὰ προτιμᾶται, κατὰ κανόνα, εἰς τὰ ποιητικὰ ἔργα καὶ ἄλλος εἰς μίαν ἐπιστημονικὴν μελέτην. Καὶ πάλιν ἄλλος εἰς ἓνα ἐκλαϊκευμένον ἔργον καὶ ἄλλος εἰς μίαν ἀνακοίνωσιν ἐπιστημονικὴν. Ἄλλος ὅπου θέλομεν νὰ ἀποδώσωμεν συναισθηματικὴν ζωηρότητα καὶ ἄλλος ὅπου δεικνύομεν ψυχρότητα καὶ ἀντικειμενικότητα. 2) Ὅτι οἱ γραμματικοὶ τύποι δὲν εἶναι ἀνεξάρτητοι τῶν λέξεων. Ὑπάρχουν λέξεις ἐπιδεκτικαὶ τούτου ἢ τοῦ ἄλλου γραμματικοῦ τύπου. Π. χ. ἡ *γυναῖκα*, ἢ *ἀδικία*, ἢμποροῦν νὰ κλιθοῦν εἰς τὴν γενικὸν πληθυντικόν, τῶν *γυναικῶν*, τῶν *ἀδικιῶν*· ἀλλ' ἢ ἴδια κατάληξις δὲν ἀρμόζει εἰς τὸ *μικρούλα*, *κοιτούλα* κλπ. 3) Ὅτι εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν λέξεων καὶ τὴν σύνταξιν ὑπάρχουν τμήματα τῆς πνευματικῆς ζωῆς, τὰ ὁποῖα ἔχουν ζυμωθῆ μὲ ὠρισμένας λέξεις καὶ ὠρισμένους τύπους· π. χ. ἄλλην ἐντύπωσιν προξενεῖ τὸ *ψωμί* τοῦ *λαοῦ* καὶ ἄλλην ὁ ἄρτος τοῦ *λαοῦ*. Ἀλλὰ καί: εἰς τὰ συστατικὰ τοῦ ἄρτου ὑπάρχει ἄμυλον κλπ. μεταφερόμεθα ἀμέσως εἰς τὴν ὑψηλὴν ἀλλὰ κάπως ψυχρὰν ἀτμόσφαιραν τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης.

Ὅθεν ἡ Γραμματικὴ τῆς Ἀκαδημίας θὰ χαράξῃ τὰ σύνορα (εὐρύτατα ὅσον εἶναι δυνατόν), ἐντὸς τῶν ὁποίων θὰ κινῆται ὁ γράφων κατὰ τὸ κρατοῦν γλωσσικὸν αἶσθημα· δὲν θὰ ζητήσῃ νὰ τὸν χειραγωγήσῃ πῶς θὰ κινήθῃ ἐντὸς αὐτοῦ. Αὐτὸ ἢμπο-

ρεῖ νὰ τὸ κάμη μὲ ὑποδηλώσεις· ἀλλὰ καὶ πάλιν δὲν ἀρκεῖ, διότι οἱ γραμματικοὶ κανόνες ἀλλάσσουν πολλάκις κατὰ τὴν λέξιν εἰς τὴν ὁποίαν θὰ ἐφαρμοσθοῦν. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον ἐπιβάλλεται ἡ γραφομένη γλῶσσα νὰ εἶναι· διάφορος ἀπὸ τὴν ὁμιλουμένην, νὰ ἔχη ὁμοιομορφίαν, ὅχι ὅμως σχολαστικὴν καὶ δογματικὴν, ἀλλ' ἑλαστικὴν καὶ πολύμορφον, ὅπως εἶναι ἡ ζωὴ.

Ἡ γραμματικὴ τῆς Ἀκαδημίας θὰ δείξῃ ὅτι, ἂν θελήσωμεν νὰ ἀγνοήσωμεν τὰς ἐκατέρωθεν ὑπερβολάς, αἱ ἀποκλίσεις εἶναι πολὺ ὀλιγώτεραι παρ' ὅσον φαίνονται. Ἐνῶ οἱ ἀδιάλλακτοι τῶν δύο κομμάτων ἀγωνίζονται νὰ ἀποδείξουν ὅτι πολὺ εὐρὺ εἶναι μεταξύ των τὸ χάσμα διὰ παραδειγμάτων ἐπίτηδες πρὸς τοῦτο ἐκλεγομένων.

Ἡ Γραμματικὴ θὰ εἶναι κατ' ἀνάγκην μεικτὴ, ὅπως καὶ ἡ κοινὴ ὁμιλουμένη ἐφ' ἧς θὰ στηριχθῇ αὕτη.

Ἄλλ' ἀκολουθοῦσα ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν τὴν ἀρχὴν τῆς *Καλῆς Χρήσεως*, ἡ ὁποία κατὰ τὸν Vaugelas ἀποτελεῖ τὸ θεμέλιον ὄλων τῶν ζωντανῶν γλωσσῶν, φρονεῖ ὅτι ἐπιτρέπεται εἰς ἕνα λαὸν νὰ γράφῃ κανονικῶς ὅ,τι εἶναι γενικῶς ἐν χρήσει τόσον ὑπὸ τῶν μορφωμένων ὅσον καὶ ὑπὸ τῶν ἀπαιδευτῶν τάξεων αὐτοῦ. Ὅθεν, διὰ νὰ εἶναι συνεπὴς πρὸς τὴν ἀρχὴν αὐτὴν, ἡ γλῶσσα τὴν ὁποίαν θὰ καθιερώσῃ θὰ εἶναι κατ' ἀνάγκην μεικτὴ. Ὡς γνωστὸν δὲ ἀνέκαθεν, ἀπὸ μακρᾶς σειρᾶς αἰώνων, ἡ παράδοσις τῆς γλώσσης μας ὑπῆρξε διττή. Ὅθεν δὲν δυνάμεθα νὰ μεταβάλωμεν τὸ γλωσσικὸν ἡμῶν αἶσθημα καὶ τὴν φύσιν ἐν γένει τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ μόνον νὰ κανονίσωμεν κατὰ τὸ δυνατόν αὐτὴν. Καὶ εἰς τὴν Γαλλικὴν ἡ ἀνάμειξις δὲν περιορίζεται εἰς μόνον τὸ λεξιλόγιον ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς τύπους. «Διακρίνομεν», γράφει ἡ Γαλλ. Ἀκαδημία (Γραμμ., σ. 12), «μεταξὺ τῶν καταλήξεων, ὅπως καὶ μεταξὺ τῶν ἀπλῶν λέξεων, ἕκείνας αἱ ὁποῖαι εἶναι δημώδους καταγωγῆς καὶ ἕκείνας, αἱ ὁποῖαι εἶναι λογίας προελεύσεως.» Ὅθεν ἡ γαλλικὴ γλῶσσα, ὅπως καὶ ὅλαι αἱ ζωνταναὶ γλῶσσαι, εἶναι μείγμα λογίων καὶ δημωδῶν γλωσσικῶν στοιχείων. Τοιαύτη κατ' ἀνάγκην συμφώνως πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς *Χρήσεως*, κατὰ τὸ κοινὸν γλωσσικὸν παράδειγμα, πρέπει νὰ εἶναι καὶ ἡ ἐπίσημος ἐθνικὴ ἡμῶν γλῶσσα. Ὁ συμβιβασμὸς αὐτὸς μεταξύ τῶν δύο γλωσσῶν ἡμῶν εἶναι ἀναπόφευκτος. Ὑπὲρ τοιούτου συμβιβασμοῦ ἐκηρύχθη καὶ ὁ μέγας Γερμανὸς Ἑλληνιστὴς Wilamowitz: «Βεβαίως δὲν δύναται νὰ γίνῃ πρόοδος», ἔγραφε πρὸς τὸν Krumbacher, «διὰ τῆς καθαρειούσης, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκχυδαῖσις θὰ ἦτο σήμερον ἐναντίον τῆς ἱστορίας. Δὲν δύναται νὰ γίνῃ εἰς τὸν 20ον αἰῶνα ὅ,τι ἦτο ἴσως δυνατόν νὰ γίνῃ κατὰ τὸν 14ον. Οἱ νεώτεροι Ἕλληνες ὀφείλουν ὅχι εἰς ἑαυτοὺς ἀλλ' εἰς τοὺς προγόνους των τὴν ὑπαρξίν των. Λοιπὸν ἀνάγκη νὰ ἐπέλθῃ συμβιβασμὸς τις, ἡ γλῶσσα ὀφείλει καὶ δύναται νὰ στραφῇ ὀλίγον πρὸς τὸ παρελθόν· γλῶσσα ἄνευ φιλολογίας εἶναι ἀκατάλληλος νὰ περιλάβῃ νεώτερον πολιτισμόν.» Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Krumbacher, ἂν καὶ σφοδρὸς πολέμιος τῆς καθαρειούσης, γράφει: «αἱ ἐν τῇ ζωντανῇ γλώσσῃ ὑπάρχουσαι διαφοραὶ θὰ ἐξομαλυνθῶσι προτιμωμένης μιᾶς ὁρισμένης

διαλέκτου είτε τῆς κοινῆς γλώσσης τῆς βαθμηδὸν μορφωθείσης ἐν Ἀθήναις.... Παραχωρήσεις εἰς νεκρά στοιχεῖα θὰ εἶναι πάντοτε ἀναπόφευκτοι, διότι οὐδεμίαν γραπτὴν γλῶσσαν δύνανται νὰ παρακολουθῆ κατὰ πόδας τὴν ἀέναον κίνησιν τῆς φυσικῆς γλώσσης, καὶ μένουσιν αἱ τοιαῦται παραχωρήσεις ἀθῶαι ἐφ' ὅσον δὲν ἐγγίζουσι τὴν ἐσωτάτην ζωικὴν οὐσίαν τῆς γραφομένης γλώσσης... Ἐπίσης δὲν δύνανται κανεῖς νὰ μὴ ἐγκροῖν τελειῶς τὴν χρῆσιν μερικῶν ἀπηρχαιωμένων τύπων ἢ λέξεων εἰς τὸν ποιητικὸν λόγον ἢ εἰς στερεοτύπους φράσεις, ἐκκλησιαστικὰς ρήσεις, παραπομπάς, παροιμίας κλπ., ἢ εἰς ὠρισμένον σκοπὸν, π. χ. πρὸς ἐπίτευξιν ἀρχαϊκῆς τιнос ἐντυπώσεως. Φυσικὰ εἰς τὰ τοιαῦτα θὰ δύνανται καὶ ἡ Νεοελληνικὴ γλῶσσα ἄνευ βλάβης νὰ ἐπιτρέπη εἰς ἑαυτὴν τὴν αὐτὴν ἐλευθερίαν, τὴν ὁποίαν αἱ ἄλλαι γραφόμεναι γλῶσσαι. Ἐν τούτοις ὑπάρχει ἐν σημείον, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ ἀξίωσις τῆς φυσικῆς γλώσσης δὲν δύνανται νὰ ἐπιτευχθῆ ἐντελῶς, καὶ τοῦτο εἶναι αἱ ἀρχαῖαι λέξεις, αἱ ὁποῖαι εἶναι εἰσηγμένα ἤδη ἀπὸ μακροῦ χρόνου εἰς τὴν γραφομένην γλῶσσαν, στενωῶς μετὰ τῆς συνηθείας τοῦ γραπτοῦ λόγου ἀναπτυχθεῖσαι καὶ αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναπληρωθοῦν δι' οὐδενὸς ἰσοδυναμοῦ ἐκ τῆς φυσικῆς γλώσσης. Ἐνταῦθα θὰ ἀναγκασθῆ κανεῖς καὶ ὡς πρὸς τὴν φωνητικὴν καὶ ὡς πρὸς τὸ τυπικὸν νὰ ὑποχωρήσῃ πολυειδῶς εἰς τὴν ἐρριζωμένην Χρῆσιν.... Εἰς ἐπιστημονικοὺς συγγραφεῖς θὰ εὐρεθῆ κανεῖς εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ παραδεχθῆ λογίας λέξεις, τῶν ὁποίων ὁ φθογγικὸς συνδυασμὸς σήμερον μόνον μετὰ μεγίστου κόπου δύνανται νὰ ἐκφωνηθῆ. Εἰς τὸν ἀγῶνα μεταξὺ τῆς ἀρχαίας καὶ νεωτέρας φωνητικῆς θὰ διηκολύνετο σημαντικῶς ἡ συνεννόησις τῶν δύο μερίδων, ἂν ἠκολούθουν εἰς τὴν ὀρθογραφίαν ὅσον τὸ δυνατὸν ὁμοιομόρφως τὴν ἱστορικὴν ἀρχήν. Ὄρθογραφία λίαν ἱστορικῶς χρωματισμένη εἶναι εὐκόλως ἀνεκτὴ εἰς μερικὰς γλῶσσας, π. χ. εἰς τὴν Ἀγγλικὴν, Γαλλικὴν καὶ Ρουμανικὴν. Τοιοῦτοτρόπως θὰ ἦτο δυνατὸν εἰρηκῶς, διὰ τινος εἰς τὴν γραφὴν πλάνης, νὰ διαλυθῆ ἡ φιλονικία περὶ τοῦ κατὰ τὴν προφορὰν μὴ ἀκουομένου τελικοῦ ν καὶ τινων ἄλλων. Ἐντελῶς ἐσφαλμένον θεωρῶ, ἀκριβῶς διὰ τὴν τεραστίαν σημασίαν τῆς παραδόσεως εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, τὸν ὑπὸ τοῦ Ψυχάρη εἰσαχθέντα τρόπον τῆς ἀποδόσεως τοῦ αυ διὰ τοῦ αφ κλπ.

» Εἰς τὸ τυπικὸν ἐπιβάλλονται παραχωρήσεις εἰς τὴν ἀρχαίαν γραμματικὴν, ἰδίως εἰς ἀποκρυσταλλωθείσας ἐκφράσεις», π. χ. οἱ νόμοι τῆς φύσεως, εἰς λογίας λέξεις, καθὼς εἰς τὴν λέξιν τάσις, τῆς ὁποίας τὴν γενικὴν ὑπὸ τοῦ ὀρθοῦ αἰσθήματος ὀδηγουμένοι ἐσημάτισαν τάσεως καὶ πρὸ παντὸς εἰς τοὺς πολυαριθμοὺς τεχνικοὺς ὄρους, τοὺς εἰσαχθέντας ὑπὸ τοῦ Κράτους, τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν λογίων εἰς τὴν ἐπίσημον καὶ ἐπιστημονικὴν γλῶσσαν, τῶν ὁποίων τὸ τυπικὸν ἐναντιοῦται πρὸς τοὺς σημερινοὺς γλωσσικοὺς νόμους, π. χ. βασιλεύς, κοινότης κλπ. Ὅλας τὰς λέξεις αὐτὰς νὰ μεταχύσῃ κανεῖς διὰ μιᾶς εἰς τὴν γραμματικὴν μήτραν τῆς φυσικῆς γλώσσης ἢ νὰ ἀναπληρώσῃ διὰ λέξεων αὐτῆς, ὅπως ἀπαιτεῖ ὁ τυφλὸς ζῆλος μερικῶν ἀναμορφωτῶν, δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν ἕνεκα ἐνδοιασμῶν τινων εἰς τὴν πράξιν, οἱ ὁποῖοι ἰδίᾳ παρουσιάζονται ὅταν πρόκειται περὶ ἐπισήμων τεχνικῶν πραγμάτων.... Εἰς τὸ λεξικὸν τέλος ὁ συμβιβασμὸς

εἶναι ὄχι μόνον συγχωρημένος ἀλλ' ἀπολύτως ἀναγκαῖος, καὶ μάλιστα εἰς πολὺ μεγαλύτερον βαθμὸν παρὰ εἰς τὸ φθογγολογικὸν καὶ τὸ τυπικόν. Διότι δὲν πρέπει νὰ ἀρνηθῶμεν τὴν *πτωχείαν* τῆς δημώδους γλώσσης περὶ τὰς ἐκφράσεις διὰ τὰς ποικίλας ἀνάγκας τοῦ σημερινοῦ πολιτισμοῦ. Ἐκτὸς τοῦ πλουσίου λεξικοῦ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν καὶ πολυάριθμοι νέαι λέξεις ἐκ στοιχείων τοῦ ἀρχαίου λόγου σχηματισθεῖσαι. Ὁ πολὺς Σ. Καμανούδης ἔχει ἀποθησαυρίσει περὶ τὰς 6000 τοιαύτας νεοελληνικὰς λέξεις.

»Ὡς γενικὴ ἀρχὴ διὰ τὰς παραχωρήσεις εἰς τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν καὶ τὴν *καθαρεύουσαν*, τόσον εἰς τὴν φωνητικὴν καὶ τὸ τυπικὸν ὅσον καὶ εἰς τὸ λεξικόν, ἔπρεπε νὰ τεθῆ ἡ ἑξῆς ἀρχή: νὰ μὴ παραλαμβάνεται οὐδὲν λόγιον στοιχείον καὶ οὐδεμία λέξις μόνον διὰ τὸν λόγον ὅτι εἶναι ἀρχαία. Καὶ τὰνάπαλιν νὰ μὴ ἀποφεύγονται τύποι καὶ λέξεις, διότι δὲν εἶναι ἀρχαία..... Ἐπιτρέπεται ὁμως ἡ εἰσαγωγὴ ἀρχαίας ἑλληνικῆς λέξεως, ἡ ὁποία προστατεύεται διὰ τινος εἰδικῆς σημασίας: π. χ. αἱ θρησκευτικαὶ λέξεις, ὅπως *ἄρτος* παρὰ τὸ *ψωμί*, κλπ. Καθ' ὅμοιον τρόπον πρὸς τὰς ἐκκλησιαστικὰς ταύτας λέξεις θὰ εἰσαχθῶν βεβαίως σὺν τῷ χρόνῳ καὶ πολλὰ ἀρχαῖα, ἰσοδύναμοι πρὸς τὰς λαϊκάς, μετὰ ἐκφραστικῆς τινος σημασίας. Πρὸ παντὸς ὁμως συνιστᾶται ἡ εἰσαγωγὴ ἀρχαίων ἑλληνικῶν, ἢ δι' ἀρχαίων ἰστοικῶν σχηματισμένων λέξεων δι' ἐπιστημονικὰς καὶ τεχνικὰς ἐννοίας. Ὁ δανεισμὸς ἀρχαίων λέξεων μὲ εὐκόλον τυπικὸν καὶ ὁ σχηματισμὸς νέων λέξεων δι' ἀρχαίων στοιχείων, καθὼς καὶ ἡ χρησιμοποίησις ἀρχαίων τινῶν τύπων καὶ φθογγικῶν συμπλεγμάτων, εἶναι φόρος τὸν ὁποῖον καὶ οἱ ριζοσπάσται ὑπέρμαχοι τοῦ ὁμοιομόρφου δημώδους χαρακτῆρος τῆς γραφομένης γλώσσης ἐπιτρέπεται ἀνευδοιάστως νὰ ἀποτίσουν εἰς τὸν ἀφθαστον πλοῦτον τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ εἰς τὴν γλωσσοπλαστικὴν ἐργασίαν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος.»

Ἐντελής ἐξίσωσις μεταξὺ γραφομένης καὶ ὁμιλουμένης γλώσσης οὐδέποτε θὰ ἐπέλθῃ καὶ εἰς τὴν νεοελληνικὴν γλῶσσαν, ἀπλῶς διότι ἡ δημώδης μεταβάλλεται ἀενάως. Μετὰ τοῦ ἀειροῦ τουτοῦ ποταμοῦ τῆς ὁμιλουμένης γλώσσης οὐδέποτε καὶ οὐδαμοῦ δύναται νὰ συμβαδίζῃ ἡ γραπτὴ γλῶσσα: ἀλλ' ἀκριβῶς διὰ τοῦτο πρέπει νὰ γίνεται ἐκάστοτε προσαρμογὴ τῆς γραπτῆς γλώσσης πρὸς τὴν ὁμιλουμένην. *Εἶναι δὲ παράλογον νὰ θέλουν κατὰ τὴν ἀναθεώρησιν τῆς ἑλληνικῆς γραφομένης γλώσσης, ἡ ὁποία ἀναθεώρησις ἔχει παρὰ πολὺ ἀναβληθῆ, νὰ καθορίζουν τεχνητῶς τεραστίαν ἀποστασιν μεταξὺ τῆς γραφομένης καὶ τῆς ὁμιλουμένης.* Ὅσον στενωτέρα εἶναι ἡ μεταξὺ τῶν δύο σχέσις τόσον εὐκολώτερον θὰ διαμορφωθῆ πρωτότυπος, ζωντανὴ φιλολογία, καὶ θὰ ἐπαρκέσῃ ἡ γραφομένη γλῶσσα εἰς ὅλους τοὺς σκοπούς.» (*Krumbacher, Τὸ πρόβλημα τῆς γραφομένης ἑλληνικῆς*). Ὅθεν καὶ κατ' αὐτὸν ἀκόμη τὸν θερμὸν ὑπέρμαχον τῆς δημώδους καὶ ἔχθρον τῆς καθαρευούσης Krumbacher ἡ ἐπίσημος ἐθνικὴ ἡμῶν γλῶσσα εἶναι ἀναπόφευκτον καὶ ὑπὸ τῶν πραγμάτων ἐπιβεβλημένον νὰ ἀποτελεσθῆ ἀπὸ τὸν συνδυασμὸν τῶν δύο γλωσσικῶν συστημάτων, τῆς λογίας παραδόσεως

καὶ τῆς δημώδους χρήσεως. Ἄλλ' ὅπως καὶ αἱ λοιπαὶ ζωνταναὶ γλῶσσαι καὶ ἡ νεοελληνικὴ θὰ παρουσιάξῃ διαφόρους ποικιλίας ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν, τοῦ σκοποῦ, τοῦ προσώπου καὶ τῆς κοινωνικῆς τάξεως τοῦ γράφοντος ἢ ὁμιλοῦντος. «Εἰς μίαν πολιτισμένην κοινωνίαν», γράφει ὁ Daujat (σ. 568), «αἱ διαφοραὶ τῆς γλώσσης ἀναλόγως τῆς χρήσεως εἶναι μέγιστα. Πρὸ παντὸς παρατηρεῖται ἡ κυριώτερα διαφορὰ μεταξὺ τῆς ὁμιλουμένης γλώσσης (μᾶλλον αὐθορμήτου, μᾶλλον ἀνεπτυγμένης, μᾶλλον ἐλευθέρως) καὶ τῆς γραφομένης (πλέον ἀρχαϊκῆς, πλέον ἐπεξεργασμένης, ὄργανου τῆς σκέψεως ἐντελεστέρου). Εἶναι πασίγνωστον ὅμως ὅτι δὲν γράφομεν ὅπως ὁμιλοῦμεν, καὶ μάλιστα χωρὶς νὰ τὸ ἀντιλαμβανώμεθα. Θὰ ἀναφέρω ἐν προσωπικὸν παράδειγμα: ὁμιλῶν καὶ εἰς διάλεξιν ἀκόμη οὐδέποτε μεταχειρίζομαι τὸν χρόνον *preterit* ἀντιθέτως, ὅταν γράφω ἄρθρον ἢ βιβλίον, ὁ χρόνος αὐτὸς μοῦ ἔρχεται αὐθορμήτως ὑπὸ τὴν πένναν μου.... Εἰς τὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα προορίζονται διὰ δημοσίευσιν καὶ εἰς τὰ ὁποῖα ἐπιζητεῖται, καὶ ὅταν ἀκόμη εἶναι ἐπιστημονικοῦ ἢ τεχνικοῦ χαρακτῆρος, ἀλλὰ κυρίως φιλολογικοῦ, ἢ κομπούτης, ἢ πλαστικότης, ἐν μιᾷ λέξει τὸ καλλιτεχνικὸν στοιχεῖον, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον προσαρμοζόμενον εἰς τὴν ἰδίαν προσωπικότητα καὶ εἰς τὸ εἶδος, τὸ ὁποῖον πραγματευόμεθα, ἢ διαφορὰ τῆς γλώσσης εἶναι αἰσθητή.» Ἐπίσης αἱ ἐπιστῆμαι ἐδημιούργησαν ἐκάστη κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον εἰδικὴν γλῶσσαν καὶ πρὸ πάντων ἀκριβεῖς ἐπιστημονικοὺς ὅρους. Οἱ ὅροι καὶ αἱ ἐκφράσεις αὐταὶ εἰσέρχονται εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν καθ' ὅσον κλάδος τις ἐκλαίκευεται (ὅπως ἡ ἰατρικὴ) ἢ ἐπιδέχεται πρακτικὰς ἐφαρμογὰς. Μὲ τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον ἔχομεν τὴν ἐπαγγελματικὴν γλῶσσαν· ἀλλ' ἐδῶ πολλοὶ ὅροι δημιουργοῦνται μετὰ σκέψεως καὶ δανείζονται καὶ ἀπὸ τὰς ἀρχαίας καὶ ἀπὸ τὰς ζωντανὰς γλώσσας. Καὶ ἐν γένει ἡ γραφομένη γλῶσσα διαφέρει πολλάκις πανταχοῦ καὶ εἰς λέξεις καὶ εἰς φράσεις καὶ εἰς τύπους καὶ εἰς σύνταξιν τῆς κοινῆς ὁμιλουμένης καὶ ἀκόμη περισσότερον τῆς δημώδους. Τὰ 4/5 τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ, κατ' αὐτὸν ἀκόμη τὸν 19ον αἰῶνα, εἶχον ἰδίαν γλῶσσαν, διάφορον τῆς τῶν μορφωμένων τάξεων καὶ ἔτι μᾶλλον τῆς τῶν κλασσικῶν συγγραφέων, τοὺς ὁποίους δὲν ἠγνόει καὶ ἀκόμη ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲν ἐννοεῖ. Ὅθεν καὶ κατ' αὐτὸν τὸν Krumbacher εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀποκλεισθοῦν καὶ ἐξοβελισθοῦν ἐκ τῆς ἐπισήμου νεοελληνικῆς γλώσσης ἡμῶν λέξεις, φράσεις καὶ ἄλλα γλωσσικὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι νεκρά, ἐφ' ὅσον χρησιμοποιοῦνται ἀπὸ αἰῶνων εἰς τὸν γραπτὸν λόγον, ἥτοι ἀνήκουν εἰς τὴν *Καλὴν* καὶ *Ὠραίαν Χοῆσιν*, δὲν ἀνήκουν ὅμως εἰς τὴν κοινῶς ὁμιλουμένην γλῶσσαν καὶ τὴν δημῶδη.

Ἄφ' ἑτέρου δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνουν δεκτὰ καὶ ὅλα τὰ γλωσσικὰ στοιχεῖα τῆς λαϊκῆς γλώσσης ἀλλὰ μόνον, ὅπως γράφει αὐτὸς ὁ ὑπέρμαχος τῆς δημοτικῆς *Vaugelas*, ὅσα ἀνήκουν εἰς τὴν *Καλὴν Χοῆσιν*. «Εἰς κάθε πολιτισμένον τόπον», λέγει ὁ θερμοὺς ὀπαδὸς τῆς δημοτικῆς *Bauché*, ὁ λαὸς ὁμιλεῖ γλῶσσαν, ἢ ὁποῖα διαφέρει ὄχι μόνον τῆς γραπτῆς φιλολογικῆς γλώσσης ἀλλὰ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον καὶ ἐκείνης ἢ ὁποῖα ὁμιλεῖται συνήθως ὑπὸ τῶν ἀνωτέρων τάξεων, ὑπὸ τῆς καλῆς κοινῶς

νίας... Ἡ δημώδης αὐτὴ γλῶσσα ὀμιλεῖται φυσικῶς ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων τοῦ λαοῦ, οἱ ὅποιοι τὴν παρέλαβον ἀπὸ τὸν πατέρα των καὶ τὴν μητέρα των καὶ τὴν ἀκούουν καθ' ἑκάστην εἰς τὰ χεῖλη τῶν ὁμοίων των... Ἡ γλῶσσα τοῦ κατωτέρου λαοῦ, τοῦ ὄχλου, περιέχει συνήθως χυδαίας καὶ αἰσχροῦς λέξεις, αἱ ὅποιοι τοῦ φαίνονται ἀπαραίτητοι διὰ νὰ αὐξήσουν τὴν εὐχαρίστησιν καὶ τὴν δύναμιν τοῦ λόγου... Ὁ ὄχλος λοιπὸν ἀγαπᾷ τὴν χυδαιότητα καὶ τὴν αἰσχροτότητα... Ὅθεν ὁ καλλιτέχνης τοῦ λόγου ὀφείλει νὰ ἀποκρούσῃ, κατὰ τὸ δυνατόν, τὰς δημώδεις ἐκφράσεις, αἱ ὅποιοι εἶναι ὀλιγώτερον ὠραῖαι, ὀλιγώτερον ἀπλαῖ, ὀλιγώτερον ἀκριβεῖς καὶ ὀλιγώτερον εὔηχοι ἀπὸ τὰς παλαιὰς γαλλικὰς λέξεις μας, εἶναι περιτταὶ καὶ ἀπειλοῦν νὰ τὰς ἐκθρονίσουν.» (Le langage populaire, Introduction).

Ὁ δὲ ἀκαδημαϊκὸς Hermann (Lancelot) γράφει: «Ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ὑποστηρίζω εἶναι ἡ καλὴ χρῆσις καὶ τὸ καλὸν ὕφος τῆς γλώσσης. Ἄπευθύνομαι ὄχι εἰδικῶς εἰς τοὺς συγγραφεῖς ἀλλ' εἰς ὅλα τὰ πρόσωπα τῆς καλῆς τάξεως καὶ δὲν ἀφίνω καμμίαν εὐκαιρίαν διὰ νὰ δείξω ὅτι τὸ ὀμιλεῖν ὀρθῶς, ἄνευ ματαίας ζητήσεως καθαρότητος, ἰδίως ἄνευ ἵχνους σχολαστικισμοῦ, εἶναι ἀναπόφευκτον ὅσον καὶ τὸ νὰ μεταχειριζώμεθα τὸ ρινόμακτρον.»

Ὁμοίως καὶ ὁ Γάλλος ποιητὴς Claudel ἀπαντῶν εἰς σφοδρὰν ἐπίκρισιν διὰ τὸν ἄκρον δημοτικισμόν του γράφει: «Δὲν πρόκειται νὰ ἐκθρονίσωμεν διὰ μιᾶς ὡς γραπτὴν τὴν δημώδη γλῶσσαν. Αὐτὸ δὲν εἶναι ζήτημα ἀρχῆς ἀλλὰ καλαισθησίας. Ἡ δημώδης γλῶσσα, ὅσονδήποτε εὐχάριστος καὶ ἂν εἶναι εἰς τὴν ἀκοήν μου, ὅπως ἦτο καὶ εἰς τὰ ὄτα τοῦ Ronsard, τοῦ Malherbe καὶ τοῦ Vaugelas, ἔχει ὑπερβολικὰ δυνάτην ὁσμῆν. Ἐχει παρὰ πολλὰς εἰκόνας καὶ ιδέας χυδαίας, αἱ ὅποιοι δὲν ἐπιτρέπουν νὰ τὴν εἰσαγάγωμεν ἄνευ κριτικῆς καὶ ὅπως-ὅπως εἰς ἓνα βιβλίον καὶ εἰς μίαν λεπτὴν συνομιλίαν. Αὐτὸ τὸ ὅποιον ἠθέλησα νὰ εἶπω εἶναι ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ τῆς ἐπιβάλωμεν θρησκευτικὴν δίωξιν καὶ ἀνάθεμα.»

Τοιαῦτα εἶναι αἱ ἐπιστημονικαὶ ἀρχαὶ καὶ τοιαῦτα αἱ γινώμαι ἐπιφανῶν γλωσσολόγων, λογοτεχνῶν καὶ συγγραφέων ἀνηκόντων καὶ εἰς τὰς δύο γλωσσικὰς μερίδας περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος ἐν γένει. Ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν ἐκανονίσθησαν καὶ κανονίζονται, ἐκκαθαρίζονται, πλουτίζονται καὶ ζωογονοῦνται ὅλαι αἱ ζωνταναὶ γλῶσσαι. Ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν εἰργάσθησαν ὁ Vaugelas καὶ ὁ Malherbe ἐν Γαλλίᾳ διὰ νὰ τακτοποιήσουν τὴν χαώδη γλωσσικὴν κατάστασιν τοῦ 17ου αἰῶνος, διατηρήσαντες ὅ,τι ἀνῆκεν εἰς τὴν *Καλὴν Χρῆσιν* οὕτως ἀπέρριψαν τὰς χυδαίας καὶ διαλεκτικὰς λέξεις ἀλλὰ καὶ ἔκοψαν τὰς γεφύρας, αἱ ὅποιοι συνέδεον τὴν γλῶσσαν μετὰ τῆς ἀρχαίας γαλλικῆς, ἐπιβαλόντες εἰς τοὺς ἀχρηστοὺς ἀρχαϊσμοὺς τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου (Daujat, Histoire de la lang. franc. Introduction). Οὐδαμοῦ καὶ οὐδέποτε προσέβησαν εἰς ἀκρωτηριασμοὺς καὶ ἀποκοπὰς τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἄλλου γλωσσικοῦ συστήματος· ἡ ἐπίσημος γραπτὴ, ἡ ἀνεγνωρισμένη καὶ κοινῶς ἐν χρήσει ἐθνικὴ γλῶσσα, εἶναι πανταχοῦ ἀνάμεικτος ἐκ στοιχείων τῆς λογίας καὶ τῆς δημώδους, ἡ ὁποία συνεχῶς εἰς αὐτὴν εἰσαγο-

μένη τὴν πλουτίζει καὶ τὴν ζωογονεῖ ἀπαύστως. Τὰς αὐτὰς ἀρχὰς καὶ τὰ αὐτὰ μέτρα ὀφείλομεν νὰ λάβωμεν φυσικὰ καὶ ἡμεῖς πρὸς κανονισμόν καὶ καθιέρωσιν τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν γλώσσης· ἢ ἀνάμεικτος, κατ' ἀνάγκην, θὰ εἶναι καὶ ἡ ἐπίσημος νεοελληνική. Καὶ τὴν ἀνάγκην αὐτὴν τὴν ἐπιβάλλει ὄχι μόνον ἡ Ἐπιστήμη, ἡ θεωρία καὶ ἡ ἱστορία τῶν λοιπῶν ζωντανῶν γλωσσῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ *πραγματικότητα*· διότι ὑπ' αὐτῶν τῶν *πραγμάτων* ἐπιβάλλεται νὰ διατηρήσωμεν ὅλα τὰ εἰς τὴν *Καλὴν Χοῆσον* ἀνήκοντα γλωσσικὰ στοιχεῖα ἀπορρίπτοντες μόνον τὰ χυδαῖα καὶ ἰδιωματικά.

Παραδείγματα δεικνύοντα τὴν ἀνάγκην χρήσεως καὶ τῶν δύο γλωσσικῶν μορφῶν.

Πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι καὶ τῶν δύο γλωσσικῶν μορφῶν ἡ χρῆσις εἶναι ἀπαραίτητος παραθέτομεν τὰ ἐπόμενα παραδείγματα :

τὸ χέρι, ἀλλὰ καὶ «ἐκ δευτέρας χειρός», «μοῦ ἔδωσε χεῖρα βοηθείας»· χειρονομός, χειροτέχνης, προχείρως, χειροτέχνημα, ἰδιοχείρως, αὐτόχειρ κλπ.

ἡ εὐλογία (ἀσθένεια), ἀλλὰ καὶ ἡ εὐλογία (τοῦ Θεοῦ, τῶν γονέων κλπ.).

τὸ τραπέζι, ἀλλὰ καὶ ἡ τράπεζα (Ἐθνική, Ἐκδοτική, Ἁγία, πρασίνη τράπεζα κλπ.).

τὸ ποτήρι, τὸ σαλιστήρι, τὸ τρεχαντήρι κλπ., ἀλλὰ καὶ τὸ *χρηματιστήριο*, τὸ *Δημοπρατήριο*, τὸ *Δικαστήριο*.

τὸ δεμάτι, ἀλλὰ καὶ τὸ δωμάτιον, τὸ ἐμπόριον, τὸ σωτήριο, τὸ μυστήριο, τὸ κοιτήριον.

τὸ κατώ(γ)ει, ἀλλὰ καὶ τὸ βασίλειον, τὸ δάνειον, τὸ Ὑπουργεῖον, τὸ φρουραρχεῖον, τὸ ταχυδρομεῖον, τὸ ταμεῖον κλπ.

ὁ πατέρας, ἀλλὰ καὶ ὁ πατήρ (Ἀθανάσιος) καὶ πάτερ Νικόλαε, καὶ Πάτερ ἡμῶν κλπ. ἐλιά, ἀλλὰ καὶ ἐλαία καὶ περικεφαλαία καὶ αὐλαία καὶ χυδαία κλπ.

ὁ φονιάς, ὁ βασιλιάς, ἀλλὰ καὶ ὁ φονεύς, ὁ βασιλεύς, ὁ ἐκλογεύς, ὁ γραμματεὺς κλπ.

ἡ συντροφιά, ἡ Σοφία, ἀλλ' ἡ οὐσία, ἡ περιουσία, ἡ ὑπηρεσία, ἡ σωτηρία, ἡ μανία, ἡ κακία, ἡ ἁμαρτία κλπ.

ἡ στενοκεφαλιά, ἀλλ' ἡ περικεφαλαία (ὄχι περικεφαλιά).

ὁ μπακάλης, ὁ μανάβης, ὁ χασάπης κλπ., ἀλλὰ καὶ ὁ καπνοπώλης, ὁ ἀνθοπώλης, ὁ βιβλιοδέτης κλπ.

γελιέμαι, ἀγαπιέμαι κλπ., ἀλλὰ καὶ ἀπατῶμαι, (ὄχι ἀπατιέμαι), ἐξαοτῶμαι, ἐκτιμῶμαι, (ὄχι ἐξαοτιέμαι, ἐκτιμιέμαι), κοιμᾶται (ὄχι κοιμιέται), ἀποκτᾶται (ὄχι ἀποχτιέται), καταργεῖται (ὄχι καταργιέται = καταρᾶται), ζητεῖται, θεωροῦμαι (ὄχι θεωριέμαι), (ἐν)θυμᾶται (ὄχι θυμιέται), ἀρκοῦμαι (ὄχι ἀρκιέμαι), ἀρνοῦμαι (ὄχι ἀρνιέμαι), διηγοῦμαι (ὄχι διηγιέμαι), χρησιμοποιοῦμαι (ὄχι χρησιμοποιέμαι) κλπ.

πηγαίνοντας, τρώγοντας, λέγοντας, ἀλλὰ καὶ θεοῦ θέλοντος, καιροῦ ἐπιτρέποντος κλπ.

εὐχαρίστως ἐπερῶσαμεν εἰς αὐτὸ τὸ σπίτι, ἀλλὰ καὶ εὐχάριστα ἐπερῶσαμεν εἰς αὐτὸ τὸ σπίτι κλπ.

ἀκριβῶς εἰς, ἀλλὰ καὶ ἀκριβὰ ἠγοράσαμεν ἐκεῖ τὰ πράγματα, ἦρθεν ἀκριβῶς εἰς τὰς ἑννέα, γι αὐτὸ ἀκριβῶς κ' ἐγὼ δὲν μπορῶ νὰ τὸ παραδεχθῶ κλπ.

Νοτιάς, Βοριάς κλπ., ἀλλὰ καὶ πρὸς Νότον, πρὸς Βορρᾶν. Νότιος πόλος, Βόρειος πόλος, Βορειοδυτικὸς ἄνεμος, Νοτιοανατολικὸς ἄνεμος κλπ.

τὸ κρεββάτι, ἀλλὰ καὶ ἡ κλίνη, κλινική, κλινήρης, ἀστυκλινική.

βαριέται, πειτιέται μὰ στιγμή, ἀλλὰ καὶ βαρύνεται, ἐπεβαρύνθη (μὲ χρέος)· μετριέται, ἀλλὰ καὶ περιποιεῖται, ἐνθυμεῖται, ἀρκεῖται στὰ ὀλίγα κλπ.

γελασμένος, μορφωμένος, χαλασμένος, παιδευμένος κλπ., ἀλλὰ καὶ ἐξηντλημένος, διεφθαρμένος, ἐξησκημένος, ἐξησθνημένος (ὄργανισμός), πεπαιδευμένος, γεγονὸς τετελεσμένον, διεσκορπισμένος, συνεσταλμένος, διεσταλμένος, πεπερασμένος, προσκεκλημένος, ἐπιτετραμμένος, συγκεχυμένος, τεθλασμένη (γραμμή), πεπειραμένος τεχνίτης, τὸ πεπρωμένον, δὲν εἶναι διατεθειμένος νὰ μοῦ τὸ χαρίσῃ, ἔχεις κἄτι συγκεκριμένον νὰ μοῦ προτείνῃς, αὐτὸ εἶναι διαδομένον εἰς ὅλην τὴν χώραν, αὐτὴ ἡ γνώμη μου εἶναι πεπλανημένη, εἶμαι πεπεισμένος, αὐτὸ δὰ τὸ ζήτημα εἶναι πιὰ λελυμένον, καταπεπονημένος, σεσημασμένος (λωποδύτης), λυμένο (τὸ σκυλί), αἰσθάνομαι τὸν ἑαυτὸν μου καταβεβλημένον κλπ.

θα εἶπω, ἀλλὰ καὶ θα διαλέξω, θα ἐκλέξω κλπ.

τὸ ξίδι, ἀλλὰ καὶ τὸ ὄξος, ὄξυγόνον κλπ.

τὸ σπίτι, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐμπορικὸς οἶκος, οἰκοκυρά, οἰκογένεια, οἰκότροφος, οἰκοδεσπότης, οἰκοκύρης, οἰκογενειάρχης κλπ., ἐδόθηκε, ἀλλὰ καὶ ἐξηγέρθη (εἰς τὸ ἄκουσμα), διεδόθη, ἐπεδόθη, ἐξεδόθη, ἐπείσθη, προσεκλήθη, ἀντελήφθη, διεσύρηθη (ἡ ὑπόληψις του), ὑπεδείχθη, ἀπεδόθη, ἐξηντλήθη, διετέθη (ἡ πίστωσις)· Δίνω, ἀλλὰ καὶ δίδω, διαδίδω, ἐκδίδω, ἐπιδίδω, προδίδω, ἀποδίδω, παραδίδω κλπ.

ἐνδοξη, σύγχρονη, ἔντιμη, ἄδικη, ἀλλὰ καὶ ἠθοποιὸς (ὄχι ἠθοποιά), μόνιμος (κατάστασις), ἡ ὄπαδος (ὄχι ὄπαδή), ἡ συνοδὸς (ὄχι συνοδὴ) κλπ.

ἐγράφηκεν, ἀλλ' ἐνεγράφη, ἐπειράπη, ἐπεστράφη, ἐστάλη, ἀντεγράφη κλπ.· ὁ γέρος, ἀλλὰ καὶ ὁ ἄρχων (ὄχι ὁ ἄρχος) κλπ.· ὁ παθὸς, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐπιλαχὼν (ὄχι ὁ ἐπιλαχός), Παρθενῶν (ὄχι ὁ Παρθενός), ὁ πρωτεύων (ὄχι ὁ πρωτεῦος), παρελθόν, προσόν, προῖόν, περιβάλλον, γεγονός, καθεστώς, ἐνδιαφέρον, μέλλον, συμβάν, ὁ ἐνδιαφέρων (ὄχι ὁ ἐνδιαφέρως) κλπ.

βάζω, ἀλλὰ καὶ θέτω, ἐκθέτω, προσθέτω, καταθέτω (ὄχι προσβάζω, ἐκβάζω), δουλεύω, ἀλλὰ καὶ ἐργάζομαι, συνεργάζομαι (ὄχι συνδουλεύω), συνειργαζόμενη, κατειργασμένος κλπ.

ἀσκοῦμαι (ὄχι ἀσκιέμαι), ἐπεριποιούμην (ὄχι ἐπεριποιόμουν) κλπ.

ἀπαγορεύεται τὸ κάπνισμα, ἀλλὰ καὶ τὸ καπνίζειν, τὸ ὀμιλεῖν, τὸ θορυβεῖν κλπ. Βάζω, ἀλλὰ καὶ βάλλω, διαβάλλω (ὄχι διαβάζω), ἀποβάλλω κλπ.

ἀληθινός, ἀλλὰ καὶ ἀληθής καὶ εὐτυχής (ὄχι εὐτυχιός), συνεχής, διαρκής, συμπαθής, εὐσεβής, εὐγενής, ἀμελής, ἐκκρεμής, συνεπής, ἀπαθής κλπ. Καὶ τὰ οὐδέτερα, ὄχι ἔξ ἴσου εὐχρηστα ἀλλ' ὄχι καὶ νεκρά: ἀηδής, συμπαθές κλπ.: σφαιροειδής, δασώδης, ξυλώδης, πετρῶδης, κλπ.: εὐγενέστερος, διαρκέστερος, εὐσεβέστερος κλπ., ἔθνος μάκρος, πλάτος, κόστος, κέρδος, ἥθος, γεν. ἔθνους, πληθ. ἔθνη, ἦτοι εἰς πλήρη κλίσει τῆς καθαρουούσης· παίρων ἀλλὰ καὶ λαμβάνω, προσλαμβάνω, καταλαμβάνω, ἀναλαμβάνω, καὶ κατελήφθη (ὄχι καταλήφθηκε), προσελήφθη (ὄχι προσλήφθηκε) κλπ.: ἐπρόσεξα, ἐπαράφαγα, ἐκατάλαβα, ἐκατατρόμαξα κλπ. ἄνευ ἐσωτερικῆς συλλαβικῆς αὐξήσεως, ἀλλά: ἐξέφρασα, ἐξέδωκα, διεμήνυσα, ἀπεδοκίμασα, κατέδειξα, ἀπέδειξα, ἀντελήφθη, ἐξέλαβα, συνέλαβα, ἀνέπτυξα, ἐξεζητημένα κλπ.

ἀδίκησα ἀλλὰ καὶ ἠδίκησα, εἴλκυσα (ὄχι ἔλκυσα), ἤλπισα (ὄχι ἔλπισα) κλπ. μονάχος, ἀλλὰ καὶ μόνος (αὐτὸς εἶναι ὁ μόνος Ἕλληγιν ποῦ ἐπῆγεν ἐκεῖ (ὄχι ὁ μοναχὸς Ἕλληγιν κλπ.), βίος, ἀλλ' ὄχι βιός (ἀλλάσσει τὸ νόημα). Μοναχὸς ἀλλὰ καὶ καλόγηρος, μοναχικὴ ζωὴ, μοναχικὸς βίος κλπ.: δείχνω ἀλλὰ καὶ δεικνύω, εἶναι θυμωμένος ἀλλὰ δὲν τὸ ἀποδείχνει, ἀποδεικνύω τὸ θεώρημα (ὄχι ἀποδείχνω), ἐπιδεικνύω (ὄχι ἐπιδείχνω, καταδείχνω, ὑποδείχνω κλπ).

λαβαίνω καὶ λαμβάνω, καταλαβαίνω ἀλλὰ ἀπολαμβάνω, διαλαμβάνω, ἐκλαμβάνω, συλλαμβάνω, προσλαμβάνω, ἐπιλαμβάνομαι κλπ. Ἐναλόγως δὲ καὶ οἱ τύποι: ἐπανέλαβα, συνελήφθη, ἐπανειλημμένως κλπ.

μετροῦς, φυλᾶς, τραγουδοῦς, ἀλλὰ καὶ ἀδικεῖς, χρησιμοποιεῖς κλπ.

θάλασσα, τῆς θάλασσης, ἀλλὰ καὶ τῆς θαλάσσης κλπ.

Ἡ δημῶδης στερεῖται προθέσεων ἐκτὸς τῶν ἀπό, σέ, γιά, μέ. Ὅθεν δὲν ἔχει τὴν ἀναγκαίαν ἀπαραίτητον δυνατότητα νὰ σχηματίζῃ σύνθετα ἐκ προθέσεων, ἐκτὸς τοῦ ξε καὶ ξανά: ξελέγω (ξαναλέγω). Τὴν τάξιν αὐτὴν πρέπει νὰ τὴν ἀποδεχθῆ καὶ ἡ καθαρῆουσα, ὅπου δὲν δύναται νὰ τὴν ἀναπληρώσῃ ἄλλως.

Εἶναι σφάλμα νὰ νομίζεται, ὅτι ἐπιτρέπεται εἰς ἓν Ἔθνος, διὰ λόγους σχολαστικῆς καὶ κακῶς ἐννοουμένης ὁμαλότητος, νὰ ἀφήσῃ ἐκφραστικὰ μέσα τὰ ὁποῖα διατίθεται δι' ὠρισμένας σχέσεις καὶ νὰ περιπέσῃ τοιουτοτρόπως εἰς γλωσσικὴν πτωχείαν. Ὅμοίως, ἐὰν δὲν χρησιμοποιήσωμεν τὸ μέγα πλῆθος τῶν λέξεων, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐνδυθῶσι δημοτικὸν τύπον, ὅπως π. χ. αἱ ἀποτελεῖται, ἐξαριῶται, θεωρεῖται καὶ τόσαι ἄλλαι, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι λέξεις ἄχρηστοι ἢ σπανίως χρησιμοποιούμεναι ἢ λέξεις πολυτελείας ἢ λέξεις τὰς ὁποῖας δυνάμεθα νὰ ἀντικαταστήσωμεν δι' ἄλλων δημοτικῶν, ἀλλὰ κατ' ἀνάγκην ἀπαραίτητον τῆς γλώσσης μας καθημερινῶς χρησιμοποιοῦνται, ἢ πρέπει νὰ τὰς ἐξοστρακίσωμεν ἐξ αὐτῆς, ὁπότε ἡ γλῶσσά μας πτωχαίνει καὶ γίνεται μονότονος καὶ ἀνεπαρκῆς εἰς ἔκφρασιν ἐπιστημονικῶν καὶ ἐν γένει ὑψηλῶν νοημάτων, ἦτοι ἐκπίπτει εἰς γλῶσσαν Ἐθνους ἀπολιτίστου καὶ πτωχοῦ πνευ-

ματικῶς, ἀδυνατοῦντος νὰ ἔχη ἀξίαν λόγου φιλολογίαν καὶ ἐπιστήμην, ἢ πρέπει νὰ τὰς διατηρήσωμεν μὲν ἀλλὰ νὰ ὑποκύψωμεν εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς παραδοχῆς διτυπίας, ἥτοι δύο διαφόρων τύπων, τοῦ ἑνὸς λογίας προελεύσεως καὶ τοῦ ἄλλου τῆς δημώδους χρήσεως, καὶ τῶν δύο χρησίμων καὶ ἀπαραιτήτων, ἀφοῦ καὶ οἱ δύο ἀνήκουν εἰς τὴν *Καλὴν Χρῆσιν* καὶ εἶναι ἀναγκαῖοι.

Τὰ αὐτὰ ἰσχύουν καὶ διὰ τὰς προθέσεις, τὸ σπουδαιότατον τοῦτο στοιχεῖον ἀκριβείας, γλωσσικοῦ πλούτου καὶ *ψυχολογικῆς* ἀκόμη ἀποχρώσεως. Αἱ ἐλάχισται προθέσεις τῆς δημώδους εἶναι ὅλως ἀνεπαρκεῖς διὰ σύγχρονον γλῶσσαν ἐπιστημονικὴν, φιλολογικὴν καὶ τεχνικὴν. Εἶναι ἀπόλυτος ἀνάγκη νὰ διατηρήσωμεν τὰς προθέσεις τῆς λογίας χρήσεως, π. χ. *μᾶς ὁμίλησε γιὰ τὸ ζήτημα*, σημαίνει καὶ *περὶ* καὶ *ὑπὲρ* καὶ *κατὰ* καὶ *διὰ* καὶ *ἐπὶ* τοῦ ζητήματος, ἀλλὰ τί ὠρισμένως καὶ ἀκριβῶς ἀπὸ ὅλα αὐτὰ; δὲν δηλοῦται σαφῶς. Ἐπίσης *θὰ ὁμιλήσω γιὰ τὴν ἀναλογικὴν*, ἀλλὰ *ὑπὲρ*, *κατὰ*, *περὶ*; Ἄοριστον. Ἄν ὅμως δεχθῶμεν τὰς προθέσεις τῆς λογίας χρήσεως, αἱ ὁποῖαι ἐν τῇ δημωδεστέρῃ ὁμιλίᾳ περιέπεσαν εἰς ἀχρησίαν, κατ' ἀνάγκην θὰ δεχθῶμεν καὶ τοὺς σχετικούς τύπους, διότι δὲν ἠμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν: *ὑπὲρ τοῦ ἀνθρώπου*, *περὶ τῆς ἐξέτασης* κλπ. κλπ.

Ὅθεν, κατ' ἀνάγκην ὑπὸ τῶν *πραγμάτων* ἐπιβαλλομένην, ἡ Νεοελληνικὴ γλῶσσα εἶναι καὶ δὲν δύναται νὰ εἶναι ἄλλο παρὰ μεικτὴ. Διότι εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀπορρίψωμεν τὰ μὲν ἢ τὰ δὲ ἐκ τῶν στοιχείων αὐτῆς χωρὶς νὰ παραβιάσωμεν τὴν *πραγματικότητα*, ἢ χωρὶς νὰ τὴν πτωχύνωμεν καὶ νὰ τὴν ἀκρωτηριάσωμεν, ὅπως ἀξιοῦν οἱ παρ' ἡμῖν αὐτοκαλούμενοι ὁπαδοὶ τῆς *προόδου*. Ἄλλ' ἐὰν *συντήρησις* δὲν εἶναι ἡ *στασιμότης* καὶ *μούχλα*, καὶ *πρόοδος* δὲν εἶναι ἡ *καταστροφή*. Ἡ πρόοδος ἔχει συνώνυμον τὴν *ἐξέλιξιν*, τὴν *ἀνάπτυξιν*, τὸν *πλουτισμὸν* καὶ οὐχὶ τὴν *πτωχείαν*. Ἡ συντήρησις καὶ ἡ βελτιώσις καὶ ἡ διὰ τῆς δημώδους ἀναζωογόνησις τῆς ἐθνικῆς γλώσσης, ἡ ὁποία τόσας, ὡς εἶδομεν, ὑπηρεσίας παρέσχε μέχρι τοῦδε εἰς τὸ Ἔθνος καὶ εἰς τὸ Κράτος ἡμῶν, εἶναι νόμος κοινωνικῆς ὑγείας καὶ στοιχειώδους φρονήσεως. Καὶ εἶναι περιεργον, ὅτι δὲν ἠννοήθη ἀκόμη ἐπαρκῶς παρ' ἡμῖν ὑπὸ μερικῶν ἢ τοιαύτη ἀρχή· ἐγινε τοῦναντίον τὸ σφάλμα, εἰς τὸ ὁποῖον πολλὰκις ὑποπίπτουν οἱ λόγιοι παντοῦ, ὅταν ἡ ἐπαφὴ πρὸς τὴν *πραγματικότητα* δὲν ὀδηγῇ τὴν σκέψιν των. Διότι βλέπει τὰ πράγματα διὰ μέσου τῶν ἰδεῶν του, καὶ ὅταν τὰ γεγονότα ἀντίκεινται εἰς τὰς θεωρίας του, τὰ καταργεῖ χωρὶς νὰ προβλέπῃ τὰς συνεπείας, τὰς ὁποίας κατόπιν ὑφίσταται καὶ ἀποδοκιμάζει, ὅπως ἡ πρωτοφανὴς ἀμάθεια τῆς νεολαίας μας ἡ ἐκδηλουμένη κατὰ τὰς εἰσητηρίους ἐξετάσεις τῶν Πανεπιστημίων μας. Βεβαίως πολλὰὶ λέξεις, πολλὰὶ φράσεις καὶ πολλοὶ τύποι τῆς λογίας χρήσεως δὲν χρησιμοποιοῦνται, ὅπως καὶ εἰς ὅλας τὰς συγχρόνους καὶ τὰς ἀρχαίας γλώσσας, ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι λόγος διὰ νὰ ἀποκοποῦν, ἀρκεῖ ὅτι χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τῶν συγγραφέων καὶ τῶν μορφωμένων Ἑλλήνων ἐν γένει, ἥτοι ὅτι ἀνήκουν εἰς τὴν *Καλὴν Χρῆσιν* ἢ τὴν Ὀραίαν Χρῆσιν.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ἔχουσα ὑπ' ὄψιν τὸ γλωσσικόν μας καθεστὼς καὶ τὰ διδάγματα τῆς ἐπιστήμης μὲ γνώμονα τὴν *Καλὴν Χρῆσιν* καὶ ὁδηγὸν τὸ γλωσσικὸν αἴσθημα προέβη εἰς τὴν σύνταξιν τῆς *Γραμματικῆς τῆς Νεοελληνικῆς γλώσσης*.

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν διὰ τῆς συντάξεως τῆς *Γραμματικῆς* αὐτῆς δὲν εἶπε τὴν τελευταίαν λέξιν τῆς ἐπὶ τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος, οὐδὲ θεωρεῖ τὸ ἔργον τοῦτο ὡς τέλειον ἢ πλήρες καὶ ἀνεπίδεκτον συμπληρώσεως καὶ βελτιώσεως ἢ τροποποιήσεως· πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Ἄλλ' ὑπάρχει ἀνθρώπινον ἔργον διὰ μιᾶς τέλειον; Ὡς πρῶτον δοκίμιον μόνον τὴν παρουσιάζει μὲ τὴν πρόθεσιν καὶ τὸν σκοπὸν τῆς συνεχοῦς ἐξέλιξεως, τροποποιήσεως καὶ συμπληρώσεως¹. Ἄλλως αἱ Ἀκαδημαῖαι οὐδέποτε ἤξιωσαν τὸ ἀλάθητον, οὔτε δὲ αἱ γλωσσικαὶ ἀποφάσεις των εἶναι ἀνέκκλητοι καὶ ὀριστικά, ὅπως ἡ νομολογία τοῦ Ἀρείου Πάγου. Τοῦναντίον, αἱ Ἀκαδημαῖαι ἔχουν καθιερώσει τὴν ἀρχὴν τῆς διαρκοῦς ἀναθεωρήσεως αὐτῶν προκειμένου περὶ γλώσσης. Ἡ ἐπεξεργασία τοῦ Λεξικοῦ τῆς Γαλλ. Ἀκαδημίας συνεχίζεται ἤδη ἀπὸ αἰῶνων, ἐξακολουθεῖ δὲ διαρκῶς καὶ οὐδέποτε θὰ παύσῃ. Λέξεις αἱ ὁποῖαι ἔγιναν δεκταὶ εἰς αὐτὸ ἄλλοτε, ἐξοβελίζονται τώρα ὡς ἄχρηστοι ἢ κακόζηλοι, ἢ μεταβάλλονται ὡς ἀντεπιστημονικά ἢ συμφώνως πρὸς τὴν ἐξέλιξιν των. Διότι καὶ ἡ γλῶσσα σὺν τῷ χρόνῳ μεταβάλλεται καὶ ἐξελίσσεται. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ἔχει ἔργον νὰ παρακολουθῇ τὴν ἐξέλιξιν τῆς γλώσσης καὶ νὰ συμμορφοῦται πρὸς τὰς μεταβολὰς αὐτῆς, ἐπιφυλασσομένη νὰ μεταρρυθμίξῃ καὶ συμπληρώσῃ ὅ,τι ὁ χρόνος καὶ ἡ πείρα ἤθελον ὑποδείξει ὡς ὀρθὸν καὶ ἡ *Καλὴ Χρῆσις* ὡς ἐπιβεβλημένον. Οὕτως, ἂν σὺν τῷ χρόνῳ ἤθελον ἐπικρατήσῃ γενικῶς καὶ ἄλλοι τύποι τῆς δημῶδους ἢ τῆς λογίας παραδόσεως εἰσελθόντες οὕτως εἰς τὴν *Καλὴν Χρῆσιν*, ἢ ἂν ἤθελον ἀποδειχθῇ ὅτι κακῶς παρελείφθησαν, θὰ σπεύσῃ νὰ τὰς εἰσαγάγῃ, ἂν δὲ τοῦναντίον ἤθελον ἀχρηστευθῇ μερικοί, ἐπίσης θὰ σπεύσῃ νὰ τοὺς καταργήσῃ.

Ὡς ἐκ τοῦ προορισμοῦ δέ, καθὼς καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ποικίλης συνθέσεως αὐτῆς, ἡ Ἀκαδημία, ἅτε ἐξ ὅλων τῶν γλωσσικῶν μερίδων καὶ ὅλων τῶν κλάδων τῆς σκέψεως ἀποτελουμένη, εἶναι διατεθειμένη, ὡς ἐντελῶς ἀμερόληπτος κριτής, νὰ ἀκούσῃ μετὰ προσοχῆς καὶ εὐμενείας καὶ τῶν δύο γλωσσικῶν μερίδων τὰς παρατηρήσεις, καὶ νὰ ἀποδεχθῇ προθύμως τὰς ὀρθὰς καὶ δικαίας εἰσηγήσεις των, αἱ ὁποῖαι θὰ συνετέλουν εἰς ἐπανόρθωσιν πάσης τυχὸν πλάνης, εἰς συμπλήρωσιν πάσης ἑλλείψεως καὶ εἰς βελτίωσιν τοῦ ὅλου ἔργου, ἱκανοποιούσα μετ' εὐθύτητος καὶ ἀμεροληψίας ὅλους. Ἐν γένει ἡ Ἀκαδημία θὰ εἶναι εὐτυχὴς νὰ ἀκούσῃ καὶ ἀποδεχθῇ εὐγνωμόνως τὰς ὑπὸ ἀρμοδίων λογίων ὑποδειχθησομένας μεταβολὰς καὶ διορθώσεις τῆς *Γραμματικῆς* αὐτῆς. Πρὸς τοῦτο ὄχι μόνον δὲν ἀποκρούει ἀλλ' ἐπικαλεῖται μάλιστα τὴν συνδρομὴν ὅλων

¹ Πρβλ. καὶ Ἱω. *Καλλιτσουνάκη*, Συμβολὴ πρὸς ἐπιστημονικὸν κανονισμὸν τῆς νεοελληνικῆς ὀρθογραφίας. Πρακτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν, τόμ. 14 (1939), σ. 15 - 16.

τῶν δυναμένων νὰ τὴν βοηθήσουν, ὅπως ἐπιτύχη, ὅσον τὸ δυνατόν καλύτερον, τὴν ἐπιδιωκομένην λύσιν τοῦ γλωσσικοῦ μας ζητήματος πρὸς τὸ συμφέρον ὅλων τῶν λογίων καὶ ὅλου τοῦ Ἔθνους μας. Τὴν λύσιν αὐτὴν, εἰὰ τὴν ἐπιτύχη, θὰ τὴν θεωρήσῃ ὡς τὴν μεγίστην τῶν ὑπηρεσιῶν, τὰς ὁποίας προώρισται καὶ ὀφείλει νὰ προσφέρῃ εἰς τὴν Πατρίδα.

Πρὸς ἐπιτυχίαν ὁμως τούτου ἔχει ἐπίσης ἀνάγκη ἡ Ἀκαδημία καὶ τῆς ὑποστηρίξεως τῆς Πολιτείας, τὴν ὁποίαν ἐπικαλεῖται ἐπίσης καὶ ἐλπίζει ἀμέριστον καὶ ἀποτελεσματικὴν, καθὼς καὶ ὀλοκλήρου τοῦ πολιτικοῦ κόσμου, ἄνευ τῶν ὁποίων, διὰ μόνου τοῦ ἠθικοῦ κύρους τῆς, ἐφ' ὅσον στερεῖται τῆς δυνάμεως τῆς ἐπισήμου ἐπιβολῆς, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ φθάσῃ εἰς τὸν μέγαν σκοπὸν, τὸν ὁποῖον διὰ τοῦ ἔργου αὐτῆς ἐπιδιώκει. Οὕτως ἐνεργοῦσα ἡ Πολιτεία ἐκπληροῖ σπουδαιοτάτην λειτουργίαν. Παντοῦ τὸ νεώτερον Κράτος ἐπιβάλλει τὴν σπουδὴν τῆς γλώσσης καὶ ἐπιβλέπει αὐτήν. Διὰ τῶν διδασκάλων, ὑπαλλήλων, ἢ σύγχρονος Πολιτεία ἀπεργάζεται τὴν διδασκαλίαν τῶν γλωσσικῶν κανόνων, διατηροῦσα οὕτω τὴν παράδοσιν τῆς ἐθνικῆς γλώσσης, τὴν ὁποίαν καὶ ἐπιβάλλει εἰς τὸν κοινὸν σεβασμόν. Ἐξασκοῦν δὲ τὴν κηδεμονίαν αὐτὴν τὸ Κράτος κατέστησεν ἔν τινι μέτρῳ τὴν γλῶσσαν κτῆμα ἐθνικόν, τοῦ ὁποίου καθεὶς ἔχει ἐλευθέραν τὴν χρῆσιν, ἀλλ' ἢ περὶ τοῦ ὁποίου μέριμνα ἐνδιαφέρει τὴν γενικὴν εὐδαιμονίαν.